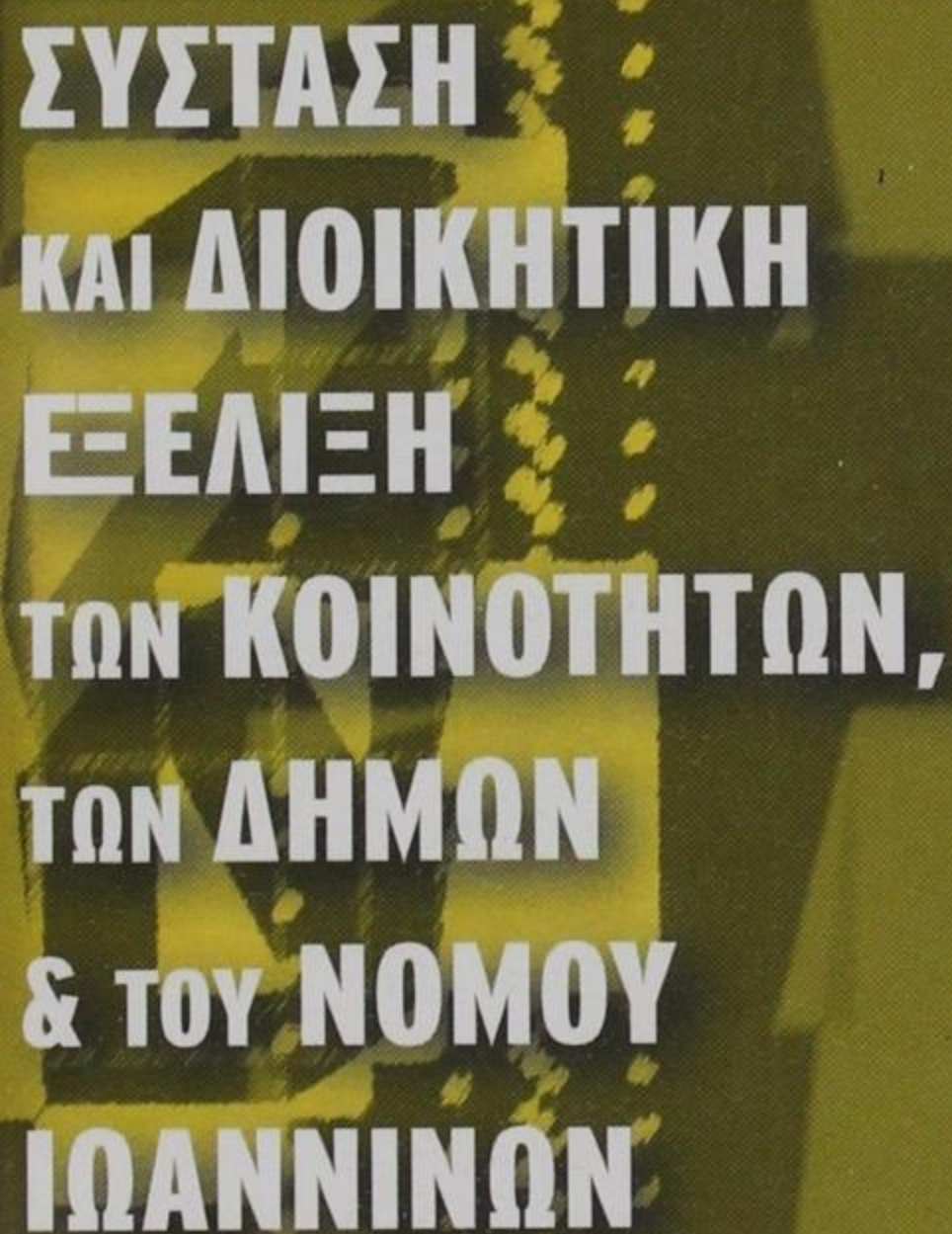

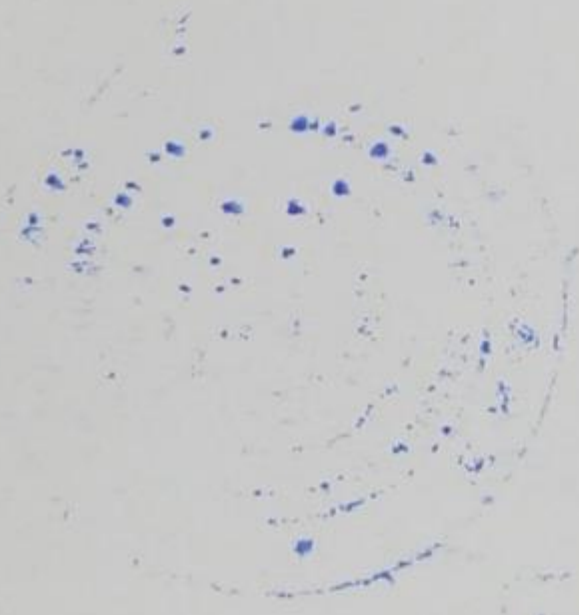
ΣΤΕΦΑΝΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

**ΣΥΣΤΑΣΗ
ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ,
ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ
& ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2004

Handwritten text in a rectangular box, likely a signature or official stamp, with illegible characters.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Δ. ΠΑΠΙΑΣ

Κωδ. Εργρ. 7639

ΣΥΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 53402
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 1-11-2012
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘ. 352 ΠΑΓ

ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2004

Ευχαριστίες

Πολλές ευχαριστίες στον Κ. Μπίλη και στη Δ. Μανούση για την αμέριστη βοήθειά τους στην αξιοποίηση της βιβλιοθήκης της Ε.Η.Μ, στους Γ. Σκαμνέλο και Ν. Μπάγια για την προθυμία τους να μου διαθέσουν αντίγραφα των απαραίτητων, για τη συγγραφή του πονήματος, Φ.Ε.Κ. του αρχείου της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων, καθώς επίσης στο Χρ. Τσιατούρα, διευθυντή της διεύθυνσης Αυτοδιοίκησης και Αποκέντρωσης της περιφέρειας Ηπείρου, για τη δυνατότητα αξιοποίησης των αρχείων της.

Στον Μιχαήλ - Άγγελο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ.....	7
1. Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ.....	11
2. ΔΗΜΟΙ	
2.1. Δήμος Ιωαννιτών.....	41
2.2. Δήμος Αγίου Δημητρίου.....	47
2.3. Δήμος Ανατολής.....	64
2.4. Δήμος Ανατολικού Ζαγορίου.....	66
2.5. Δήμος Άνω Καλαμά.....	86
2.6. Δήμος Άνω Πωγωνίου.....	96
2.7. Δήμος Δελβινακίου.....	109
2.8. Δήμος Δωδώνης.....	131
2.9. Δήμος Εγνατίας.....	144
2.10. Δήμος Εκάλης.....	151
2.11. Δήμος Ευρυμενών.....	157
2.12. Δήμος Ζίτσης.....	168
2.13. Δήμος Καλπακίου.....	175
2.14. Δήμος Κατσανοχωρίων.....	182
2.15. Δήμος Κεντρικού Ζαγορίου.....	199
2.16. Δήμος Κόνιτσας.....	218
2.17. Δήμος Λάκκας Σουλίου.....	253
2.18. Δήμος Μαστοροχωρίων.....	274
2.19. Δήμος Μετσόβου.....	289
2.20. Δήμος Μολοσσών.....	295
2.21. Δήμος Μπιζανίου.....	322
2.22. Δήμος Παμβώτιδος.....	331
2.23. Δήμος Πασσαρώνος.....	354
2.24. Δήμος Περάματος.....	376
2.25. Δήμος Πραμάντων.....	385
2.26. Δήμος Σελλών.....	397
2.27. Δήμος Τζουμέρκων.....	417
2.28. Δήμος Τύμφης.....	426
3. ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
3.1 Κοινότητα «Λάβδανη».....	439
3.2 Κοινότητα «Πωγωνιανή».....	442

4. ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	
4.1 Κοινότητα «Αετομηλίτσα».....	448
4.2 Κοινότητα «Βαθύπεδον».....	449
4.3 Κοινότητα «Βοβούσα».....	450
4.4 Κοινότητα «Δίστρατον».....	453
4.5 Κοινότητα «Καλαρίται».....	455
4.6 Κοινότητα «Ματσούκιον».....	459
4.7 Κοινότητα «Μηλέα».....	461
4.8 Κοινότητα «Νήσος Ιωαννίνων».....	462
4.9 Κοινότητα «Πάπιγκον».....	462
4.10 Κοινότητα «Συρράκον».....	464
4.11 Κοινότητα «Φούρκα».....	467
5. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΣΕΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑΤΩΝ	
5.1. Οι κοινότητες της υποδιοικήσεως Παραμυθίας.....	470
5.2. Οι κοινότητες της υποδιοικήσεως Φιλιατών.....	482
6. ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....	515
7. ΠΗΓΕΣ.....	519
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	531
8.1. Β.Δ. 7.8.1919 «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων εν τω νομώ Ιωαννίνων».....	533
8.2. Οι γεωγραφικές ενότητες (Π.Δ. 345/19.6.1988 «Προσδιορισμός γεωγραφικών περιοχών (ενοτήτων) του Νομού Ιωαννίνων».....)	555
8.3. 2539/1997 «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης»	563
8.4. Ονόματα χωριών που μνημονεύονται σε μεσαιωνικά επίσημα και λόγια κείμενα.....	569
8.5. Ομάδες οικισμών και κοινοτήτων με κοινή ονομασία	575
8.6. Παλαιά και νέα ονόματα οικισμών - κοινοτήτων - δήμων νομού Ιωαννίνων.....	581
8.7. Παλαιά και νέα ονόματα οικισμών και κοινοτήτων που προσαρτήθηκαν στο νομό Θεσπρωτίας.....	604
8.8. Αποτελέσματα απογραφής 2001.....	612

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ο τόπος μας, η γεωγραφική περιοχή που σήμερα περικλείεται στα όρια του νομού Ιωαννίνων, και οι κάτοικοί του έχουν να επιδείξουν, από τα πανάρχαια χρόνια, πλούσιες και πολύμορφες παραδόσεις στον κοινοτισμό, δηλαδή στην ύπαρξη και δράση κοινοτήτων ή ενώσεων κοινοτήτων, όπως άλλωστε γενικότερα η Ήπειρος, της οποίας η ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων πάντοτε υπήρξε τμήμα αναπόσπαστο.

Το έντονο φυσικό ανάγλυφο του εδάφους της περιοχής - με τα χαρακτηριστικά τοπία, που συνθέτουν οι ορεινοί όγκοι και οι ατελεύτητες, πτυχωτές βουνοκορφές τους, αλλού δασωμένες κι αλλού «κασιδιάρες», οι στενές κοιλάδες και οι απότομες χαραδρώσεις, τα υψίπεδα με τα αλπικά λιβάδια, τα οροπέδια και τα λεκανοπέδια, που κοσμούν και αναζωογονούν λιμναίοι σχηματισμοί, αλλά και τα γάργαρα, τρεχούμενα νερά, αέναοι τροφοδότες κοιτών ποταμών - σε συνδυασμό με τις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες, ευνόησαν την ανάπτυξη γεωργικών, κτηνοτροφικών και δασικών παραγωγικών ασχολιών, καθώς επίσης τη δημιουργία πολυάριθμων, κυρίως μικρών, οικισμών.

Είναι αξιοπρόσεκτο πως ο νομός Ιωαννίνων, από τους μεγαλύτερους σε έκταση νομούς, είναι ο πλέον ορεινός νομός της Ελλάδας, ενώ στα όριά του, από πολύ παλιά, έχει αναπτυχθεί ικανός αριθμός οικισμών και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, ο μεγαλύτερος από κάθε άλλο νομό της περιφέρειας της χώρας.

Οι κοινότητες ή οι ενώσεις κοινοτήτων της περιοχής αποτέλεσαν ισχυρές συσσωματώσεις κοινωνικών ομάδων - συνενώσεις ανθρώπων, που συνδέονται μεταξύ τους με συνεκτικούς κρίκους τον κοινό τόπο κατοικίας και διαβίωσης και τα κοινά συμφέροντα - για την πολιτική οργάνωση των ατόμων, με πρωταρχική επιδίωξη τη διαμόρφωση του κοινοτικού βίου.

Καθοριστική για τη συγκρότηση και την εξέλιξη του εγχώριου κοινοτισμού, που σε δύσκολες και κρίσιμες περιόδους αποδείχθηκε ανθεκτικό μετερίζι υπεράσπισης των κοινών συμφερόντων των τοπικών κοινωνιών, υπήρξε η πολυφυλετική, πολυεθνική και πολυπολιτισμική σύνθεση του πληθυσμού της περιοχής.

Το «Κοινόν των Μολοσσών», η «Συμμαχία των Απειρωτών» και το «Κοινόν των Απειρωτών» στα αρχαία ιστορικά χρόνια, οι κοινότητες των ελεύθερων χωρικών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και οι ενώσεις τους, κι ακόμη οι προνομιακές κοινότητες των «ελεύθερων» χωριών και ενώσεις κοινοτήτων, όπως το «Κοινόν των Ζαγορισίων», οι ομοσπονδίες των κοινοτήτων στα βλαχοχώρια της Πίνδου και στη «Χώρα Μετζόβου ομού με μαχαλάδες», η «Ιερά συμφωνία των προεστών των πέντε κύκλων» στην Κόνιτσα ή το «Κριτήριο της Πατρίδος» στο Σούλι, στα χρόνια της οθωμανικής

κυριαρχίας σημάδεψαν, διαχρονικά και ανεξίτηλα, τα κοινωνικοοικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά δρώμενα του τόπου μας.

Πολύτιμη υπήρξε η συμβολή του κοινοτισμού σε σκοτεινές περιόδους και σε ζοφερούς χρόνους - παρ' όλες τις εγγενείς αδυναμίες συγκρότησης και λειτουργίας του, αλλά και τις ανεπάρκειες ή τις προσωπικές πολιτικές κοινοτικών αρχόντων - στη σφυρηλάτηση δεσμών αντίστασης ενάντια σ' όσους επιβουλεύονταν τα κοινά συμφέροντα, στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης, ιδιαίτερα στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας. Πρόκειται για μια ουσιαστική συνεισφορά εθνικής αξίας, με δεδομένο ότι η απελευθέρωση του τόπου μας από τον οθωμανικό ζυγό, καθυστέρησε στη συνάντησή του με την ιστορία, κοντά έναν αιώνα, σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Το πόνημα, όπως και ο τίτλος του μαρτυρά, παρακολουθεί τις διοικητικές εξελίξεις των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης και του νομού Ιωαννίνων, από τα «ελευθέρια» της περιοχής στα 1912-1913, κι ύστερα. Παρατίθενται σ' αυτό τα στοιχεία της αρχικής σύστασης των δήμων και των κοινοτήτων και όλες οι διοικητικές και ονοματολογικές μεταβολές τους, καταργήσεις, αναγνωρίσεις ή μετονομασίες οικισμών, κοινοτήτων και δήμων, όπως αυτές καταγράφονται μέσα από νόμους, διατάγματα ή αποφάσεις, όλα δημοσιευμένα κατά καιρούς στην εφημερίδα της κυβέρνησης.

Όπου δεν αναφέρεται το διάταγμα της αρχικής σύστασης, για λόγους οικονομίας και αποφυγής συχνών επαναλήψεων, αυτό αφορά στο Β.Δ 7.8.1919 (Φ.Ε.Κ. Α 184/1919) «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων εν τω νομώ Ιωαννίνων». Με το διάταγμα αυτό, που δημοσιεύεται αυτούσιο στο παράρτημα της έκδοσης, συστάθηκαν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής, για πρώτη φορά, μετά την απελευθέρωση και την ενσωμάτωσή της στην ελληνική επικράτεια. Διευκρινίζεται ότι τα αρκτικόλεξα Ν., Δ., Ν.Δ., Β.Δ., Α.Ν., Π.Δ., Φ.Ε.Κ., σημαίνουν αντίστοιχα «νόμος», «διάταγμα», «νομοθετικό διάταγμα», «βασιλικό διάταγμα», «αναγκαστικός νόμος», «προεδρικό διάταγμα», «φύλλο εφημερίδας κυβέρνησης», ενώ τα γράμματα Α ή Β που ακολουθούν το αρκτικόλεξο Φ.Ε.Κ. σημαίνουν τεύχος Α ή τεύχος Β του Φ.Ε.Κ. Ακόμη το αρκτικόλεξο ΕΣ. στις αποφάσεις του νομάρχη για μετονομασίες, υποδηλώνει ότι ο αριθμός πρωτοκόλλου βρίσκεται στη διεύθυνση Εσωτερικών της τέως νομαρχίας Ιωαννίνων.

Καταγράφονται επίσης διορθώσεις ονομασιών οικισμών ή κοινοτήτων, με ημερομηνία αναφοράς εκείνη της οικείας, επίσημης γενικής απογραφής του πληθυσμού της χώρας, όπως εμφανίζονται στην αντίστοιχη εφημερίδα της κυβέρνησης, ενώ παρατίθενται και τα δεδομένα του πραγματικού πληθυσμού των δήμων, των κοινοτήτων και των οικισμών, με βάση τις επίσημες γενικές απογραφές του ελληνικού κράτους, τα αποτελέσματα των οποίων κυρώθηκαν και δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα της κυβέρνησης. Εξαιρέση αποτελούν τα πληθυσμιακά στοιχεία του έτους 1913, που κα-

τέγραψε η «προσωρινή απαρίθμησης των κατοίκων των νέων επαρχιών» και δημοσιεύθηκαν στο Φ.Ε.Κ. Α 112/1915.

Επειδή «αρχή παιδείας η των ονομάτων επίσκεψις», όπως εύστοχα μας παραδίδει ο Επίκτητος, στο πόνημα γίνεται μια προσπάθεια να καταγραφούν οι διάφοροι τύποι, που εμφανίζονται σε επίσημα και λόγια κείμενα, σε ενθυμήσεις, σε προθέσεις και επιγραφές θρησκευτικών μνημείων, με τους οποίους κατά καιρούς αποδίδεται το οικωνύμιο, η ονομασία κάθε οικισμού, σαν ένα σημαντικό στοιχείο της διοικητικής εξέλιξης και της ιστορικής ταυτότητας του χωριού και της κοινότητάς του. Μάλιστα, αφού τα οικωνύμια, όπως και τα τοπωνύμια ή τα μικροτοπωνύμια γενικότερα, είναι «επιγραφαί γεγλυμμένοι επί του εδάφους», γίνεται μια συνοπτική αναφορά απόψεων, που έχουν διατυπωθεί από λόγιους και ερευνητές, για την προέλευση και την ετυμολόγηση των ονομασιών τους, χωρίς να γίνεται αξιολόγησή τους. Είναι ωστόσο αξιομνημόνευτη και εδώ, η πλούσια σε υλικό και επιστημονικά τεκμηριωμένη γλωσσολογική εξέταση, που επιχειρεί ο Κ. Ευ. Οικονόμου, γλωσσολόγος και πανεπιστημιακός δάσκαλος, με τα πολύτιμα και ολοκληρωμένα έργα του «Τοπωνυμικό της περιοχής Ζαγορίου» και «Οικωνύμια του νομού Ιωαννίνων».

Ειδικότερα τα παλαιότερα οικωνύμια και τοπωνύμια του τόπου μας είναι οι αδιάψευστοι μάρτυρες της πολυπολιτισμικής σύνθεσης του πληθυσμού του σε άλλες εποχές. Ελληνόφωνοι, αλβανόφωνοι, σλαβόφωνοι, βλαχόφωνοι, τουρκόφωνοι πληθυσμοί, όπως επίσης χριστιανοί, μουσουλμάνοι και εβραίοι συνυπήρξαν στα περασμένα χρόνια στην περιοχή, η οποία απόδειχθηκε ένα χωνευτήρι λαών και φυλών, που αν και αφομοιώθηκαν από την ισχυρή ντόπια ελληνογενή παρουσία, αφήσανε πίσω τα σημάδια τους στην ονοματοθεσία χώρων ή την επηρέασαν.

Η κεντρική διοίκηση προσπάθησε, κατά καιρούς, να επιβάλλει την αλλαγή των ονομάτων οικισμών και κοινοτήτων, που ήταν ξενόγλωσσα ή φαίνονταν ξενόγλωσσα, μάλιστα με την προτροπή να προτιμώνται αρχαίες ονομασίες. Αλλού οι προσπάθειές της «έπιασαν» τόπο, αλλού όχι. Αλλά και όπου έγιναν τέτοιες αλλαγές ακόμη και σήμερα χείλη ντόπιων και κατοίκων γειτονικών χωριών απαντούν, συνήθως, με την παλιά ονομασία για το οικωνύμιο του τόπου τους.

Το «σχολαστικό κράτος» και οι «άσοφοι σοφοί» του - «οι θρεμμένοι με τον κλασσικό τους φανατισμό, που έπνιξε και πνίγει ακόμη την αληθινή ζωή του λαού μας» - έσβησαν, σημείωνε χαρακτηριστικά ο Γιάννης Βλαχογιάννης το Μάη στα 1944 στη μελέτη του «Τα τοπικά ονόματα και το σχολαστικό κράτος», «...από τον τοπογραφικό χάρτη κι από τη ζωή του ελληνικού λαού τις χιλιάδες τα τοπωνυμικά, που δείχνουν τη συνέχεια της ιστορικής ζωής και καταγωγής αυτού του λαού...». Υπογράμμιζε ακόμη ο ακάματος ιστοριογράφος και διηγηματογράφος πως «...από τότε ο ελληνικός λαός υποχρεώθηκε να συλλαβίζει, αλλά ποτέ να μη μεταχειρίζεται τ' αδιάβαστα

κλασσικά ονόματα των δήμων, και το χειρότερο, τα ονόματα των χωριών, δηλαδή όλη τη ζωντανή ιστορία του, που αιώνων παράδοση του τη χάρισε...». Και συμπλήρωνε με έμφαση: «...Και η ντροπή είναι ότι σ' αυτή τη συμφορά της αλλαγής των τοπογραφικών ονομάτων βοηθήσανε και καθηγητάδες πανεπιστημιακοί με τη σοφία τους. Και τώρα, καμιά ελπίδα να διορθωθεί το μεγάλο κακό...»!

Το «σχολαστικό κράτος» αυτό συνεχίζει να δημιουργεί συγχύσεις ακόμη και σήμερα σχετικά με τα οικωνύμια. Ενδεικτικά αναφέρω την αδικαιολόγητη επιμονή, στις επίσημες ονομασίες οικωνυμίων να διατηρούνται τύποι της άκαμπτης καθαρεύουσας, όπως **Αχλαδέαι, Μηλέα, Καλπάκιον** κ.ά., όταν η επίσημη ελληνική γλώσσα, αλλά κυρίως η καθομιλουμένη τους έχει καταργήσει στη ζωή. Τις συγχύσεις επιτείνει σ' αυτό το θέμα η διγλωσσία, που χρησιμοποιεί το «σχολαστικό κράτος». Χαρακτηριστικά στο Ν. 2539 (Φ.Ε.Κ. Α 244/1997) ορίζονται οι οικισμοί **Κεφαλόβρυσο, Δελβινάκι, Μικρό Περιστέριο(!), Καρυές Ασφάκας, Καλπάκι, Καλέντζι, Μέτσοβο, Τσεπέλοβο** ως έδρες νεοσύστατων δήμων, ενώ σε άλλο Φ.Ε.Κ. όπου δημοσιεύονται επικυρωμένα τα αποτελέσματα της τελευταίας γενικής απογραφής, χρησιμοποιούνται αντίστοιχα οι τύποι: **Κεφαλόβρυσον, Δελβινάκιον, Μικρόν Περιστέριον, Καρυαί, Καλπάκιον, Καλέντζιον, Μέτσοβον και Τσεπέλοβον!** Ακόμη ενώ σωστά πλέον αναφέρεται ο δήμος **Ζίτσας** ή ο δήμος **Κόνιτσας** στην τελευταία απογραφή, παράλληλα αναφέρεται το δημοτικό διαμέρισμα **Ζίτσης** και το δημοτικό διαμέρισμα **Κονίτσης!**

Ας σημειωθεί ακόμη ότι οι κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές εξελίξεις των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών και η δημογραφική αποψίλωση των χωριών, ιδιαίτερα των απομακρυσμένων και ορεινών περιοχών, δυστυχώς οδήγησαν άλλοτε ανθούσες κοινότητες στο μαρασμό, συνήθως μαζί και τον πολιτισμό τους, όπως επίσης και στη σταδιακή εγκατάλειψη, στην αφάνεια και στη λήθη παλαιών τοπωνυμίων.

Το πόνημα περιέχει και τα στοιχεία σύστασης και εξέλιξης των κοινοτήτων των υποδιοικήσεων Παραμυθίας και Φιλιατών, καθώς επίσης και τα στοιχεία πληθυσμιακής τους εξέλιξης για το διάστημα εκείνο, κατά το οποίο ανήκαν διοικητικά στο νομό Ιωαννίνων, πριν την απόσπασή τους προκειμένου να συσταθεί ο νομός Θεσπρωτίας.

Τέλος στο παράρτημα της έκδοσης περιλαμβάνονται: πίνακας των παλαιών και νέων ονομασιών των οικισμών του νομού, τα βασικά νομοθετήματα που αφορούν στη διοικητική και αυτοδιοικητική διάρθρωσή του πληθυσμιακά στοιχεία, ομάδες χωριών με κοινή ονομασία κ.ά.

Κλείνω το σημείωμά μου με πολλές και από καρδιάς ευχαριστίες προς τη διοίκηση της Τ.Ε.Δ.Κ νομού Ιωαννίνων, για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πόνημά μου, αναλαμβάνοντας τα οικονομικά βάρη της έκδοσής του.

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Η διοικητική διαίρεση και διάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα ύστερα χρόνια ύπαρξής της, είχε βάση τις θεμελιώδεις ρυθμίσεις που πρόβλεπε ο «νόμος των βιλαετίων», ο οποίος εξαγγέλθηκε στα 1864 και εφαρμόστηκε σταδιακά σ' όλη την επικράτειά της.

Οι γενικές διατάξεις του νόμου πρόβλεπαν ως ανώτερη βαθμίδα κρατικής διαίρεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το **βιλαέτι**, διοικούμενο από το **βαλή**, με έδρα του την πρωτεύουσα πόλη του βιλαετιού.

Η αμέσως κατώτερη βαθμίδα ήταν το **σαντζάκι** ή **λιβάς**, αλλά και **μουτεσαριφλίκ(ι)** ή **μουτεσαριφλίκειον**, με διοικητή το **μουτεσαρίφη**, ο οποίος έδρευε στην πρωτεύουσα του σαντζακιού.

Το **σαντζάκι** αποτελούνταν από **καζάδες**. Τους **καζάδες** διοικούσαν οι **καϊμακάμηδες**, οι οποίοι είχαν έδρα τους την κυριότερη πόλη του καζά. Ο όρος **καζάς** αναφέρεται και ως **καϊμακαμλίκ(ι)** ή **καϊμακαμλίκειον**, για να δηλωθεί η επικράτεια του καϊμακάμη.

Κατώτερη βαθμίδα διοίκησης, η βάση του διοικητικού συστήματος της εποχής, ήταν η **κοινότητα**, με επικεφαλής αιρετό ή αιρετούς άρχοντες, το **μουχτάρη** ή τους **μουχτάρηδες**. Μικρά χωριά τα οποία δεν ήταν δυνατόν ν' αποτελέσουν ξεχωριστές κοινότητες, ανάλογα με τη γεωγραφική τους θέση, συγκροτούσαν ανεξάρτητη διοικητική μονάδα, που ονομαζόταν **ναχιγιές** και προσαρτιόταν στον κοντινότερο καζά. Προϊστάμενος του **ναχιγιέ** ήταν ο **μουδέρης**. Ο όρος **ναχιγιές** συναντάται και ως **μουδιρλίκ(ι)**, **μουδ(ντ)ιριλίκι** ή **μουδερλίκειον**, υποδηλώνοντας την περιοχή ευθύνης του μουδέρη.

Ακόμη στις πόλεις και στις κωμοπόλεις τουλάχιστον πενήντα σπίτια στην ίδια γεωγραφική περιοχή αποτελούσαν το **μαχαλά**, που υπολογιζόταν ως ένα χωριό.

ΤΟ ΒΙΛΑΕΤΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Στα τέλη του 19ου αιώνα, μετά την ένωση της Θεσσαλίας και της Άρτας με την Ελλάδα στα 1881, η περιοχή του σημερινού νομού Ιωαννίνων ανήκε σε μια ευρύτερη διοικητική περιφέρεια, το **βιλαέτι Ιωαννίνων**, το οποίο συναποτελούσαν:

- Το **σαντζάκι Ιωαννίνων**, με έδρα τα **Ιωάννινα**, αποτελούμενο από τους **καζάδες** Ιωαννίνων, Κόνιτσας, Λεσκοβικιού, Παραμυθίας ή Αϊδονάτ(ου) και Φιλιατών.
- Το **σαντζάκι Αργυροκάστρου**, με έδρα το **Αργυρόκαστρο**, αποτελούμενο από τους **καζάδες** Αργυροκάστρου, Δελβίνου, Πρεμετής, Πωγωνιού, Τεπελενιού και Χιμάρας.

- Το **σαντζάκι Μπερατιού**, με έδρα το **Μπεράτι**, αποτελούμενο από τους **καζάδες** Μπερατιού, Αυλώνας, Λιούσνας και Σκράπαρης.

- Το **σαντζάκι Πρέβεζας**, με έδρα την **Πρέβεζα**, αποτελούμενο από τους **καζάδες** Πρέβεζας, Λούρου και Μαργαριτιού.

Ο Ευάγ. Π. Παγούνης στο πόνημά του «Στοιχειώδης Γεωγραφία», που εκδόθηκε στα 1902, μας πληροφορεί, με βάση τα στοιχεία του «σαλναμέ», δηλαδή το «επίσημο νομαρχιακό ημερολόγιο», στα 1885 πως η «**διοίκησις Ιωαννίνων**», δηλαδή το σαντζάκι Ιωαννίνων, αποτελούνταν από το «**μουδερλίκειον Ζαγορίου**», το «**μουδερλίκειον Κουρέντων**», από χωριά «υπαγόμενα αμέσως εις Ιωάννινα», δηλαδή την «**υποδιοίκησιν Ιωαννίνων**» (καζάς Ιωαννίνων), και τους **καζάδες**, εξελληνισμένα «**υποδιοικήσεις**», **Κονίτσης**, **Λεσκοβικείου**, **Μετσόβου**, **Παραμυθίας (Αηδωνάτου)** και **Φιλιατών**. Αναλυτικότερα:

- Η «**υποδιοίκησις Ιωαννίνων**» με έδρα την **Ιωάννινα**, περιλάμβανε το «**μουδερλίκειον Ζαγορίου**» με έδρα το **Τσεπέλοβο**, αποτελούμενο από 46 χωριά, το «**μουδερλίκειον Κουρέντων**» με έδρα τη **Ζίτσα**, αποτελούμενο από 42 χωριά και άλλα 135 χωριά της ευρύτερης περιοχής των Ιωαννίνων, συνολικά 223 χωριά.

- Η «**υποδιοίκησις Κονίτσης**» με έδρα την **Κόνιτσα** περιλάμβανε 34 χωριά.

- Η «**υποδιοίκησις Λεσκοβικείου**» με έδρα το **Λεσκοβίκειον** περιλάμβανε 49 χωριά. Ας σημειωθεί πως σ' αυτή ανήκαν χωριά της κατοπινης επαρχίας Κόνιτσας, όπως η Διπαλίτσα (Μολυβδοσκεπάστος), Πρισόγιαννη (Πυρσόγιαννη) κ.ά., ενώ τα υπόλοιπα σήμερα ανήκουν στην Αλβανία.

- Η «**υποδιοίκησις Μετσόβου**» με πρωτεύουσα το **Μέτσοβον**, αποτελούμενη από 3 χωριά.

- Η «**υποδιοίκησις Παραμυθίας (Αηδωνάτου)**» με πρωτεύουσα την **Παραμυθία**, αποτελούμενη από 62 χωριά.

- Η «**υποδιοίκησις Φιλιατών**» με πρωτεύουσα τους **Φιλιάτες**, αποτελούμενη από 49 χωριά.

Ας σημειωθεί πως από την τωρινή εδαφική περιοχή του νομού Ιωαννίνων, σύμφωνα με τον Ευάγ. Π. Παγούνη, η περιοχή του Πωγωνιού, με την ονομασία «**υποδιοίκησις Παλαιάς Πωγωνιανής**» ανήκε στη διοικητική περιφέρεια, που ονομαζόταν «**διοίκησις Αργυροκάστρου**». Με έδρα τη **Βοστίνα**, τώρα Πωγωνιανή, περιλάμβανε 39 χωριά, από τα οποία τα χωριά Μαυρόγερος, Πολυτσάνη, Σιάτιστα, Σχωριάδες και Σωπική σήμερα ανήκουν στην Αλβανία.

Λίγα χρόνια πριν τους βαλκανικούς πολέμους, μετά την επανάσταση των Νεότουρκων, στα 1908, η τότε νεοτουρκική κυβέρνηση δημιούργησε στην περιοχή του σημερινού νομού Θεσπρωτίας ένα νέο σαντζάκι, το **σαντζάκι Ηγουμενίτσης ή Τσαμουριάς**. Συστάθηκε με την απόσπαση των

καζάδων Παραμυθίας και Φιλιατών από το **σαντζάκι Ιωαννίνων** και του **καζά Μαργαριτιού** από το **σαντζάκι Πρέβεζας**. Τμήμα του **καζά Μαργαριτιού** αποτέλεσε το νεοδημιουργηθέντα **καζά Ηγουμενίτσας**, στον οποίο εγκαταστάθηκε η έδρα της διοίκησης του νέου σαντζακιού.

Τυπικά το **σαντζάκι Ηγουμενίτσας** συγκροτήθηκε για να τιμηθεί ο σουλτάνος Μεχμέτ Ε΄ Ρεσάτ, ο οποίος διαδέχθηκε τον εκθρονισθέντα από τους Νεότουρκους αδελφό του Αβδούλ Χαμίτ. Το **σαντζάκι Ηγουμενίτσας** έφερε την ονομασία **σαντζάκι Ρεσαδιέ**, από το όνομα του νέου σουλτάνου ή από τον τόπο καταγωγής του, το χωριό Ρεσαδιέ της Σμύρνης.

Οι ουσιαστικοί λόγοι ίδρυσής του ωστόσο ήταν πολιτικοί. Η «Έκθεσις περί της καταστάσεως εις την Χειμάρραν» των αρχείων του υπουργείου Εξωτερικών για τα 1913, που μας διασώζει ο Σπ. Δ. Λουκάτος στην εισήγησή του «Το βιλαέτι των Ιωαννίνων (Ηπείρου) στα χρόνια της απελευθέρωσής του από τον οθωμανικό ζυγό, 1910-1913», στο Β΄ Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Γιάννινα - Ήπειρος -19 ος -20 ος αι.», αναφέρει πως η τότε κυβέρνηση «...εκ μισελληνικού κινουμένη πνεύματος προέβη εις την σύστασιν νέου σαντζακιού εν τω βιλαετίω των Ιωαννίνων επί σκοπώ μειώσεως του αριθμού των Ελλήνων βουλευτών Ιωαννίνων και αυξήσεως κατά ένα του αριθμού των μουσουλμάνων...».

Ακόμη πιο ισχυρή είναι η υπόθεση ότι με την ίδρυση του **σαντζακιού Ρεσαδιέ** επιχειρήθηκε η οικονομική και πολιτική αναβάθμιση ενός άσημου και υπανάπτυκτου λιμανιού, όπως αυτό της Ηγουμενίτσας, σε αντιστάθμισμα εκείνου της Πρέβεζας, αφού, καθώς ο Μιχ. Κοκολάκης υποστηρίζει στη διδακτορική του διατριβή «Το ύστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι» στα 1993, «...Χωρίς αμφιβολία η παραμεθόρια τοποθεσία της Πρέβεζας, που αποτελούσε ως τότε το αποκλειστικό σχεδόν επίνειο των Ιωαννίνων, θα ήταν ιδιαίτερα ευάλωτη, σε περίπτωση ελληνοτουρκικού πολέμου, και η έγκαιρη εξεύρεση λύσης αποτελούσε πράξη σωφροσύνης για τα τουρκικά συμφέροντα...»

Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια που αποδίδονται, σύμφωνα με το Μιχ. Κοκολάκη, στο «φανατικόν» αλλά «διορατικότατον» Μουσταφά Ζιχνή πασά, Νεότουρκο τότε βαλή, γενικό διοικητή του **βιλαετιού Ιωαννίνων** ότι η Ηγουμενίτσα «...πλην του ωραιοτάτου λιμένος της θα έχει και το ανεκτίμητον δια τους Τούρκους προτέρημα ότι ευρίσκεται εν μέσω μουσουλμανικού και φιλήσυχου πληθυσμού...», εννοώντας προφανώς τους Τσάμηδες του Μαργαριτιού και των Φιλιατών.

Στο μεταξύ, την ίδια εποχή το **σαντζάκι Μπερατιού** αποσπάστηκε από το **βιλαέτι Ιωαννίνων** και προσαρτήθηκε στο **βιλαέτι Σκόρδας**. Ωστόσο σε στατιστικό πίνακα πληθυσμού του βιλαετιού Ιωαννίνων στα 1913, των αρχείων του υπουργείου Εξωτερικών, το **σαντζάκι Μπερατιού** συνυπολογίζεται στο **βιλαέτι Ιωαννίνων**.

Η ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΙΛΑΕΤΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου στα 1913, το **βιλαέτι Ιωαννίνων** περιλάμβανε το **σαντζάκι Ιωαννίνων**, κεντρικό σαντζάκι του βιλαετιού και τα **σαντζάκια Αργυροκάστρου, Πρέβεζας και Ρεσαδιέ**.

Σύμφωνα με στατιστικό πίνακα των αρχείων του υπουργείου Εξωτερικών, για το **βιλαέτι Ιωαννίνων**, η πληθυσμιακή και εθνολογική σύνθεση των κατοίκων του είχε τότε ως εξής:

Σαντζάκι Ιωαννίνων: Σύνολο κατοίκων 131.382 άτομα, από τα οποία 120.746 κάτοικοι, ή 91,91% Έλληνες, και από αυτούς 106.354 ή 85,93% ελληνόφωνοι, 5.890 ή 5,33% αλβανόφωνοι, 430 ή 0,33% βλαχόφωνοι και 8.072 ή 6,14% μουσουλμάνοι. Οι υπόλοιποι 10.636 κάτοικοι ή το 8,10% του πληθυσμού ήταν: 2634 ή 2,01% αλβανόφωνοι, 3.316 ή 2,52% αθίγγανοι, 4.686 ή 3,5% Εβραίοι.

Σαντζάκι Πρέβεζας: Σύνολο κατοίκων 38.030 άτομα, από τα οποία 37.280 κάτοικοι ή 98,09% Έλληνες και από αυτούς 32.642 ή 85,84% ελληνόφωνοι, 2.028 ή 5,33% αλβανόφωνοι, 2.610 μουσουλμάνοι και 750 ή 1,97% άτομα άλλων εθνοτήτων, από τα οποία 400 ή 1,05% αθίγγανοι και 350 ή 0,92% Εβραίοι.

Σαντζάκι Αργυροκάστρου: Σύνολο κατοίκων 146.237 άτομα, από τα οποία 80.422 κάτοικοι ή 54,86% Έλληνες και από αυτούς 46.644 ή 31,90% ελληνόφωνοι, 29.843 ή 20,41% αλβανόφωνοι και 3.735 βλαχόφωνοι. Οι υπόλοιποι 66.015 κάτοικοι ή το 45,11% του συνολικού πληθυσμού ήταν άτομα άλλων εθνοτήτων και συγκεκριμένα 63.467 ή 43,40% αλβανόφωνοι και 2.548 ή 1,74% αθίγγανοι.

Σαντζάκι Ρεσαδιέ: Σύνολο κατοίκων 76.688 άτομα, από τα οποία 45.092 κάτοικοι ή 58,80% Έλληνες και από αυτούς 28.676 ή 37,39% ελληνόφωνοι, 12.640 ή 16,49% αλβανόφωνοι, 100 ή 0,13% βλαχόφωνοι. 3.676 ή 4,79% μουσουλμάνοι. Οι υπόλοιποι 31.596 κάτοικοι ή το 41,20% του συνολικού πληθυσμού ήταν άτομα άλλων εθνοτήτων και συγκεκριμένα 30.726 αλβανόφωνοι και 800 ή 1,04% αθίγγανοι.

Ιδιαίτερα το **σαντζάκι Ιωαννίνων**, πριν την απελευθέρωση, περιλάμβανε τον **καζά Ιωαννίνων**, όπου σύμφωνα με την τούρκικη απογραφή στα 1912 ζούσαν 94.007 κάτοικοι, ενώ με στοιχεία απογραφής της μητρόπολης Ιωαννίνων 105.604 κάτοικοι, τον **καζά Κονίτσης** με πληθυσμό 19.370 ή 20.570 κατοίκους, τον **καζά Λεσκοβικιού** με πληθυσμό 15.105 ή 16.105 κατοίκους και τον **καζά Μετσόβου**, όπου ζούσαν 5.781 κάτοικοι, αριθμός για τον οποίο συμφωνούσαν και οι δύο απογραφές.

Λίγους μήνες μετά τα «ελευθέρια» της Ηπείρου, το καλοκαίρι στα 1913, σύμφωνα με αχρονολόγητη έκθεση του Παν. Λιβαδά, γραμματέα της τότε νομαρχίας Ιωαννίνων, που δημοσιεύθηκε σε συνέχειες από τις 17

Αυγούστου στην εφημερίδα «ΗΠΕΙΡΟΣ», η «υποδιοικήσις Ιωαννίνων» διαιρείται σε πέντε «**τμήματα**» τα εξής: **Ιωαννίνων**, **Ζαγορίου**, **Κουρέντων**, **Μαλακασίου** και **Τσαρκοβίστας**. Σύμφωνα με σχετικό πίνακα, το «**τμήμα Ζαγορίου**» περιλάμβανε 46 χωριά, το «**τμήμα Κουρέντων**» 82 χωριά, το «**τμήμα Μαλακασίου**» 46 χωριά και το «**τμήμα Τσαρκοβίστας**» 49 χωριά, συνολικά 223 χωριά, ενώ το «**τμήμα Ιωαννίνων**» αποτελούσε η πόλη των Ιωαννίνων.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Μετά την επιτυχή έκβαση των βαλκανικών πολέμων υπέρ των ελληνικών συμφερόντων, νέες εδαφικές εκτάσεις που πολιτογραφήθηκαν ως «**Νέαι Χώραι**», προσαρτήθηκαν στην ελληνική επικράτεια. Τα νέα εδαφικά και πολιτικά δεδομένα απαιτούσαν προφανώς τις απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις, ώστε να διασφαλίζεται η εύρυθμη διοίκηση των πληθυσμών, που διαβιούσαν στις νεοαποκτηθείσες περιοχές.

Ο διάδοχος **Κωνσταντίνος**, γενικός αρχηγός του στρατού Ηπείρου και Μακεδονίας, λίγες μέρες μετά τα «ελευθέρια» της πόλης των Ιωαννίνων, συγκεκριμένα στις 25 Φεβρουαρίου στα 1913, με διαταγή του όρισε νομάρχη Ιωαννίνων τον **Άγγελο Τυπάλδο Φορέστη**, γενικό πρόξενο της Ελλάδας στα Ιωάννινα μέχρι την απελευθέρωσή τους. Την μεθεπόμενη ημέρα, στις 27 Φεβρουαρίου, με νεώτερη διαταγή του ανέθεσε στο νομάρχη Ιωαννίνων και «**την πολιτικήν διοίκησιν απάσης, της κατακτηθείσης εν Ηπείρω χώρας**», σύμφωνα με επίκαιρη ειδησεογραφία της εφημερίδας «**ΗΠΕΙΡΟΣ**».

Προηγουμένως με διακήρυξή του, ενημέρωνε τους κατοίκους των περιοχών που απελευθερώθηκαν από τις ελληνικές δυνάμεις πως μετά την κατάλυση των πολιτικών και στρατιωτικών αρχών, αναγνωρίζονται οι θρησκευτικές αρχές, δηλαδή οι μητροπολίτες και οι ιερείς, τα μητροπολιτικά δικαστήρια και οι δημογέροντες, και οι τοπικές πολιτικές αρχές, δηλαδή οι δήμαρχοι και οι μουχτάρηδες.

Επρόκειτο ωστόσο για προσωρινές ρυθμίσεις. Τα προβλήματα ήταν σοβαρά, η κατάσταση ρευστή. Υπήρχε ανάγκη ισχυρής διοίκησης, με καθορισμένο πλαίσιο αρμοδιοτήτων και δράσης, που θα αναλάμβανε την πολιτική ευθύνη για την περιοχή.

Για το σκοπό αυτό η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα το Ν. ΔΡΛΔ' (4134) 28.2.1913 (Φ.Ε.Κ. Α 41/2.3.1913) «**Περί διοικήσεως των στρατιωτικώς κατεχομένων χωρών**» έχοντας ήδη εμπειρίες από τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών της Μακεδονίας.

Ο συγκεκριμένος νόμος πρόβλεπε πως η πολιτική διοίκηση των κατεχομένων χωρών «...ενεργείται υπό της Κυβερνήσεως είτε δι' αντιπροσώπου, εκ των μελών αυτής, εις ον ανατίθεται η τοιαύτη εντολή δια Βασιλικού

Διατάγματος μετά πρότασιν του Υπουργικού Συμβουλίου εκδιδομένου, είτε δι' άλλου εντολοδόχου φέροντος τον τίτλον Γενικού Διοικητού ή Γενικού Διοικητικού Επιτρόπου, διοριζομένου ωσαύτως δια Βασιλικού Διατάγματος τη προτάσει του Υπουργικού Συμβουλίου...». Πρόβλεπε ακόμη πως ο οριζόμενος διοικητής ασκούσε στην περιοχή της αρμοδιότητάς του «...άπασαν την διοικητικήν εξουσίαν πλην των εναγομένων εις τα έργα του Στρατού της ξηράς και της θαλάσσης...».

Ιδιαίτερα στα καθήκοντά του περιλαμβάνονταν:

- Η οργάνωση όλων των δημοσίων υπηρεσιών, η επιμέλεια της εύρυθμης λειτουργίας τους.
- Ο διορισμός, η παύση, ο καθορισμός των καθηκόντων και οι αποδοχές των αναγκαίων υπαλλήλων, που στελέχωναν τη δημόσια διοίκηση, καθώς επίσης οι εν γένει δαπάνες της διοίκησης.
- Η συντήρηση και διαχείριση των δημοσίων κτημάτων, και η διάθεση των προσόδων απ' αυτά για τις ανάγκες της δημόσιας διοίκησης.
- Η ρύθμιση όλων των διοικητικών υποθέσεων και η έκδοση των αναγκαίων κανονιστικών διαταγών και αποφάσεων.
- Η λήψη των ενδεικνυόμενων μέτρων πρόνοιας, ανάλογα με την περίπτωση.

Με βάση τον προαναφερθέντα νόμο ιδρύθηκε η **Γενική Διοίκησης Ηπείρου**, ενώ με το Β.Δ. 8.3.1913 (Φ.Ε.Κ. Α 46/8.3.1913) διορίστηκε γενικός διοικητής «των υπό του Ελληνικού Στρατού κατεχομένων εν Ηπείρω χωρών», με έδρα τα Ιωάννινα, ο **Γεώργιος Χρηστάκη - Ζωγράφος**, έμπειρος πολιτικός, πρώην υπουργός Εξωτερικών.

Στα εδαφικά όρια της, η **Γενική Διοίκησης Ηπείρου** περιλάμβανε τα **σαντζάκια Ιωαννίνων, Αργυροκάστρου, Πρέβεζας και Ρεσαδιέ**, δηλαδή τις περιοχές των σημερινών νομών Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας, αλλά και των σημερινών αλβανικών περιοχών Αγίων Σαράντα, Αργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικιού, Πρεμετής και Χιμάρας. Για ένα διάστημα, από τις 8 Νοεμβρίου 1913 ως τις 31 Μαρτίου 1914, στην ευθύνη της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου ανήκαν και «αι επαρχίαι Κορυτσάς και Κολωνίας», οι οποίες, με το Β.Δ. 8.11.1913 (Φ.Ε.Κ. Α 228/1913), αποσπάστηκαν από τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας και προσαρτήθηκαν στη Γενική Διοίκηση Ηπείρου.

Ο Γεώργιος Χρηστάκη - Ζωγράφος διατήρησε την υπάρχουσα διοικητική διαίρεση σε σαντζάκια και καζάδες, με προσαρμογές που προσιδίαζαν στις νέες συνθήκες, σύμφωνα και με τη διακήρυξη του Κωνσταντίνου, όπως για παράδειγμα διαλύθηκε, για ευνόητους λόγους, το **σαντζάκι Ρεσαδιέ**.

Ας σημειωθεί επίσης πως η ρευστή διεθνής κατάσταση στην περιοχή είχε τις επιπτώσεις της στον ακριβή καθορισμό των βορείων συνόρων της χώρας, και επομένως στα εδαφικά όρια ευθύνης της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου.

Στο μεταξύ άμεσα η Γενική Διοίκηση Ηπείρου προχώρησε σε πρωτοβουλίες και δράσεις για την ανασυγκρότηση της περιοχής, αφού προηγουμένως συστάθηκαν τα τμήματα, τα ειδικά γραφεία, οι υπηρεσίες - επιτροπές και άλλες απαραίτητες διοικητικές δομές, που στελεχώθηκαν με το αναγκαίο ανθρώπινο δυναμικό.

Παράλληλα γίνονταν προσπάθειες να αντιμετωπιστούν και τα πολιτικά προβλήματα, που αναφύονταν από την παρουσία μειονοτήτων Αλβανών, Τούρκων και Εβραίων, ενώ όπως ήταν φυσικό, η ευαίσθητη γεωγραφική θέση της περιοχής δημιουργούσε, στο πλαίσιο της τότε διεθνούς κατάστασης, μεγάλες δυσχέρειες προσαρμογής της διοίκησης στην αντιμετώπιση σύνθετων ζητημάτων.

Όσον αφορά στα πληθυσμιακά στοιχεία της εποχής, η «προσωρινή απαρίθμηση των κατοίκων των νέων επαρχιών» που εμφανίζει «τον επίσημον αριθμόν των κατοίκων των νέων χωρών μέχρι ενεργηθείσης νέας απογραφής», και δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. Α 112/1915, αναφέρει ως «Σύνολο Νομού Ιωαννίνων και Ηπείρου» 245.618 κάτοικους από τους οποίους 121.408 άνδρες και 124.210 γυναίκες. Αναλυτικότερα:

Η «υποδιοικήσις Ιωαννίνων», με έδρα τα **Ιωάννινα**, περιλάμβανε τα Ιωάννινα και 230 χωριά, όπου ζούσαν 88.994 κάτοικοι, από τους οποίους 42.358 άνδρες και 46.636 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Κονίτισης», με έδρα την **Κόνιτσα**, περιλάμβανε την Κόνιτσα και 45 χωριά, όπου ζούσαν 22.725 κάτοικοι, από τους οποίους 11.620 άνδρες και 11.105 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Μαργαριτίου», με έδρα την **Πάργα**, περιλάμβανε την Πάργα και 39 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 16.265 κατοίκους, από τους οποίους 8.284 άνδρες και 7.981 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Μετσόβου», με έδρα το **Μέτσοβον**, περιλάμβανε το Μέτσοβον και 5 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 5.470 κατοίκους, από τους οποίους 2.961 άνδρες και 2.509 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Παραμυθίας», με έδρα την **Παραμυθία**, περιλάμβανε την Παραμυθία και 62 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 16.947 κατοίκους, από τους οποίους 8.799 άνδρες και 8.148 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Πρέβεζης», με έδρα την **Πρέβεζα**, περιλάμβανε την Πρέβεζα και 39 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 14.739 κατοίκους, από τους οποίους 7.553 άνδρες και 7.179 γυναίκες.

Η «υποδιοικήσις Πωγωνιανής», με έδρα τη **Βοστίνα**, (σήμερα **Πωγωνιανή**), περιλάμβανε τη Βοστίνα και άλλα 55 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 20.820 κατοίκους, από τους οποίους 8.736 άνδρες και 12.084 γυναίκες.

Ας σημειωθεί πως 17 από αυτά τα χωριά και συγκεκριμένα τα Άγιος Νικόλαος, Βοδίνου, Βόδριστα, Βουλιαράτες, Άνω και Κάτω Επισκοπή, Ζερβάτι, Κοκογοραντζή, Κατούνα, Κλεισάρι, Κρα, Λόγγος, Μουζίνα, Πέπελη, Ραδάτι, Σέλιο και Σωτήρα παραχωρήθηκαν στην Αλβανία.

Η «υποδιοικήσις Φιλιατών και Γουμενίτσης», με έδρα τους Φιλιάτες, περιλάμβανε τους Φιλιάτες και άλλα 89 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 35.375 κατοίκους, από τους οποίους 18.489 άνδρες και 16.893 γυναίκες. Από τα 89 χωριά αυτά, το χωριό Βέρβα παραχωρήθηκε στην Αλβανία.

Η «υποδιοικήσις Φιλιπιάδος», με έδρα τη Φιλιπιάδα, περιλάμβανε τη Φιλιπιάδα και 68 χωριά, με συνολικό πληθυσμό 24.900 κατοίκους, από τους οποίους 12.615 άνδρες, 11.675 γυναίκες.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Όπως ήταν φυσικό, καθοριστικό ρόλο και στη διοικητική εξέλιξη της περιοχής έμελλε να παίξει η χάραξη των ελληνοαλβανικών συνόρων στην Ήπειρο.

Η συντριπτική ήττα των Οθωμανών στους βαλκανικούς πολέμους οδήγησε στην αποσάθρωση της άλλοτε πανίσχυρης κυριαρχίας τους στα Βαλκάνια, και δημιούργησε νέα δεδομένα στην ευρύτερη περιοχή της βαλκανικής χερσονήσου. Πρόκυψε η αναγκαιότητα, οι χώρες που απελευθερώθηκαν, να οριοθετήσουν τις ακριβείς γεωγραφικές περιοχές ευθύνης και δικαιοδοσίας τους δηλαδή τα σύνορά τους.

Στις 17/30 του Μάη στα 1913 υπογράφηκε στο Λονδίνο η «**Συνθήκη της Ειρήνης**» μεταξύ της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, του Μοντενέγκρο (Μαυροβούνιο), της Σερβίας και της Τουρκίας, η οποία αναφέρεται και ως η «**Συνθήκη του Λονδίνου**».

Την ελληνική αντιπροσωπεία αποτελούσαν οι Στεφ. Σκουλούδης, πρώην υπουργός Εξωτερικών, ο Ιωαν. Γεννάδιος, έκτακτος απεσταλμένος και πληρεξούσιος υπουργός στο Λονδίνο και ο Γ. Στρέιτ, έκτακτος απεσταλμένος και πληρεξούσιος υπουργός στη Βιέννη.

Η «**Συνθήκη της Ειρήνης**» έκφραζε την επιθυμία των χωρών που την υπέγραψαν, να θέσουν τέλος στην μεταξύ τους εμπόλεμη κατάσταση, να θεμελιώσουν και να αναπτύξουν σχέσεις ειρήνης και φιλίας μεταξύ των κυβερνήσεων και των υπηκόων τους.

Τα άρθρα της συνθήκης, μεταξύ άλλων, πρόβλεπαν τα εξής:

- Η Τουρκία εκχωρούσε όλα τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη, στις συμμαχικές δυνάμεις, εκτός από περιοχές της σημερινής Αλβανίας.

- Οι πέντε χώρες εξουσιοδοτούσαν τους ηγέτες της Γερμανίας, της Αυστροουγγαρίας, της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας, της Ιταλίας και της Ρωσίας, δηλαδή τις λεγόμενες «**Μεγάλες Δυνάμεις**», να διακανονίσουν την χάραξη των συνόρων της Αλβανίας, καθώς και όλες τις υποθέσεις, που αφορούσαν στην Αλβανία.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 29 Ιουλίου/11 Αυγούστου 1913, οι «**Με-**

γάλες Δυνάμεις», ανακήρυξαν την Αλβανία «πριγκιπάτον αυτόνομον, κυρίαρχον». Ακόμη εγγυόνταν την ουδετερότητά της, επωμίζονταν την εκπόνηση ενός σχεδίου οργάνωσης του νεοσύστατου κράτους και την ευθύνη για το διορισμό πρίγκηπα, ο οποίος θα αναλάμβανε την ηγεσία του.

Στις 26 Αυγούστου/8 Σεπτεμβρίου 1913, οι «Μεγάλες Δυνάμεις» ενημέρωναν την Ελλάδα επίσημα ότι την οροθεσία των νοτίων και νοτιοανατολικών συνόρων της Αλβανίας, θα αναλάμβανε να προσδιορίσει επιτροπή, στο πλαίσιο των προηγούμενων διεθνών συνθηκών και αποφάσεών τους.

Η επιτροπή θα άρχιζε το έργο της την 1/14 Σεπτεμβρίου 1913, και θα το ολοκλήρωνε στα τέλη Νοεμβρίου του ίδιου έτους. Θα υλοποιούσε το έργο της κατά τμήματα, λαμβάνοντας υπ' όψη τη φυσική διαμόρφωση των κοιλάδων και η οροθεσία θα γινόταν, σύμφωνα με την επίσημη διακοίνωση, «επί βάσεων εθνογραφικών και γεωγραφικών».

Οι «Μεγάλες Δυνάμεις» κατέληξαν στην οροθετική γραμμή, όπως αυτή αποφασίστηκε από τη διεθνή επιτροπή στην Φλωρεντία στις 4/17 Δεκεμβρίου 1913, απόφαση γνωστή ως το «Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας» και η οποία καθόριζε τα σύνορα Αλβανίας και Ελλάδας, σύνορα τα οποία και σήμερα ισχύουν.

Η οροθετική γραμμή, όπως καταγράφεται στο «Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας», σύμφωνα με την επίσημη ελληνική μετάφραση έχει ως εξής:

«...Η οροθετική γραμμή αναχωρεί εκ του σημείου C (επί του αυστριακού χάρτου υψόμετρον 1738, βορειοανατολικά της Μάνδρα Νικολίκα), ένθα η μεσημβρινή μεθόριος του καζά Κορυτσάς ενούται με την οφρύν του Γράμμου μέχρι Μαύρης Πέτρας. Κατόπιν διέρχεται δια των υψομέτρων 2536 και 2019 και φθάνει εις Γόλο. Εκείθεν, αφού ακολουθήση την διανομήν των υδάτων μέχρι του υψομέτρου 1740, διέρχεται μεταξύ των χωρίων Ραδάτα και Κουρσάκας, διευθύνεται εις τον λόφον τον ευρισκόμενον βορειοανατολικάς του Κούκεσι, όθεν καταβαίνει όπως φθάση εις Σαραντάπορον. Ακολουθεί την κοίτην του ποταμού τούτου μέχρι της εκβολής του εις τον Αών, όθεν φθάνει εις την κορυφήν του όρους Τούμπα, διερχομένη μεταξύ των χωρίων Δεπαλίτσα και Μεσσαρία και δια των υψομέτρων 1956 και 2000. Από της κορυφής του όρους Τούμπα η γραμμή διευθύνεται προς Ανατολάς επί του υψομέτρου 1621, διερχομένη βορείως του Σριμάζες. Κατόπιν ακολουθεί την διανομήν των υδάτων μέχρι του υψώματος του ευρισκομένου βορειοανατολικάς του χωρίου Επισκοπή. Εκείθεν διευθύνεται προς Ανατολάς, ακολουθούσα την οφρύν, μεταξύ Ραδάτι, όπερ μένει εις την Αλβανίαν, και Γεδοχάρ, όπερ μένει εις την Ελλάδα, καταβαίνει εις την κοιλάδα του Δρύνου και διαπερώσα τον ποταμόν, αναβαίνει επί του λόφου Κακαβιά, χωρίου, όπερ μένει εις την Αλβανίαν. Ακολουθεί αύθις την διανομήν των υδάτων, αφίνουσα την Βαλτίτσαν και Καστάνιανην εις την Ελλάδα, την δε Κοσοβίτσαν εις την Αλβανίαν, και φθάνει εις Μουργάναν, υψόμετρον 2124. Εκείθεν φθάνει εις Στουγάρα και δια Βερτόπ και του υψομέτρου 750, αφίνουσα το Γιάναρι

και Βέρβα εις την Αλβανίαν, διέρχεται δια των υψομέτρων 1014, 675, 839, διευθύνεται βορειοδυτικώς, αφίνουσα δε την Κονίσπολιν εις την Αλβανίαν, ακολουθεί την οφρύν των λόφων Στύλου Όρμπα, πριν ή δε φθάση εις το υψόμετρον 254, στρέφεται νοτίως και φθάνει εις τον λιμένα της Φτελιάς...».

Οι «**Μεγάλες Δυνάμεις**», με διακοίνωση των πρεσβευτών τους στην Αθήνα στις 31 Ιανουαρίου/ 13 Φεβρουαρίου 1914, γνωστοποίησαν τις αποφάσεις, που ελήφθησαν στο «**Πρωτόκολλον της Φλωρεντίας**», και μεταξύ άλλων, ζήτησαν από την Ελλάδα να αποσύρει τα στρατεύματά της από τα αλβανικά εδάφη.

Μεσολάβησε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Το θέμα της χάραξης των ελληνοαλβανικών συνόρων επανήλθε από την Ελλάδα, στο «**Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων**», οι εργασίες του οποίου άρχισαν στις 5/18 Ιανουαρίου 1919 και ολοκληρώθηκαν ένα χρόνο περίπου αργότερα στις 8/21 Ιανουαρίου 1920. Ξεκίνησαν διάφορες διαβουλεύσεις ωστόσο. Η «**Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη**» στο Παρίσι στις 29 Νοεμβρίου 1921, αποτελούμενη από αντιπροσώπους της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και των Η.Π.Α όριζε ότι η υφισταμένη, από το «**Πρωτόκολλον της Φλωρεντίας**», οριοθετική γραμμή ήταν νόμιμη και κανονική. Ακόμη ορίστηκε ειδική διεθνής επιτροπή για τον καθορισμό, με τριγωνομετρική ακρίβεια, της συνοριακής γραμμής. Η επιτροπή ολοκλήρωσε τις εργασίες της στις 27 Ιανουαρίου 1923 και με νέο πρωτόκολλο, που υπογράφηκε επίσης στη Φλωρεντία, ορίσθηκαν εκ νέου τα ελληνοαλβανικά σύνορα, τα οποία στην περιοχή της Ηπείρου συνέπιπταν με εκείνα του αρχικού πρωτοκόλλου στα 1913, όπως αυτά οριστικά και σήμερα ισχύουν.

Ας σημειωθεί πως στο μεταξύ με το βασιλικό διάταγμα της Β.Δ. 8.4.1916 (Φ.Ε.Κ. Α 74/1916) «Περί διοικητικής διαιρέσεως της Βορείου Ηπείρου», με πρόταση του τότε υπουργικού συμβουλίου η «Βόρειος Ήπειρος» διαιρέθηκε σε δύο νομούς:

- Στο νομό **Αργυροκάστρου**, με έδρα το Αργυρόκαστρον, που περιλάμβανε την υποδιοίκηση **Πρεμετής**, με έδρα την Πρεμετή, αποτελούμενη από τους τότε καζάδες Πρεμετής, Τεπελενίου και Λεσκοβικίου, την υποδιοίκηση **Δελβίνου**, με έδρα το Δέλβινον αποτελούμενη από τον τέως καζά Δελβίνου, καθώς και τον τέως καζά Χειμάρρας.

- Στο νομό **Κορυτσάς**, που περιλάμβανε την υποδιοίκηση **Κορυτσάς** και την υποδιοίκηση **Κολωνίας**, με έδρα την **Ερσέκα**.

Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο νομός Ιωαννίνων συστάθηκε με το Β.Δ. 31.3/1.4.1915 (Φ.Ε.Κ. Α 120/1915) «Περί διοικητικής διαιρέσεως των νέων χωρών», κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 24/31.12.1914 (Φ.Ε.Κ. Α 404/ 1915) «Περί διοικητικής διαιρέ-

σεως των νέων χωρών» και του νόμου ΓΥΛΔ΄ στα 1909 «Περί διοικητικής διαιρέσεως του κράτους», μετά από πρόταση του τότε υπουργικού συμβουλίου.

Το βασιλικό διάταγμα - που υπέγραφαν ο, τότε, βασιλιάς Κωνσταντίνος και το τότε υπουργικό συμβούλιο, με πρόεδρο το Δ. Π. Γούναρη και μέλη τους Γ. Χρηστάκη - Ζωγράφο, Π. Τσαλδάρη, Ν. Τριανταφυλλάκο, Χ. Βυζίκη, Π. Ε. Πρωτοπαπαδάκη, Αθ. Ευταξία, Γ. Μπαλτατζή και Ν. Α. Στράτο - πρόβλεπε ότι η Ήπειρος διαιρείται σε δύο νομούς: Στο νομό **Ιωαννίνων**, με έδρα τα **Ιωάννινα** και στο νομό **Πρέβεζας**, με έδρα την **Πρέβεζα**.

Ο νομός **Πρέβεζας** περιλάμβανε την **υποδιοίκηση Πρέβεζας**, με έδρα την **Πρέβεζα**, στην οποία εντάχθηκε η τέως **υποδιοίκηση Φιλιπιάδας**, και την **υποδιοίκηση Μαργαριτίου** με έδρα την **Πάργα**.

Ο νομός **Ιωαννίνων** περιλάμβανε «**πάσαν την λοιπήν Ήπειρον**».

Λίγους μήνες αργότερα, με το Β.Δ. 2.5.1915 (Φ.Ε.Κ. Α 254/1915), «Περί διαιρέσεως του νομού Ιωαννίνων εις υποδιοικήσεις», που υπέγραφαν οι προαναφερθέντες, το νομό Ιωαννίνων αποτέλεσαν οι εξής υποδιοικήσεις:

- Υποδιοικήσεις **Ιωαννίνων**, με πρωτεύουσα τα **Ιωάννινα**.
- Υποδιοικήσεις **Κόνιτσας**, με πρωτεύουσα την **Κόνιτσα**.
- Υποδιοικήσεις **Μετσόβου**, με πρωτεύουσα το **Μέτσοβον**.
- Υποδιοικήσεις **Παραμυθίας**, με πρωτεύουσα την **Παραμυθία**.
- Υποδιοικήσεις **Πωγωνίου**, με πρωτεύουσα το **Δελβινάκιον**.
- Υποδιοικήσεις **Φιλιατών**, με πρωτεύουσα τους **Φιλιάτες**.

ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ Η ΑΡΧΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Θεμελιώδης νόμος ο οποίος καθόρισε για πολλές δεκαετίες την πορεία του θεσμού της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης στην ελληνική επικράτεια, υπήρξε ο Ν. ΔΝΖ΄ (4057)/10.2.1912 (Φ.Ε.Κ. Α 58/1912) «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων», ο οποίος αντικατέστησε τον αρχικό νόμο για την τοπική αυτοδιοίκηση «Περί συστάσεως των δήμων» της 27 ης Δεκεμβρίου 1833, που δημοσιεύθηκε στις 10 Ιανουαρίου 1834.

Το καινούργιο που έφερε στα αυτοδιοικητικά πράγματα της χώρας ο συγκεκριμένος νόμος «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων», ήταν η καθιέρωση της κοινότητας ως νέου αυτοδιοικούμενου νομικού προσώπου, το οποίο συνυπήρχε παράλληλα με το δήμο.

Τα βασικά άρθρα του νόμου πρόβλεπαν πως ως δήμοι ορίζονται οι πρωτεύουσες των νομών, καθώς επίσης και οι πόλεις, οι οποίες είχαν πληθυσμό πλέον των 10.000 κατοίκων. Κοινότητα ήταν δυνατόν να συστήσει κάθε μόνιμος συνοικισμός με πληθυσμό πάνω από 300 κατοίκους, που διέθετε σχολείο μέσης εκπαίδευσης, αλλά και συνοικισμοί, οι οποίοι στερούνταν

σχολείου μέσης εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από τον αριθμό των κατοίκων τους, εφ' όσον ήταν έδρες δήμων ή διέθεταν κοινοτική περιουσία, που όμως έπρεπε να αποδίδει ετήσια έσοδα 2.000 δραχμών. Στην περίπτωση αυτή, για τη σύστασή της απαιτούνταν η σύμφωνη γνώμη του μισού αριθμού των εκλογέων του συνοικισμού.

Με την εφαρμογή του νόμου, δημιουργήθηκαν 6.000 οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα, όταν στα 1890 υπήρχαν μόλις 442! Πρόκυψε έτσι ένα μεγάλο δομικό πρόβλημα κατακερματισμού των πρωτοβάθμιων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που έμελλε να βάλει τη σφραγίδα του για πολλές δεκαετίες στη λειτουργία και στις προοπτικές του θεσμού. Συστάθηκε πληθώρα κοινοτήτων, χωρίς ουσιαστικές αρμοδιότητες και οικονομική αυτοδυναμία, αλλά με ασφυκτικούς ελέγχους από την κεντρική εξουσία, ανήμπορων και ανίσχυρων να λειτουργήσουν ουσιαστικά, να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις στα προβλήματα, που αντιμετώπιζαν οι τοπικές κοινωνίες, να προσφέρουν ικανοποιητικές υπηρεσίες στους πολίτες, να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τόπου.

Η δημιουργία ενός κατακερματισμένου αυτοδιοικητικού τοπίου υπήρξε ισχυρό πλήγμα για την περιφέρεια, αφού στην αντίθεση «κέντρο» - «περιφέρεια» αδυνατίζε αισθητά ο πόλος «περιφέρεια». Η κεντρική εξουσία εφαρμόζοντας την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» στο χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, είχε πολλούς, αλλά αδύναμους και εύκολους αντίπαλους. Η πολυδιάσπαση της τοπικής αυτοδιοίκησης σε ένα υπερβολικά μεγάλο αριθμό κοινοτήτων, στην πράξη, δημιούργησε μηχανισμούς διεκπεραίωσης υποθέσεων ρουτίνας και μικροέργων χαμηλής αποδοτικότητας. Ταυτόχρονα συντηρούσε εξαρτήσεις, οι οποίες εξυπηρετούσαν το τοπικό και κεντρικό πελατειακό πολιτικό σύστημα, και τους πανίσχυρους κομματικούς μηχανισμούς, ενώ διαιώνιζε την παντοδυναμία των κεντρικών εξουσιών. Για ολόκληρες δεκαετίες, οι κοινότητες αυτές, παρά τις όποιες προσπάθειες όσων με επάρκεια υπηρέτησαν το θεσμό, υπήρξαν το άλλοθι της τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα μας, όχι όμως η ουσιαστική τοπική αυτοδιοίκηση. Αποτέλεσμα, ακόμη και σήμερα, η Ελλάδα με βάση τα σύγχρονα κριτήρια, να διαθέτει τις πλέον συγκεντρωτικές δομές στο κράτος και στη δημόσια διοίκηση από κάθε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τουλάχιστον πριν την πρόσφατη διεύρυνσή της.

Το νομικό αυτό αυτοδιοικητικό πλέγμα που ίσχυε στην τότε Ελλάδα, έπρεπε να εφαρμοστεί και στις νεοαποκτηθείσες περιοχές. Το υπάρχον κενό ήλθε να καλύψει ο Ν. 1051/8.11.1917 (Φ.Ε.Κ. Α 259/1917) «Περί συστάσεως και διοικήσεως δήμων και κοινοτήτων εν ταις Νέαις Χώραις».

Ο νόμος, στις βασικές διατάξεις του, όριζε ότι ως δήμοι είναι δυνατόν να αναγνωρισθούν οι πρωτεύουσες των νομών και οι πόλεις με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, ενώ ως κοινότητα μπορούσε να αναγνωρισθεί κάθε μόνιμος συνοικισμός. Οι δήμοι, οι κοινότητες και οι έδρες των κοινοτή-

των αναγνωρίζονταν με διάταγμα, που προκαλούσε ο υπουργός Εσωτερικών. Συνοικισμοί που δεν αναγνωρίστηκαν ως κοινότητες, έπρεπε να προσαρτηθούν στην κοντινότερη ή συνεχόμενη κοινότητα ή δήμο.

Στην κοινότητα ή στο δήμο δινόταν το όνομα του συνοικισμού ή της πόλης, που αποτελούσε τον οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης. Εάν υπήρχαν περισσότεροι από ένας συνοικισμοί, δινόταν το όνομα της έδρας της κοινότητας ή της περιοχής. Μάλιστα ο νόμος υποδείκνυε να προτιμάται «το τυχόν υπάρχον αρχαίον όνομα».

Κάθε δήμος ή κοινότητα είχε καθορισμένη εδαφική περιφέρεια, ενώ το δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο όριζε τη σφραγίδα του, με απόφαση που έπρεπε να εγκριθεί από το νομάρχη, ο οποίος μάλιστα είχε δικαίωμα και να την τροποποιήσει!

Στο πλαίσιο της υλοποίησης του νόμου «Περί συστάσεως και διοικήσεως δήμων και κοινοτήτων εν ταις νέαις χώραις» εκδόθηκε το Β.Δ. 7.8.1919 (Φ.Ε.Κ. Α 184/1919) «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων εν τω νομώ Ιωαννίνων», που παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα του βιβλίου.

Σύμφωνα με το διάταγμα αυτό συστάθηκαν ο δήμος **Ιωαννιτών**, στον οποίο προσαρτήθηκε και ο συνοικισμός «**Νήσος Ιωαννίνων**», και 367 κοινότητες τις οποίες αποτελούσαν 520 συνοικισμοί συνολικά, από τους οποίους 46 ήταν μοναστήρια. Αναλυτικότερα:

- Η «**υποδιοικήσις Ιωαννίνων**» περιλάμβανε 169 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 262 συνοικισμοί, από τους οποίους 32 ήταν μοναστήρια.
- Η «**υποδιοικήσις Κονίτσης**» περιλάμβανε 45 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 56 συνοικισμοί, από τους οποίους 8 ήταν μοναστήρια.
- Η «**υποδιοικήσις Μετσόβου**» περιλάμβανε 5 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 9 συνοικισμοί, από τους οποίους 32 ήταν μοναστήρια.
- Η «**υποδιοικήσις Παραμυθίας**» περιλάμβανε 45 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 64 συνοικισμοί.
- Η «**υποδιοικήσις Πωγωνίου**» περιλάμβανε 28 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 37 συνοικισμοί.
- Η «**υποδιοικήσις Φιλιατών**» περιλάμβανε 75 κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν 100 συνοικισμοί, από τους οποίους 3 ήταν μοναστήρια.

Ας σημειωθεί ακόμη πως ο προαναφερθείς νόμος ΔΝΖ' πρόβλεπε, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία συνδέσμων κοινοτήτων από δύο ή περισσότερες γειτονικές κοινότητες, μετά από σχετικές αποφάσεις των κοινοτικών συμβουλίων τους, «...προς θεραπείαν κοινών τοπικών συμφερόντων ή εκτέλεσιν κοινών τοπικών υπηρεσιών...».

Η δυνατότητα αυτή αξιοποιήθηκε, για παράδειγμα, από τις κοινότητες «**Φραστανά**» (σήμερα «**Μερόπη**»), «**Μετζητιές**» (σήμερα «**Κεφαλόβρυσον**»), «**Λαχανόκαστρον**» (σήμερα «**Ωραιόκαστρον**»), «**Ρουσιά**», «**Κακ-**

σοί» (σήμερα «**Άγιος Κοσμάς**»), που με πρωτοβουλία των κοινοτικών συμβουλίων τους συστάθηκε ο «**σύνδεσμος κοινοτήτων το Κεφαλόβρυσον**», με έδρα το συνοικισμό «**Λαχανόκαστρον**», έδρα της ομώνυμης κοινότητας. Σκοπός του συνδέσμου ήταν «...η θεραπεία κοινών τοπικών συμφερόντων των κοινοτήτων τούτων και ειδικώς η κατασκευή αμαξιτής οδού Δέματος - Κεφαλοβρύσου - Φραστανών...», ενώ για την υλοποίηση του σκοπού του συνδέσμου ορίστηκαν και οι πόροι του ως εξής: Εισφορά κάθε κοινότητας ίση προς το 10% των ετήσιων εσόδων τους, προσωπική εργασία των κατοίκων, έσοδα από φόρους δασικών προϊόντων, σφαζόμενων ζώων ή υποχρεωτικών εράνων.

Από τη σύσταση του νομού και την αρχική διοικητική συγκρότησή του, ως τη σημερινή του υπόσταση, μεσολάβησαν διάφορες αλλαγές. Αφορούν σε μετονομασίες ή αποσπάσεις υποδιοικήσεων και επαρχιών, αποσπάσεις ή προσαρτήσεις κοινοτήτων, αλλαγές εδρών επαρχιών. Αναλυτικά οι διοικητικές μεταβολές αυτές, χρονικά ιεραρχημένες, έχουν ως εξής:

- Η κοινότητα «**Χρυσοβίτσα**», με το Β.Δ. 13.8.1918 (Φ.Ε.Κ. Α 179/1918), αποσπάστηκε από την υποδιοίκηση Ιωαννίνων και εντάχθηκε στην υποδιοίκηση Μετσόβου.
- Η κοινότητα «**Λιβιάχοβον**» (σήμερα «**Άγιος Ανδρέας**»), με το Β.Δ. 31.3.1920 (Φ.Ε.Κ. Α 83/1920), αποσπάστηκε από την υποδιοίκηση Παραμυθίας και εντάχθηκε στην υποδιοίκηση Ιωαννίνων.
- Με το Ν. 2306/24.6.1920 (Φ.Ε.Κ. Α 149/1920) η εδαφική έκταση «**Αρμπορίση**» ή «**Μυστράς Καλαρρυτών**» και η **Ιερά Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου (Κηπίνης)** της κοινότητας «**Συρράκον**» προσαρτήθηκαν στην κοινότητα «**Καλαρρύται**» (σήμερα «**Καλαρίται**») της επαρχίας Άρτας και Τσουμέρκων του νομού Άρτας. Ακόμη ο συνοικισμός «**Παλαιά Κουτσούφλιανη**» (σήμερα «**Πλατανιστός**»), αποσπάστηκε από το νομό Ιωαννίνων και εντάχθηκε διοικητικά στο νομό Τρικάλων.
- Με το Β.Δ. 8.4.1921 (Φ.Ε.Κ. Α 61/1921) ορίστηκε, αντί της κοινότητας «**Δελβινάκιον**», ως έδρα της υποδιοίκησης Πωγωνίου η κοινότητα «**Βοστίνα**» (σήμερα «**Πωγωνιανή**»), ενώ με το Β.Δ. 8.12.1922 (Φ.Ε.Κ. Α 276/1922), η κοινότητα «**Δελβινάκιον**» ορίστηκε ξανά έδρα της υποδιοίκησης.
- Με το Ν.Δ. 29.9.1925 (Φ.Ε.Κ. Α 310/1925) «Περί τροποποιήσεως των περιφερειών νομών τινων», οι κοινότητες «**Καλαρρύται**» (σήμερα «**Καλαρίται**»), «**Ματσούκιον**», «**Σκλούπον**», (σήμερα «**Αμπελοχώριον**»), «**Ραφταναίοι**» και «**Πράμαντα**» αποσπάστηκαν από το νομό Άρτας και προσαρτήθηκαν στην υποδιοίκηση Ιωαννίνων του νομού Ιωαννίνων.
- Οι υποδιοικήσεις των νέων χωρών μετονομάστηκαν σε επαρχίες και οι υποδιοικητές ονομάστηκαν έπαρχοι με το Ν.Δ. 13.11.1927 (Φ.Ε.Κ. Α 287/1927).

- Με το Δ. 1.12.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 256/1928) οι επαρχίες **Ιωαννίνων** και **Φιλιατών** μετονομάστηκαν σε επαρχίες **Δωδώνης** και **Θυάμιδος**, αντίστοιχα.

- Η κοινότητα «**Κουρεμάδιον**», με το Δ. 26.2.1931 (Φ.Ε.Κ. Α 54/1931), αποσπάστηκε από την επαρχία Πωγωνίου και προσαρτήθηκε στην επαρχία Θυάμιδος.

- Προκειμένου να συγκροτηθεί στην Ήπειρο ο νομός Θεσπρωτίας, όπως πρόβλεπε ο Α.Ν. 533/1936 (Φ.Ε.Κ. Α 525/1936) «Περί συστάσεως Νομού Θεσπρωτίας εν Ηπείρω», με το Β.Δ. 21.3.1937 (Φ.Ε.Κ. Α 119/1937) «Περί ορισμού των κοινοτήτων των υπαγομένων διοικητικώς εις τον Νομόν Θεσπρωτίας», αποσπάστηκαν από το νομό Ιωαννίνων για να απαρτίσουν το νεοσυσταθέντα νομό:

1. Η επαρχία **Θυάμιδος**, εκτός από τις κοινότητες «**Βρυσούλα**» (τέως «**Κούτσι**»), «**Λεπτοκαρυά**», «**Τσαρακλιμάνιον**» (σήμερα «**Καλλιθέα**») και το συνοικισμό «**Μαρίνα**» της κοινότητας «**Λύκος**» (σήμερα «**Χαραυγή**»), που παρέμειναν στο νομό Ιωαννίνων και εντάχθηκαν στην επαρχία **Δωδώνης**.

Ας σημειωθεί πως ο συνοικισμός «**Μαρίνα**» της κοινότητας «**Λύκος**» (αρχικά «**Λύκον**», τώρα «**Χαραυγή**»), που παρέμεινε εκτός της οροθετικής γραμμής του νομού Θεσπρωτίας, αμέσως μετά, με το Β. Δ. 19.6.1937 (Φ.Ε.Κ. Α 253/1937) προσαρτήθηκε «...εις την εγγύτερον κειμένην κοινότητα Λεπτοκαρυάς του νομού Ιωαννίνων, αποσπώμενος της κοινότητος Λύκου...». Η πολυπλόκαμη και πολυδαίδαλη ελληνική γραφειοκρατία, αποδείχθηκε και «αγεωγράφητη», προσαρτώντας, άγνωστο γιατί, το συνοικισμό στην κοινότητα «**Λεπτοκαρυά**» της περιοχής Ζαγορίου Ιωαννίνων, που κάθε άλλο παρά με το συνοικισμό γειτνιάζει. Ενδεχομένως να εννοούσαν την κοινότητα «**Λεπτοκαρυά**» του νομού Θεσπρωτίας. Ωστόσο αποτέλεσμα ήταν, μεταξύ άλλων, στην απογραφή στα 1940 οι κάτοικοι του συνοικισμού να καταμετρηθούν στην κοινότητα «**Λεπτοκαρυά**» της περιοχής Ζαγορίου Ιωαννίνων!

Αργότερα με τον Α.Ν. 960/29.4.1949 (Φ.Ε.Κ. Α 105/1949), οι προαναφερθείσες κοινότητες, εκτός από την κοινότητα «**Βρυσούλα**» (τέως «**Κούτσι (Φιλιατών)**»), που παρέμεινε στην επαρχία Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων, και μαζί τους ο συνοικισμός «**Μαρίνα**» προσαρτήθηκαν στο νομό Θεσπρωτίας και εντάχθηκαν διοικητικά στην επαρχία **Φιλιατών**.

2. Η επαρχία **Παραμυθίας**, εκτός από τις κοινότητες «**Βαλανιδιά**», «**Βερενίκη**» (τέως «**Βερνίκον**»), «**Βρυσίνα**» (σήμερα «**Βροσίνα**»), «**Γρανίτσα**», «**Δοβλά**», «**Ζάλογγον**» (σήμερα «**Ζάλογκον**»), «**Ζαραβούτσι**» (σήμερα «**Αγιος Νικόλαος**»), «**Ζωτικόν**» (τέως «**Λιβίκιστα**»), «**Καταμάχη**» (τέως «**Γράσδανη**»), «**Κεράσοβον**» (σήμερα «**Κερασέα**»), «**Κόπρα**» (σήμερα «**Ανθοχώριον**»), «**Παρδαλίτσα**» (τέως «**Πράδαλλα**»), «**Πολύδωρον**» (τέως «**Μάζι**», αρχικά «**Μάζια**»), «**Ραδοβίζιον**» και «**Σενίκον**», οι οποίες παρέμει-

ναν στο νομό Ιωαννίνων και εντάχτηκαν διοικητικά στην επαρχία Δωδώνης. Ας σημειωθεί πως με το Β.Δ. 31.1.1955 (Φ.Ε.Κ. Α 54/1955) η επαρχία Παραμυθίας μετονομάστηκε σε επαρχία Σουλίου.

- Με τον Α.Ν. 1894/1939 (Φ.Ε.Κ. Α 327/1939) η κοινότητα «Αετομηλίτσα» (αρχικά «Δέντσικον», κατόπιν «Γαλαταριά») της επαρχίας Κόνιτσας αποσπάστηκε από το νομό Ιωαννίνων και προσαρτήθηκε στην επαρχία Καστορίας του νομού Φλώρινας. Αργότερα με το Β.Δ. 6.9.1950 (Φ.Ε.Κ. Α 262/1950), «επανήλθε» στην επαρχία Κόνιτσας του νομού Ιωαννίνων.

- Με τον Α.Ν. 2041/24.10.1939 (Φ.Ε.Κ. Α 458/1939), αποσπάστηκαν από την επαρχία Νικοπόλεως του νομού Πρέβεζας και προσαρτήθηκαν στην επαρχία Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων, οι κοινότητες «Μονολίθι» (αρχικά «Βορδών», κατόπιν «Μονολίθι», σήμερα «Μονολίθιον») και «Πλατανούσσα» (αρχικά «Ραψίστα»).

Είναι αξιοσημείωτο ακόμη πως με το Ν. 92/16.1.1945 (Φ.Ε.Κ. Α 63/1945) «Περί επανιδρύσεως Γενικών Διοικήσεων και καταργήσεως Αντιπροσωπειών της Κυβερνήσεως», μεταξύ άλλων, επανιδρύθηκε η «Γενική Διοίκησης Ηπείρου», ως «...έχουσα περιφέρειαν τους Νομούς Άρτης, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων και Πρεβέζης και έδραν τα Ιωάννινα...». Ένα μήνα αργότερα, ανήμερα της επετείου απελευθέρωσης της πόλης των Ιωαννίνων, στις 21 Φεβρουαρίου 1945, με τον Α.Ν. 142/1945 (Φ.Ε.Κ. Α 40/1945), μεταξύ άλλων, ανασυστάθηκε και η νομαρχία Ιωαννίνων.

Με τις νέες αλλαγές, ο νομός Ιωαννίνων με πρωτεύουσα τα Ιωάννινα απαρτιζόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα από τις επαρχίες Δωδώνης, με έδρα τα Ιωάννινα, Κόνιτσας με έδρα την Κόνιτσα, Μετσόβου με έδρα το Μέτσοβον, και Πωγωνίου με έδρα το Δελβινάκιον.

Από τις επαρχίες αυτές στις έδρες των επαρχιών Κόνιτσας και Πωγωνίου λειτουργούσε γραφείο επάρχου, με επικεφαλής έπαρχο, μόνιμο ή μετακλήτο υπάλληλο.

Στην εισηγητική έκθεση του σχεδίου αναγκαστικού νόμου «Περί - Α' μέρους- διατάξεων περί διοικητικής αποκεντρώσεως» (Φ.Ε.Κ. Α 53/1949), μεταξύ άλλων, επισημαινόταν πως ο θεσμός των γραφείων επάρχων αποδείχτηκε στην πράξη περιττός, αφού δεν εκπληρούσε κανένα συγκεκριμένο σκοπό. Διαπίστωνε ωστόσο η εισηγητική έκθεση ότι «...Χρήσιμα μόνον είναι, το γε νυν, τινά των εν ταις νήσοις Γραφείων, αίτινες έχουσι κακήν συγκοινωνίαν μετά της έδρας της Νομαρχίας και των εν τισί παραμεθορίοις επαρχίαις...». Με βάση τη διαπίστωση αυτή ακολούθησε το Β.Δ. 12/12.3.1949 (Φ.Ε.Κ. Α62/1949), με το οποίο διατηρήθηκαν στο νομό τα γραφεία των επάρχων, εγκατεστημένα στις έδρες των δύο επαρχιών Κόνιτσας και Πωγωνίου.

Τα γραφεία των επάρχων Κόνιτσας και Πωγωνίου, που στο μεταξύ μετονομάστηκαν σε **επαρχεία**, λειτούργησαν ως τις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν με το Β.Δ. 361/20.5.1971 (Φ.Ε.Κ. Α 105/1971) καταργήθηκαν.

Έκτοτε η έννοια της επαρχίας στο νομό Ιωαννίνων λειτουργούσε απλά για τον προσδιορισμό της ένταξης δήμων και κοινοτήτων σε γεωγραφική περιοχή του νομού, καθώς επίσης για την ανάδειξη αιρετών μελών -νομαρχιακών συμβούλων- του νομαρχιακού συμβουλίου.

Ληξιαρχική πράξη και του τυπικού τέλους του θεσμού των επαρχιών, υπήρξε ο Ν. 2539/1997 (Φ.Ε.Κ. Α 244/1997) «Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης».

Η παράγραφος 1 του άρθρου 19, του κεφαλαίου Ε' για την «Κατάργηση επαρχιών», πρόβλεπε ότι «...Οι επαρχίες ως μονάδες της διοικητικής διαίρεσης της χώρας καταργούνται...», προσδιορίζοντας το «κύκναιο άσμα» ενός παλαιότατου θεσμού στις 1 Ιανουαρίου 1999.

Ωστόσο στο πλαίσιο του θεσμού της αυτοδιοίκησης διατηρήθηκαν επαρχεία στους νομούς Δράμας (Νευροκοπίου), Δωδεκανήσου (Καλύμνου, Καρπάθου, Κω), Έβρου (Βόρειου Έβρου), Εύβοιας (Σκύρου), Θεσσαλονίκης (Λαγκαδάς), Κεφαλληνίας (Ιθάκης), Κυκλάδων (Άνδρου, Θήρας, Κέας, Μηλου, Νάξου, Πάρου, Τήνου), Λάρισας (Ελασσόνας), Λέσβου (Λήμνου), Σάμου (Ικαρίας), Πειραιώς (Κυθήρων), με αιρετούς εκπροσώπους στη διοίκησή τους.

Ας σημειωθεί ακόμη πως στην περιοχή των Τζουμέρκων, στην οποία ανήκαν τμήματα των σημερινών νομών Ιωαννίνων - συγκεκριμένα οι συνοικισμοί «**Καλαρρύται**» (σήμερα «**Καλαρίται**»), «**Ματσούκιον**», «**Πράμαντα**», «**Ραφταναίοι**», «**Σκλούπον**» (σήμερα «**Αμπελοχώριον**») - και Άρτας, λειτουργούσε ως τα 1891 το επαρχείο Τζουμέρκων στο νομό Άρτας της ελληνικής επικράτειας, ιδρυμένο με το Δ. 21.3.1882 (Φ.Ε.Κ. 17/24.3.1882).

Τότε τα επαρχεία είχαν **έπαρχο** και **γραμματέα**, πρόσωπα συνήθως πολιτικά. Υπήρχε και υπηρεσιακό προσωπικό: **πρωτοκολλητής**, **γραφέας** και **κλητήρας**. Σε κάθε επαρχία λειτουργούσε αιρετό **επαρχιακό συμβούλιο**, εκλεγμένο από τους δήμους, που ανήκαν στην επαρχία. Το επαρχιακό συμβούλιο συνεδρίαζε μια φορά το χρόνο και αποφάσιζε για θέματα αρμοδιότητάς του, όπως ο αριθμός των δημοτικών σχολείων, τα οποία έπρεπε να λειτουργήσουν στο χώρο ευθύνης του, καθώς και για τη χωροταξική κατανομή τους, για τους επαρχιακούς και δημοτικούς δρόμους, οι οποίοι έπρεπε επίσης να προσδιορισθούν χωροταξικά, να μελετηθούν και να κατασκευαστούν. Ακόμη γνωμοδοτούσε για σειρά ζητημάτων, που αφορούσαν στη δημόσια διοίκηση στην περιοχή, στα διάφορα θέματα κοινωνικής ή οικονομικής πολιτικής κ.ά.

Στο μεταξύ, κατά διαστήματα, καταργήθηκαν ή δημιουργήθηκαν κοινότητες, αλλαγές που καταγράφονται αναλυτικά στα οικεία κεφάλαια.

ΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ - ΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η κακοδαιμονία του πολυκερματισμού της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης σε καχεκτικές, χωρίς μέλλον κοινότητες, ταλαιπώρησε τη χώρα μέχρι τη δεκαετία του '90. Η ζοφερή εικόνα απαιτούσε ριζικές μεταρρυθμίσεις, βαθιές τομές. Την αναγκαιότητα αυτή έκανε πιο επείγουσα, από παλαιότερα, η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι σημαντικές εξελίξεις που ακολούθησαν ιδιαίτερα η ανάγκη αξιοποίησης των κοινοτικών πόρων για έργα και δραστηριότητες στην περιφέρεια.

Οι νέες συνθήκες απαιτούσαν ισχυρή πρωτοβάθμια, αλλά και δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση, με ουσιαστικές αρμοδιότητες και οικονομική αυτοδυναμία, χωρίς κρατικούς εναγκαλισμούς και πολιτικές ή κομματικές εξαρτήσεις. Απαιτούσαν ισχυρή περιφέρεια. Ωστόσο οι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις του κέντρου, οι «τοπικισμοί» και τα μικροσυμφέροντα της περιφέρειας, πρόβαλλαν ισχυρές αντιστάσεις. Σε συνδυασμό με την άτολμη πολιτική βούληση των κυβερνήσεων και άλλων πολιτικών δυνάμεων, οι αναγκαίες ρυθμίσεις για ισχυρούς δήμους προχωρούσαν με βήματα χελώνας.

Το περιβόητο «πολιτικό κόστος», οι ενδεχόμενες ανατροπές ενδοκομματικών ή πολιτικών ισορροπιών, η αγωνία της γραφειοκρατίας του κέντρου να μην αποχωριστεί τα «κεκτημένα» και «καθιερωμένα» της εξουσίας της, καλλιεργούσαν δισταγμούς και αναποφασιστικότητα, στις αρμόδιες κυβερνήσεις, να προχωρήσουν στις απαραίτητες τομές στο αναχρονιστικό αυτοδιοικητικό σκηνικό.

Έτσι οι αρχές της δεκαετίας του '80 σηματοδεύθηκαν από τις προσπάθειες να ενισχυθεί το πολιτικό και συμμετοχικό στοιχείο στη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων, χωρίς ωστόσο αποφασιστικές προσπάθειες για τη δημιουργία ισχυρής τοπικής αυτοδιοίκησης, αν και οι εξελίξεις και οι νέες συνθήκες συνέχιζαν να ασκούν ασφυκτικές πιέσεις.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 δημιουργήθηκε ένα θεσμικό πλαίσιο για εθελοντικές συνενώσεις δήμων και κοινοτήτων, με προοπτική να προκύψουν στην περιφέρεια ισχυροί οργανισμοί πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ο Ν. 1622/1986 (Φ.Ε.Κ. Α 92/1986) «Τοπική αυτοδιοίκηση - περιφερειακή ανάπτυξη και δημοκρατικός προγραμματισμός», μεταξύ άλλων, πρόβλεπε τη συνένωση δήμων και κοινοτήτων. Για το σκοπό αυτό, με βάση τις συγκοινωνιακές, γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και δημογραφικές συνθήκες σε κάθε νομό, θα προσδιορίζονταν με προεδρικό διάταγμα, και ύστερα από γνωμοδότηση του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου και πρόταση των υπουργών Εσωτερικών και Περιβάλλοντος - Χωροταξίας- Δημοσίων Έργων, οι γεωγραφικές περιοχές (ενότητες), όπου οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, που θα περιλαμβάνονταν στα όριά τους, θα

μπορούσαν να συνενωθούν με βάση τις διατάξεις του τότε ισχύοντος δημοτικού και κοινοτικού κώδικα, και να αποτελέσουν δήμο ανεξάρτητα από το συνολικό πληθυσμό τους. Ας σημειωθεί επίσης πως ο συγκεκριμένος νόμος πρόβλεπε σοβαρά κίνητρα για τους νεοσύστατους δήμους.

Στο πλαίσιο του νόμου αυτού, με το Π.Δ. 345/8.7.1988 (Φ.Ε.Κ. Α 156/1988) που παρατίθεται στο παράρτημα, προσδιορίστηκαν στο νομό 54 γεωγραφικές περιοχές (ενότητες), ενώ οι κοινότητες «**Βοβούσα**», «**Σιράκον**» (τώρα «**Συρράκον**»), «**Αετομηλίτσα**» και «**Μηλέα**», παρέμειναν ως είχαν. Συγκεκριμένα προσδιορίστηκαν: 41 γεωγραφικές περιοχές (ενότητες) στην επαρχία Δωδώνης, 6 γεωγραφικές περιοχές (ενότητες) στην επαρχία Κονίτσης, 1 γεωγραφική περιοχή στην επαρχία Μετσόβου και 6 γεωγραφικές περιοχές (ενότητες) στην επαρχία Πωγωνίου.

Στη συνέχεια, με βάση τα άρθρα 190 έως 195 του τότε ισχύοντος Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα, Π.Δ. 323/1989 (Φ.Ε.Κ. Α 146/1989), υπήρξε η δυνατότητα από δύο ή περισσότερους δήμους ή κοινότητες να συστήσουν, με αποφάσεις των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων τους, σύνδεσμο για την από κοινού εκτέλεση και συντήρηση έργων, την προμήθεια υλικοτεχνικού εξοπλισμού, την παροχή υπηρεσιών στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης -μέλη τους, καθώς επίσης το σχεδιασμό και την κατάρτιση προγραμμάτων και δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής τους.

Ωστόσο οι όποιες δυνατότητες του νομικού πλαισίου έμειναν ουσιαστικά αναξιοποίητες, αφού όλο αυτό το διάστημα δημιουργήθηκε μόνο ένας νέος δήμος. Πρόκειται για το δήμο **Βερενίκης**, ο οποίος αναγνωρίστηκε με το Π.Δ. 267/31.6.1994 (Φ.Ε.Κ. Α 144/1994). Τον αποτελούσαν οι κοινότητες «**Βερενίκη**», «**Βροσίνα**», «**Δοβλά**» και «**Ζάλογκον**» της επαρχίας Δωδώνης, που καταργήθηκαν, ενώ έδρα του δήμου ορίστηκε ο συνοικισμός «**Ζάλογκον**».

Η προσπάθεια επαναλήφθηκε το επόμενο διάστημα, με τα «**συμβούλια περιοχής**», τα οποία όμως είχαν αναγκαστικό, «από τα επάνω», χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, ο ιδρυτικός νόμος της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, Ν. 2218/1994 (Φ.Ε.Κ. Α 90/1994), που περιλάμβανε και ρυθμίσεις για την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, πρόβλεπε με το άρθρο 48 τη σύσταση συνδέσμων, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, στη βάση εδαφικών περιφερειών που θα προσδιορίζονταν, μαζί με την ονομασία και την έδρα τους, με προεδρικά διατάγματα. Οι σύνδεσμοι αυτοί έφεραν την ονομασία «**συμβούλια περιοχής**».

Οι βασικοί σκοποί για τους οποίους ο νομοθέτης πρόβλεπε τη δημιουργία συμβουλίων περιοχής ήταν: ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός για την ανάπτυξη της περιοχής ευθύνης τους, η εκτέλεση έργων και η πραγματοποίηση προμηθειών, καθώς επίσης η παροχή υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των κοινοτήτων - μελών τους, καθώς και των κατοίκων της περιοχής.

Για την υλοποίηση των επιδιώξεων αυτών τα συμβούλια περιοχής ασκούσαν αρμοδιότητες, όπως:

- Η κατάρτιση μεσοχρόνιων και ετήσιων αναπτυξιακών προγραμμάτων.
- Η συμμετοχή με προτάσεις στα μεσοχρόνια νομαρχιακά αναπτυξιακά προγράμματα.
- Η διαχείριση χρηματοδοτήσεων από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, καθώς και πόρων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορούσαν στην περιοχή τους.
- Η υλοποίηση του πολεοδομικού σχεδιασμού, στο πλαίσιο εγκεκριμένων Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε) και τήρηση δεδομένων του κτηματολογίου της περιοχής τους.
- Η παροχή οργανωτικής και διοικητικής στήριξης στα μέλη τους.
- Η μέριμνα για την υλοποίηση και λειτουργία διαδημοτικών και διακοινοτικών έργων τεχνικής υποδομής και κοινωνικής συνοχής.
- Η φροντίδα για την προστασία του περιβάλλοντος σε ζητήματα διακοινοτικής ή διαδημοτικής σημασίας.
- Η αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικών πόρων επίσης διακοινοτικής ή διαδημοτικής σημασίας.
- Η άσκηση όσων άλλων αρμοδιοτήτων ανατίθενται σ' αυτά από τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ή τα μέλη της.

Θεσμικά όργανα διοίκησης των συμβουλίων περιοχής υπήρξαν το **διοικητικό συμβούλιο**, η **εκτελεστική επιτροπή** και ο **πρόεδρος**, τα οποία συγκροτούσαν αιρετοί εκπρόσωποι των δήμων ή των κοινοτήτων, που υποδείκνυαν τα αντίστοιχα δημοτικά ή κοινοτικά συμβούλια, ανάλογα με τον πληθυσμό τους.

Με το Π.Δ. 347/21.8.1995 (Φ.Ε.Κ. Α 186/1995), το οποίο παρατίθεται στο παράρτημα του βιβλίου, επανακαθορίστηκαν 18 εδαφικές περιφέρειες, οι αντίστοιχες ονομασίες των συμβουλίων περιοχής, καθώς επίσης οι έδρες τους, με βάση και πάλι τις συγκοινωνιακές, πληθυσμιακές, δημογραφικές, γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικιστικές συνθήκες του νομού.

Ο επανακαθορισμός κρίθηκε αναγκαίος, γιατί μεταξύ άλλων ως επιχείρημα για τη μη προώθηση συνενώσεων κοινοτήτων ήταν οι αιτιάσεις πως η κατάταξη κοινοτήτων σε γεωγραφικές περιοχές, όπως αυτή είχε καθοριστεί, δεν ήταν η κατάλληλη, αφού δεν εξυπηρετούσε τις ταξινομημένες στις περιοχές αυτές κοινότητες.

Αλλά και η λειτουργία των συμβουλίων περιοχής υπήρξε βραχύβια, αφού δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, τα οποία θα οδηγούσαν σε εθελοντικές συνενώσεις δήμων και κοινοτήτων. Έτσι η νέα προσπάθεια για τις συνενώσεις κοινοτήτων στο νομό Ιωαννίνων δεν καρποφόρησε, όπως άλλωστε και σ' άλλες περιοχές της χώρας. Δημιουργήθηκε μόνον ένας νέος

δήμος, ο δήμος **Ευρυμενών**, που συστάθηκε με το Π.Δ. 297/28.8.1996 (Φ.Ε.Κ. Α 204/1996) και τον αποτελούσαν οι κοινότητες «**Δελβινακόπουλον**», «**Κληματιά**», «**Κοκκινόχωμα**», «**Λευκοθέα**», «**Παλιουρή**» και «**Σουλόπουλον**», που ανήκαν στην επαρχία Δωδώνης και καταργήθηκαν. Έδρα του δήμου ορίστηκε ο συνοικισμός «**Κληματιά**».

Η απροθυμία των δήμων και των κοινοτήτων να προχωρήσουν σε συνενώσεις, ώστε να συσταθούν ισχυροί δήμοι, ικανοί να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα αυτοδιοικητικά ζητήματα των τοπικών κοινωνιών και να αναδεικνύονται δυναμικοί παράγοντες τοπικής ανάπτυξης στις νέες συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οδήγησε την κεντρική εξουσία να προχωρήσει σε αναγκαστικές συνενώσεις, με την εφαρμογή του προγράμματος «**Ιωάννης Καποδίστριας**».

Έτσι η Βουλή των Ελλήνων προχώρησε στην ψήφιση του Ν. 2539/1997 (Φ.Ε.Κ. Α 244/1997) «**Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης**», με τον οποίο αναγνωρίστηκαν 28 **δήμοι** στο νομό Ιωαννίνων, που περιλάμβαναν συνολικά 225 **δημοτικά διαμερίσματα**, και 2 **διευρυμένες κοινότητες**, με 6 συνολικά **κοινοτικά διαμερίσματα**, ενώ 11 **κοινότητες** παρέμειναν ως είχαν. Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης αυτοί καλύπτουν συνολικά 495 **οικισμούς** και 1 **μοναστήρι**, την ιερά μονή Βελλάς. Το κεφάλαιο του νόμου που αφορά στο νομό Ιωαννίνων παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα.

Πάντως και σήμερα το μεγάλο ζητούμενο της τοπικής αυτοδιοίκησης, η λεγόμενη «**αρχή της επικουρικότητας**», δηλαδή ότι η εξουσία πρέπει να ασκείται στο πλησιέστερο, στο πιο κοντινό επίπεδο προς τις ανάγκες και τα προβλήματα του πολίτη, παρά τα όποια θετικά βήματα, παραμένει ουσιαστικά αναπάντητο στην πράξη.

Η εμμονή της χώρας μας στις σημερινές συνθήκες, όπου ο κόσμος, η διεθνής κοινότητα αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς, σ' ένα μοντέλο διοικητικής και αυτοδιοικητικής διάρθρωσης που περιλαμβάνει 1033 οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης -από τους οποίους 900 είναι δήμοι και 133 κοινότητες- 51 νομούς, 3 διευρυμένες νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις και 13 περιφέρειες, αποτελεί πλέον άκαμπτο, ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη και την πρόοδο που απαιτούν οι σύγχρονες ανάγκες του τόπου και των πολιτών.

Το τωρινό μοντέλο, αναμφισβήτητα προτιμότερο από εκείνο των 6.000 και πλέον δήμων και κοινοτήτων και της κρατικής νομαρχίας, πρόσφερε θετικό έργο στο διάστημα λειτουργίας του, που πρέπει όμως να θεωρηθεί μεταβατική περίοδος, αφού και το διοικητικό αυτό σχήμα εξάντλησε τα περιθώρια θετικής συμβολής του, ολοκλήρωσε την αποστολή του. Αποτελεί ήδη τροχοπέδη για ένα άλμα προς τα μπρος. Εκτός βεβαίως από τις κυρίαρχες ευθύνες της κεντρικής εξουσίας, που επιθυμεί μια απονευρωμένη τοπική αυτοδιοίκηση, το σημερινό μοντέλο της είναι ανεπαρκές, όχι μόνο να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιφέρειας, αλλά και σε

πολλές περιπτώσεις να διαχειριστεί στοιχειώδη ζητήματα της καθημερινότητας, που ταλανίζουν τις σύγχρονες τοπικές κοινωνίες και απασχολούν τους πολίτες. Μάλιστα, μεταξύ άλλων, αναπαράγει συχνά ένα μίζερο σκηνικό, όπου για τα υπαρκτά, σύνθετα προβλήματα, φταίνε όλοι οι άλλοι εκτός από εμάς τους ιδίους, και φυσικά μένει στη διαπίστωση αυτή καθηλώνοντας συνήθως και τις ζωντανές, δημιουργικές τοπικές δυνάμεις. Είναι εκ των πραγμάτων συχνά αναποτελεσματικό, αφού όχι λίγες φορές, ελάχιστα συμβάλλει σε μαχητικές διεκδικήσεις, αδυνατεί να παράγει δημιουργικό έργο, κι ακόμη λειψά πρωτοτυπεί με ιδέες, πρωτοβουλίες και κοινές δράσεις, συνεγείροντας τους πολίτες.

Αλλά και οι σκέψεις για «συμπολιτείες» ή πάλι οι «μητροπολιτικοί δήμοι» δεν φαίνεται να αποτελούν λύση στο πρόβλημα. Μάλλον έρχονται να εξωραϊσουν τη δυσάρεστη κατάσταση, μέσα από πρόσκαιρους συμβιβασμούς. Μοιραία θα δημιουργήσουν δυσκίνητα, γραφειοκρατικά, πυραμιδωτά σχήματα, που θα απομακρύνονται, αντί να πλησιάζουν στον πολίτη και στις ανάγκες του, και θα είναι αναντίστοιχα των απαιτήσεων των καιρών.

Χρειάζονται τολμηρές αποφάσεις, ώστε να γίνει κατορθωτό να συμβαδίσουμε με τους σύγχρονους βηματισμούς και το γίνεσθαι στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αιρετή σ' όλα τα όργανά της περιφερειακή αυτοδιοίκηση και σε περιορισμένο, το δυνατόν, αριθμό περιφερειακών μονάδων που θα καλύπτουν όλη τη χώρα, και όσο το δυνατόν λιγότεροι δήμοι και κοινότητες, χωρίς ενδιάμεσο διοικητικό «κρίκο», σε σχέση με την περιφερειακή αυτοδιοίκηση, είναι μία ρεαλιστική, επίκαιρη πρόταση. Με προϋπόθεση ωστόσο ιδιαίτερα οι νέοι δήμοι και οι νέες κοινότητες να προικοδοτηθούν με ουσιαστικές αρμοδιότητες, γενναίες χρηματοδοτήσεις και υπολογίσιμα έσοδα, και να στελεχωθούν με επαρκές και κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό, ώστε να είναι ισχυροί και όσο γίνεται πιο κοντά στον πολίτη και τα προβλήματά του, ικανοί να ανταποκριθούν σε αναπτυξιακές προοπτικές.

Η ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ Η ΠΟΡΕΙΑ 107 ΧΡΟΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

Πολύχρονη και δαιδαλώδη διαδρομή ανάμεσα από πολλές συμπληγάδες με συχνά πισωγυρίσματα, ακολούθησαν οι προσπάθειες για την αποκέντρωση της δημόσιας κρατικής διοίκησης σ' ένα περιφερειακό διοικητικό σύστημα, με την ίδρυση και λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης δεύτερου βαθμού, της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης. Χρειάστηκε ένας αιώνας και πλέον, για την ακρίβεια 107 ολόκληρα χρόνια, ώστε να πάρει σάρκα και οστά η υλοποίηση ενός θεσμού, που η ίδρυσή του, και στη συνέχεια η λειτουργία του, αποτέλεσαν τομή στη δημόσια διοίκηση, σημαντικό βήμα για την αποκέντρωση και τη διοικητική μεταρρύθμιση της χώρας. Οι χρονοβόρες περι-

πέτειες που προηγήθηκαν της καθιέρωσης του θεσμού είναι χαρακτηριστικές για τους ρυθμούς χελώνας με τους οποίους προχωρούν αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και αλλαγές στις δομές της δημόσιας διοίκησης στη χώρα μας.

Η πρώτη προσπάθεια για τη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση ξεκίνησε στα 1887. Η ελληνική βουλή, επί κυβερνήσεως Χαρ. Τρικούπη, ψήφισε το νομοθέτημα ΑΦΝ5'/1887 (Φ.Ε.Κ. Α 202/1887) «Περί νομαρχιακών συμβουλίων», που πρόβλεπε για πρώτη φορά την αναγνώριση του νομού ως νομικού προσώπου, έκφραση της δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης.

Οι αρμοδιότητες που παραχωρήθηκαν τότε στο θεσμό ήταν ελάχιστες, κυρίως εποπτικές ή γνωμοδοτικές, μάλιστα ανεπαρκείς και ασαφείς, ενώ και οι οικονομικοί πόροι για τη λειτουργία του ήταν περιορισμένοι.

Ως όργανα της διοίκησης σε επίπεδο νομού προβλέπονταν:

- Το **νομαρχιακό συμβούλιο**, ανώτατο όργανο, εκλεγόμενο κάθε τέσσερα χρόνια, με διαδικασίες ανάλογες αυτών που ίσχυαν και για την εκλογή των βουλευτών. Ο αριθμός των μελών του καθοριζόταν σε συνάρτηση με τον αριθμό των εκλογέων, που ήταν γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους του νομού. Σε είκοσι χιλιάδες εκλογέων αναλογούσαν δώδεκα νομαρχιακοί σύμβουλοι, και για κάθε τρεις χιλιάδες επί πλέον εκλογείς, ένας ακόμη νομαρχιακός σύμβουλος.

- Η **νομαρχιακή επιτροπή**, την οποία συγκροτούσαν πέντε νομαρχιακοί σύμβουλοι με ετήσια θητεία, εκλεγόμενοι από το νομαρχιακό συμβούλιο.

- Ο **νομάρχης**, ο οποίος δεν ήταν αιρετός, αλλά το ανώτατο όργανο της κρατικής διοίκησης στο νομό, που ασκούσε την εποπτεία του κράτους στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση.

Το πρώτο βήμα αυτό έμεινε μετέωρο. Απέτυχε στην εφαρμογή του, και στα 1890 ο νόμος καταργήθηκε από τη διάδοχη κυβέρνηση του Θ. Δεληγιάννη.

Λίγα χρόνια μετά, στα 1899 ο Ν. ΒΧΕ'/1899 (Φ.Ε.Κ. Α 136/1899) «Περί των νομών και της διοικήσεως αυτών», καθιέρωνε σύστημα νομαρχιακής αυτοδιοίκησης με αποφασιστικές αρμοδιότητες. Αναγνωρίζονταν αρμοδιότητες στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, της οδοποιΐας και των λιμενικών έργων, της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των δασών, της παιδείας, του πολιτισμού, ενώ προβλεπόταν και η άσκηση εποπτείας στις λειτουργίες των πρωτοβάθμιων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που, τότε, ήταν οι δήμοι αποκλειστικά.

Από το νέο νόμο ως όργανα διοίκησης νομαρχιακού επιπέδου προβλέπονταν:

- Το **νομαρχιακό συμβούλιο**, το οποίο αποτελούσαν αιρετά μέλη, που εκλέγονταν, σύμφωνα με τις διατάξεις για την εκλογή βουλευτών, την ημέρα διεξαγωγής των δημοτικών εκλογών. Οι εκλογείς του δήμου της πρωτεύουσας του νομού αναδείκνυαν τρεις νομαρχιακούς συμβούλους, οι δήμοι

με πληθυσμό 10.000 και πλέον κατοίκους (δήμοι πρώτης τάξης) τρεις νομαρχιακούς συμβούλους, οι δήμοι με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους (δήμοι δεύτερης τάξης) δύο νομαρχιακούς συμβούλους, και οι δήμοι με πληθυσμό κάτω των 2.000 κατοίκων (δήμοι τρίτης τάξης) ένα νομαρχιακό σύμβουλο. Ας σημειωθεί ότι οι νομαρχιακοί σύμβουλοι θα εκπροσωπούσαν το νομό και όχι τους δήμους, από τους οποίους εκλέγονταν ενώ το νομαρχιακό συμβούλιο ήταν το ανώτατο αποφασιστικό όργανο της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης.

- Η **νομαρχιακή επιτροπή** που είχε την ευθύνη εκτέλεσης των αποφάσεων του νομαρχιακού συμβουλίου και ασκούσε τα καθήκοντά του, κατά την απουσία του. Την αποτελούσαν ο πρόεδρος του νομαρχιακού συμβουλίου και τέσσερις νομαρχιακοί σύμβουλοι, με ετήσια θητεία, εκλεγόμενοι από το σώμα.

- Ο **νομάρχης**, που ήταν ο ανώτατος εκφραστής της κρατικής διοίκησης στο νομό, και ασκούσε την εποπτεία του κράτους στο αυτοδιοικούμενο νομικό πρόσωπο του νομού, του οποίου ήταν και νόμιμος εκπρόσωπος.

Όσον αφορά στις σχέσεις κρατικής διοίκησης και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης διακρίνονταν σε σχέσεις εποπτείας και συνεργασίας.

Δυστυχώς και ο νόμος αυτός έμεινε στα χαρτιά, αφού η εφαρμογή του είχε εξαρτηθεί από την έκδοση βασιλικού διατάγματος, που όμως δεν πραγματοποιήθηκε, γεγονός όχι ασυνήθιστο στα πολιτικά πράγματα του τόπου μας.

Στα 1923, επί κυβερνήσεως Στ. Γονατά, ψηφίζεται ο Ν. 9.5.1923 (Φ.Ε.Κ. Α 122/1923) «Περί διοικήσεως των νομών», που πρόβλεπε ότι «...Ο νομός αποτελεί νομικόν πρόσωπον προς αυτοδιοικήσιν των διά νόμου ανατιθεμένων αυτώ υποθέσεων της περιφέρειας αυτού...», ενώ όργανα της αυτοδιοίκησης του νομού ορίζονταν το **νομαρχιακό συμβούλιο**, η **νομαρχιακή επιτροπή** και ο **νομάρχης**, για άλλη μια φορά.

Ως προς το περιεχόμενο της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, ο νέος νόμος αναγνώριζε αρμοδιότητες αποφασιστικού χαρακτήρα, σε επίπεδο νομού, οι οποίες μάλιστα καθοριζόταν με σαφήνεια. Αφορούσε στους τομείς της συγκοινωνίας, της δημόσιας υγείας, της δημόσιας αντίληψης, της εκπαίδευσης, της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, της εποπτείας της λειτουργίας των διοικητικών και αστυνομικών υπηρεσιών, καθώς επίσης, τη δημιουργία πόρων για την εκπλήρωση των σκοπών της αυτοδιοίκησης του νομού και τη διοίκηση της περιουσίας του νομού.

Ανώτατο όργανο, με αποφασιστικές αρμοδιότητες, ήταν το **νομαρχιακό συμβούλιο** με τετραετή θητεία. Εκλεγόταν από τους κατοίκους των δήμων και κοινοτήτων, που είχαν εκλογικό δικαίωμα και ήταν γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους.

Η εκλογή των νομαρχιακών συμβούλων γινόταν ταυτόχρονα σ' όλη τη χώρα, την ίδια μέρα με τις εκλογές των δημοτικών και κοινοτικών αρχών, α-

νά επαρχία, και για τις «νέες χώρες», όπως ο νομός Ιωαννίνων, ανά υποδιοίκηση, ενώ οι νομαρχιακοί σύμβουλοι αντιπροσώπευαν το νομό και όχι την περιφέρεια στην οποία εκλέγονταν.

Όργανο διοίκησης οριζόταν η **νομαρχιακή επιτροπή**. Την αποτελούσαν έξι έως δώδεκα μέλη του νομαρχιακού συμβουλίου, εκλεγόμενα απ' αυτό για διετή θητεία. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων τους περιλαμβάνονταν η προετοιμασία των συνεδριάσεων του νομαρχιακού συμβουλίου, η εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων του νομαρχιακού συμβουλίου από το νομάρχη, η επεξεργασία του προϋπολογισμού κ.ά.

Ο **νομάρχης** εκπροσωπούσε το νομικό πρόσωπο του νομού και εκτελούσε τις αποφάσεις του νομαρχιακού συμβουλίου.

Το συγκεκριμένο νομοθέτημα, εξαιρετικά προοδευτικό και πρωτοποριακό για τα δεδομένα της εποχής, έμελλε να ακολουθήσει την κακή μοίρα των προηγούμενων. Η διενέργεια των πρώτων εκλογών, για την ανάδειξη της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, αναβαλλόταν. Η προκήρυξή τους δεν προχώρησε ποτέ, εξαιτίας της ταραγμένης πολιτικής περιόδου των χρόνων εκείνων του μεσοπολέμου.

Ακολούθησαν τα «πέτρινα χρόνια» της βασιλομεταξικής δικτατορίας, τα δύσκολα χρόνια της κατοχής, του εμφυλίου πολέμου και της μετεμφυλιακής περιόδου. Η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση παράμενε όραμα ανεκπλήρωτο. Το **γνωμοδοτικό συμβούλιο** και το **νομαρχιακό συμβούλιο** είναι δύο νέοι θεσμοί, που δημιουργήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '30 και στα μέσα της δεκαετίας του '50 αντίστοιχα.

Τα επόμενα χρόνια η διοίκηση του νομού συνέχιζε να είναι αυστηρά συγκεντρωτική. Στα 1938 με το άρθρο 29 του Α.Ν. 1179/14.4.1938 (Φ.Ε.Κ. Α 154/1938) «Περί νομαρχών» προβλεπόταν η σύσταση **γνωμοδοτικού συμβουλίου** σε κάθε νομαρχία. Αφορούσε σε ένα υπηρεσιακό όργανο, που συναποτελούσαν οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών, που έδρευαν στην πρωτεύουσα του νομού, ο διευθυντής της νομαρχίας, ενώ πρόεδρος του είναι ο νομάρχης. Αποστολή του ήταν να γνωμοδοτεί για όσα ζητήματα αφορούσαν στο νομό και έκρινε απαραίτητα ο νομάρχης.

Ωστόσο ακόμη και για το απλά γνωμοδοτικό και υπηρεσιακό αυτό όργανο έπρεπε να περάσουν περίπου 10 χρόνια, ώστε να εκδοθεί το Β.Δ. 36/20.9.1947 (Φ.Ε.Κ. Α 203/1947), το οποίο ρύθμιζε λεπτομέρειες της λειτουργίας του.

Αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του '50, στο Ν. 3200/1955 (Φ.Ε.Κ. Α 97/1955) «Περί διοικητικής αποκεντρώσεως», με το άρθρο 10 δημιουργήθηκε και λειτούργησε για πρώτη φορά, ο νέος θεσμός το «**νομαρχιακό συμβούλιο**». Ωστόσο εκείνο το νομαρχιακό συμβούλιο δεν ήταν αιρετό όργανο, αν και υπήρχαν και, ορισμένα αιρετά μέλη σ' αυτό.

Συγκεκριμένα, το νομαρχιακό συμβούλιο αποτελούσαν: ο νομάρχης, ο εισαγγελέας πρωτοδικών, ο διευθυντής της νομαρχίας, ο διοικητής χωροφυ-

λακής, ο διοικητής αγροφυλακής, ο γενικός επιθεωρητής μέσης εκπαίδευσης και σε περίπτωση έλλειψης γενικού επιθεωρητή ένας εκ των διευθυντών σχολών μέσης εκπαίδευσης, οριζόμενος από το νομάρχη, ο γενικός επιθεωρητής στοιχειώδους εκπαίδευσης, οριζόμενος από το νομάρχη, ένα υπάλληλος προϊστάμενος οικονομικής υπηρεσίας, ο προϊστάμενος της υπηρεσίας δημοσίου λογιστικού, ο προϊστάμενος της υπηρεσίας εμπορίου της εποπτείας εμπορίου, ο νομομηχανικός, ο διευθυντής γεωργίας, ο δασάρχης, ο προϊστάμενος του υγειονομικού κέντρου, ο διευθυντής του κέντρου κοινωνικής πρόνοιας και ο επιθεωρητής εργασίας ή σε περίπτωση έλλειψής του ο επόπτης εργασίας.

Όπως προειπώθηκε, υπήρχαν και αιρετά μέλη του νομαρχιακού συμβουλίου. Κάθε επαρχία εκπροσωπούσε στο νομαρχιακό συμβούλιο ένα αιρετό μέλος. Σε περίπτωση που ο πληθυσμός της επαρχίας ξεπερνούσε τους 100.000 κατοίκους, την επαρχία, όπως στο νομό Ιωαννίνων την επαρχία Δωδώνης, εκπροσωπούσαν δύο αιρετά μέλη.

Είναι αξιοσημείωτο ωστόσο πως και τα ελάχιστα αυτά αιρετά μέλη δεν εκλέγονταν με καθολική ψηφοφορία, αλλά από σώμα εκλεκτόρων. Το αποτελούσαν οι αιρετοί άρχοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης, δήμαρχοι, πρόεδροι κοινοτήτων, δημοτικοί και κοινοτικοί σύμβουλοι της κάθε επαρχίας.

Βασική αρμοδιότητα του τότε νομαρχιακού συμβουλίου ήταν η γνωμοδότηση για την κατάρτιση του ετήσιου προϋπολογισμού δημοσίων δαπανών του νομού και για τη διάθεση των μεταβιβαζομένων πιστώσεων από τα υπουργεία, προσδιορίζοντας το είδος κάθε δαπάνης, την έκταση και τη σειρά προτεραιοτήτων της.

Το πρώτο μικρό βήμα για τη δημοκρατική σύνθεση και λειτουργία του θεσμού γίνεται με το Ν. 1235/1982 (Φ.Ε.Κ. Α 26/1982) «Άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής και καθιέρωση της λαϊκής εκπροσώπησης στους νομούς».

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του προαναφερθέντος νόμου, το τότε νομαρχιακό συμβούλιο αποτελούσαν: Ο νομάρχης που προέδρευε στις συνεδριάσεις του. Ο δήμαρχος της πρωτεύουσας του νομού ή οριζόμενος απ' αυτόν βοηθός δήμαρχος. Δύο εκπρόσωποι της Τ.Ε.Δ.Κ. του νομού, οι οποίοι εκλέγονταν, μαζί με τους αναπληρωματικούς, από τη διοικούσα επιτροπή και από τους οποίους ένας υποχρεωτικά προερχόταν από τις κοινότητες. Εκπρόσωποι επαγγελματικών, συνεταιριστικών, επιστημονικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων ή επιμελητηρίων που έδρευαν στο νομό και από τους οποίους ανά ένας προερχόταν από τους αγρότες, τους εργατοϋπαλλήλους, τους εργοδότες, τους επιστήμονες, αιρετά μέλη εκπρόσωποι επαρχιών.

Ο Ν. 1235/1982 (Φ.Ε.Κ. Α 26/1982), πρόβλεπε ακόμη για τη λειτουργία του νομαρχιακού συμβουλίου ότι συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά το μήνα, ενώ ήταν δυνατόν να συγκληθεί υποχρεωτικά, μετά από έγγραφη αίτηση του ενός τρίτου ή περισσοτέρων μελών του. Στις συνεδριάσεις του επίσης μπορούσαν να συμμετέχουν μετά από πρόσκληση ως εισηγητές, υπηρεσιακά

στελέχη, εκπρόσωποι των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κ.ά., που διευκόλυναν ή συνέβαλαν στο έργο του.

Ο ίδιος νόμος καθόριζε και τις αρμοδιότητες του νομαρχιακού συμβουλίου, που ήταν οι εξής:

- Η κατάρτιση και τροποποίηση, στο πλαίσιο της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής και των διαθέσιμων πιστώσεων, των νομαρχιακών προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων.
- Η έγκριση προγραμμάτων νομαρχιακού ταμείου, του ταμείου γεωργίας - κτηνοτροφίας και δασών, λιμενικών ταμείων, Ν.Π.Δ.Δ κ.ά.
- Η διατύπωση προτάσεων για ένταξη έργων σε προγράμματα περιφερειακής ή εθνικής κλίμακας, που αφορούσαν στο νομό.
- Η έγκριση της κατάρτισης, τροποποίησης ή αναμόρφωσης του ετήσιου προϋπολογισμού του νομαρχιακού ταμείου.
- Η μελέτη θεμάτων διοικητικής αποκέντρωσης και ενίσχυσης της τοπικής αυτοδιοίκησης, λειτουργίας των διαφόρων νομαρχιακού επιπέδου υπηρεσιών και η διατύπωση προτάσεων και μέτρων βελτίωσής της.
- Η εξέταση και η γνωμοδότηση για θέματα πολιτιστικά, κοινωνικά και αναπτυξιακά, που αφορούσαν στο νομό, η γνωμοδότηση για κατανομή επιχορηγήσεων σε δήμους, κοινότητες κ.ά.

Η ΑΙΡΕΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Λίγα χρόνια μετά, στα 1986, καθιερώθηκε για πρώτη φορά ο θεσμός της αιρετής νομαρχιακής αυτοδιοίκησης με το Ν. 1622/1986 (Φ.Ε.Κ. Α 92/1986) «Τοπική αυτοδιοίκηση - περιφερειακή ανάπτυξη και δημοκρατικός προγραμματισμός». Οκτώ χρόνια αργότερα το νομικό πλαίσιο διευρύνθηκε με το Ν. 2218/1994 (Φ.Ε.Κ. Α 90/13.6.1994) «Ίδρυση νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, τροποποίηση διατάξεων για την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση και την περιφέρεια και άλλες διατάξεις», που τροποποιήθηκε τρεις μήνες μετά την έκδοσή του, προτού τεθεί σε εφαρμογή με το Ν. 2240/1994 (Φ.Ε.Κ. Α 113/16.9.1994), ο οποίος συρρίκνωσε σε σημαντικό βαθμό τα όσα προβλέπονταν αρχικά για τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση. Την ίδια χρονιά, τον Οκτώβριο στα 1994, έγιναν και οι πρώτες εκλογές για την ανάδειξη των αιρετών νομαρχιακών αρχόντων, που ανέλαβαν τα καθήκοντά τους από 1 Ιανουαρίου 1995 στον πλέον ταλαιπωρημένο, ιστορικά, θεσμό της δημόσιας διοίκησης της χώρας.

Οι τρεις νόμοι που προαναφέρθηκαν είναι η ραχοκοκαλιά του σημερινού νομικού πλαισίου, με το οποίο θεσμοθετείται η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ως η δεύτερη βαθμίδα τοπικής αυτοδιοίκησης με ευθύνη γεωγραφικής εφαρμογής της, εκτός ορισμένων περιπτώσεων, το νομό. Βασικός σκοπός της ίδρυσης και λειτουργίας της ορίζεται η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιφέρειας ευθύνης της, η καλύτερη εξυπηρέτηση του

πολίτη, η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων νομαρχιακού επιπέδου.

Με σαφήνεια καθορίζεται από το νομικό πλαίσιο πως η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση δεν αποτελεί ιεραρχική βαθμίδα της τοπικής αυτοδιοίκησης και δεν ασκεί οποιαδήποτε εποπτεία ή κηδεμονία στους οργανισμούς πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ η νομική μορφή του θεσμού προσδιορίζεται ως αυτοδιοικούμενο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου.

Όσον αφορά στις αρμοδιότητές της, αυτές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ευθυνών, νομαρχιακού χαρακτήρα, δηλαδή τοπικής σημασίας του νομού, ευθυνών διοίκησης σε θέματα δημοκρατικού προγραμματισμού, κοινωνικής πρόνοιας, υγείας, συγκοινωνιών, πολιτισμού, περιβάλλοντος, πολεοδομίας, γεωργίας, κτηνοτροφίας, αλιείας, βιομηχανίας και εμπορίου, τουρισμού, αθλητισμού, λαϊκής επιμόρφωσης, νέας γενιάς.

Όργανα της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης είναι:

- Το **νομαρχιακό συμβούλιο**, που η δημιουργία και η λειτουργία της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ως δευτεροβάθμιου αυτοδιοικητικού θεσμού, ανέδειξε επιτέλους ως το ανώτερο όργανο αυτοδιοίκησης σε επίπεδο νομού, με πρωτογενή εξουσία, δηλαδή με αρμοδιότητες ουσιαστικές που απορρέουν από την κειμένη νομοθεσία. Πρόκειται για το συλλογικό όργανο του θεσμού που αναδεικνύεται σε επίπεδο νομού με καθολική ψηφοφορία όλων όσων έχουν δικαίωμα ψήφου.

Ο αριθμός των μελών του, όλων αιρετών, καθορίζεται με πληθυσμιακά κριτήρια, με βάση τον πραγματικό πληθυσμό του νομού της τελευταίας απογραφής.

Στην περίπτωση του νομού Ιωαννίνων, ο αριθμός των μελών του νομαρχιακού συμβουλίου καθορίστηκε σε 31 μέλη, αφού ο πληθυσμός του με βάση τα στοιχεία της απογραφής στα 1991, συνολικά 158.193 κάτοικοι, βρισκόταν μεταξύ των ορίων των 150.000 έως 200.000 κατοίκων, όπως και ο πραγματικός πληθυσμός της απογραφής στα 2001, συνολικά 170.239 κάτοικοι.

Το νομαρχιακό συμβούλιο είναι το βασικό αποφασιστικό όργανο της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης. Ενεργεί ωστόσο και ως γνωμοδοτικό σε θέματα δημοκρατικού προγραμματισμού. Διατυπώνει προτάσεις προς το περιφερειακό συμβούλιο για έργα και μέτρα πολιτικής, περιφερειακής και εθνικής σημασίας, που αφορούν άμεσα στο νομό, προκειμένου να ενταχθούν σε εθνικά, περιφερειακά ή κοινοτικά αναπτυξιακά προγράμματα.

- Η **νομαρχιακή επιτροπή**, όργανο εκτελεστικό, αλλά και γνωμοδοτικό, αποτελούμενη από νομαρχιακούς συμβούλους, οι οποίοι εκλέγονται από το νομαρχιακό συμβούλιο.

- Ο **νομάρχης**, άμεσα εκλεγόμενος από τους ψηφοφόρους, εκτελεστικό όργανο των αποφάσεων του νομαρχιακού συμβουλίου και της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης.

- Η **οικονομική και κοινωνική επιτροπή**, αποτελούμενη από εκπρο-

σώπους φορέων και οργανώσεων του λαού του νομού, γνωμοδοτικό όργανο στο πλάι του νομαρχιακού συμβουλίου, που μεταφέρει τα μηνύματα της κοινής γνώμης στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση ή συμβάλλει στην αναγκαία συναίνεση στη λήψη σημαντικών αποφάσεων και στην υλοποίηση προγραμμάτων.

ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ

Ο δήμος **Ιωαννιτών** συστάθηκε από τον οικισμό «**Ιωάννινα**» του τέως δήμου **Ιωαννιτών**, τις τέως κοινότητες «**Μάρμαρα**», «**Νεοχωρόπουλον**», «**Σταυράκιον**, και από το συνοικισμό «**Εξοχή**», ο οποίος αποσπάστηκε από την τέως κοινότητα «**Πέραμα**». Οι παραπάνω κοινότητες ανήκαν στην τέως επαρχία Δωδώνης.

Έδρα του δήμου ορίστηκε ο οικισμός «**Ιωάννινα**» του τέως δήμου **Ιωαννιτών**.

⇒ **Ιωαννίται**, αλλά και **Ιωαννινιώται**, **Γιαννιώτες** ή **Γιαννινιώτες** αναφέρονται οι κάτοικοι της πόλης των Ιωαννίνων. **Ιωαννίνη**, **Ιωαννίνα** (η), **Ιωάννινα** (η), **Ιωάννινα** (τα), **Ιωαννινά** (τα), **Γιάννινα**, **Γιάννενα**, **Αγιάννα** (τα), **Γιάννα** (τα), **Ιάννα** (τα), όπως και η γενική **Γιαννίνου** (του) είναι λόγιοι και λαϊκοί τύποι με τους οποίους συναντάται η ονομασία της πόλης.

Για την προέλευση του τοπωνύμιου έχουν εκφραστεί πολλές απόψεις και γνώμες. Υποστηρίζεται από πολλούς ότι η πόλη των Ιωαννίνων έλαβε το όνομά της από το μοναστήρι του Ιωάννη του Προδρόμου, που βρισκόταν σύμφωνα με την παράδοση, εκεί όπου σήμερα υψώνεται το τζαμί του Ασλάν πασά.

Κατ' άλλους, η πόλη οφείλει την ονομασία της σε κάποιον βυζαντινό οικιστή Ιωάννη ή σε κάποια Ιωάννινα ή Ιωαννίνα βυζαντινή αρχόντισσα ή στην Ιωαννίνη, θυγατέρα του Βελισσάριου, στρατηγού του Ιουστινιανού.

Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι η προέλευση του τοπωνύμιου είναι σλαβική, προερχόμενη από το όνομα οικιστή ή κτήτορα της πόλης, που ονομαζόταν Γιαν, Γιάννης ή ετυμολογείται από την επίσης σλαβική λέξη «γιαμνίν», που σημαίνει «μικρό σε έκταση φρούριο».

Ακόμη ορισμένοι ετυμολογούν το όνομα της πόλης από την εξελληνισθείσα αραβική λέξη «ayan» (= πρόκριτος) ή από την εξέλιξη του εθνικού ονόματος Χάονες, ενός από τα αρχαία ελληνικά φύλα της Ηπείρου, σε Ιάονες, Γιάνες.

Έχει εκφραστεί και η εκδοχή πως η προέλευση της λέξης είναι ελληνική, από τη ρίζα του ονόματος Γιάννης και την κατάληξη -αίνα του τύπου Γιώργος - Γιώργαινα, ή Γιάννης - Γιάνναινα, με αρχική σημασία «το κτήμα, το σπίτι της Γιάνναινας», καθώς επίσης ότι ετυμολογείται από το θέμα του ελληνικού γυναικείου ονόματος Ιωάννα, Γιάννα, το οποίο δανείστηκαν οι Σλάβοι, με τον τύπο Jo(v)ana, Jana και πρόσθεσαν το σλαβικό επίθεμα -ina, ενώ αρχικά το τοπωνύμιο σήμαινε «σπίτι, καλύβα ή γη της Ιωάννας, της Γιάννας».

- Ο αρχικός δήμος **Ιωαννιτών** αναγνωρίστηκε με την ονομασία αυτή. Τον αποτελούσαν οι συνοικισμοί «**Ιωάννινα**» και «**Νήσος Ιωαννίνων**», ενώ έδρα του δήμου ορίστηκε ο συνοικισμός «**Ιωάννινα**».

Στον αρχικό δήμο προσαρτήθηκε, με το Β.Δ. 3.9.1919 (Φ.Ε.Κ. Α 16/1919), ο συνοικισμός «**Τσιφλικόπουλον**», ο οποίος δεν ανήκε σε καμία κοινότητα ή δήμο. Ο συνοικισμός αποσπάστηκε από το δήμο **Ιωαννιτών** με το Β.Δ. 28.11.1919 (Φ.Ε.Κ. Α 261/1919) και προσαρτήθηκε στην κοινότητα «**Σταυράκιον**».

Με το Δ. 3.9.1926 (Φ.Ε.Κ. Α 336/1926) αναγνωρίστηκε ως κοινότητα ο συνοικισμός «**Νήσος Ιωαννίνων**», αφού αποσπάστηκε από το δήμο **Ιωαννιτών**.

Με το Δ. 6.8.1929 (Φ.Ε.Κ. Α 286/1929) προσαρτήθηκε στο δήμο **Ιωαννιτών** ο συνοικισμός «**Ανατολή**», που δημιουργήθηκε από Πόντιους και Μικρασιάτες πρόσφυγες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή με την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά την καταστροφή στη Μικρά Ασία και δεν ανήκε σε καμία κοινότητα ή δήμο. Με το Δ. 20.6.1931 (Φ.Ε.Κ. Α 174/1931) ο συνοικισμός αποτέλεσε τη νέα κοινότητα «**Ανατολή**».

Στο μεταξύ οι νεοδημιουργηθέντες συνοικισμοί, επίσης από Πόντιους και Μικρασιάτες πρόσφυγες, «**Ασφάκα**», «**Νέα Καισάρεια**» και «**Μπάφρα**», οι οποίοι αναγνωρίστηκαν στις 16 Μαΐου 1929 και προσαρτήθηκαν στο δήμο **Ιωαννιτών**, αποσπάστηκαν από αυτόν και με το Δ. 6.8.1929 (Φ.Ε.Κ. Α 286/1929) προσαρτήθηκαν στις κοινότητες «**Περίβλεπτος**», «**Μπιζάνι**» και «**Κατσικάς**», αντίστοιχα.

Στο δήμο **Ιωαννιτών**, με το άρθρο 49 του Ν. 1832/1989 (Φ.Ε.Κ. Α 54/1989), προσαρτήθηκε ο συνοικισμός «**Σεισμόπληκτα**», ο οποίος αποσπάστηκε από την κοινότητα «**Σταυράκιον**».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Ιωάννινα	16804		1940	Ιωάννινα	21877
1920	Ιωάννινα	20765		1951	Ιωάννινα	32315
	Νήσος Ιωαννίνων	493		1961	Ιωάννινα	34997
	Μονή Ντίλλιου	6		1971	Ιωάννινα	40130
	Μονή Ελεούσης	2	21266	1981	Ιωάννινα	44829
1928	Ιωάννινα	20485		1991	Ιωάννινα	56685
	Ανατολή	587		2001	Ιωάννινα	61629
	Ασφάκα	93				
	Νέα Καισάρεια	220				
	Μπάφρα	118	21503			

• Η κοινότητα «**Μάρμαρα**» αναγνωρίστηκε αρχικά με το όνομα «**Σανδοβίτσα**». Την αποτελούσαν ο συνοικισμός «**Σανδοβίτσα**» και η **Ιερά Μονή Αγίας Παρασκευής**, ενώ έδρα της ορίστηκε ο συνοικισμός «**Σανδοβίτσα**». Ο συνοικισμός και η κοινότητα μετονομάστηκαν σε «**Μάρμαρα**» με το Δ. 12.13.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 81/1928).

Στην κοινότητα προσαρτήθηκαν, αφού αναγνωρίστηκαν στις 19 Μαρτίου 1961, οι συνοικισμοί «**Καρδαμίτσια**» και «**Κάτω Μάρμαρα**», οι οποίοι δεν ανήκαν σε καμία κοινότητα.

Ο συνοικισμός «**Άμμος**» αναγνωρίστηκε και προσαρτήθηκε στην κοινότητα με την ΕΣ. 5780/1981 (Φ.Ε.Κ. Β 219/1981) απόφαση νομάρχη Ιωαννίνων, ενώ ο συνοικισμός «**Ολυμπιάδα**» προσαρτήθηκε, αφού αναγνωρίστηκε στις 17 Μαρτίου 1991.

⇒ «...Το τοπίον την **σανδοβίτζαν**...» μνημονεύει το χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου στα 1319, που διασώζεται στο τμήμα χειρογράφων στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, όπως μας πληροφορεί ο Κ. Δ. Στεργιόπουλος.

Επίσης το χωριό **Σαδοβίτσα** ήταν υπό την προστασία της βασιδέσουλτάνας, ενώ το χωριό αναφέρεται με την ονομασία **Σατοβίτζα** στην πρόθεση 215 της μονής Βαρλαάμ των Μετεώρων στα 1613-14.

Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό **Σαντοβίτσα** και σημειώνει ότι η λέξη είναι σλαβικής προέλευσης. Ακόμη σε υποσημείωση στο προαναφερθέν χρυσόβουλο, που και αυτός διασώζει και στο οποίο μνημονεύεται «...το τοπίον την **Σανδοβίτζαν**...», σημειώνει: «...**Σαδοβίτσα**. Χωρίον των Κουρέντων **Σαντοβίτσα** καλούμενον...».

Σαδοβίτσα, **Σανδοβίτσα**, αλλά και **Σαντοβίτσα**, είναι λέξη σλαβική κατά τον Ι. Λαμπρίδη και σημαίνει «φυτωρείον».

Ο Β. Γκορτζής ερμηνεύει το τοπωνύμιο **Σαδοβίτσα** ως «θέα κοιλάδος πρασίνης».

Ο Αν. Δ. Βλαχόπουλος σημειώνει **Σαδοβίτσα** το όνομα του χωριού και παρενθετικά προσθέτει **Σφετεβαβίτσα**, **Αγία Παρασκευή**, χωρίς άλλες διευκρινίσεις, ενώ θεωρεί σλαβική την προέλευσή του.

Ο Π. Β. Γκαλντέμης υποστηρίζει πως η λέξη είναι σλαβική (**Σφετεβίτσα**) και σημαίνει Αγία Παρασκευή.

Ο Στ. Μπέττης ερμηνεύει την ονομασία του χωριού ως «τόπο με κηπάρι ή κηπάρια».

Για το τοπωνύμιο **Σαντοβίτσα**, η ο Κ. Ευ. Οικονόμου μας ενημερώνει για την άποψη του Μ. Vasmer ότι προέρχεται από το σλαβικό *soďь* «το δικαστήριο // η απόφαση, η γνώμη». Θεωρεί όμως πιθανότερη την ετυμολόγηση του Φ. Μαλιγκούδη, σύμφωνα με την οποία, το τοπωνύμιο είναι κυριώνυμο, αποδιδόμενο «...στον αμάρτυρο επιθετικό - κτητικό τύπο *Sođovo* (< αμάρτυρο προσωνύμιο *Sođo*, που είναι συγκεκριμένος τύπος των αμάρτυρων προσωνυμίων *Sođo-mirь*, *Sođi-slavь*, *Sođi-voj* < *sođiti* κ.λ.π «δι-

κάζω, κρίνω») και την κατάληξη -ica με την οποία ουσιαστικοποιούνται επιθετικοί τύποι...». Κατά τη γνώμη του είναι εξίσου πιθανή η «...προέλευση του τοπωνύμιου από το σλαβικό ουσιαστικό sadъ «κήπος // αμπέλι» + την επιθετική κατάληξη -ονο > αμάρτυρο sadono με την κατάληξη -ica...».

⇒ Τη θέση **Καρδαμίτσια** μνημονεύει ο Ι. Λαμπρίδης

Για το τοπωνύμιο **Καρδαμίτσια, τα** ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει πως είναι κυριώνυμο, προερχόμενο από το επώνυμο Καρδαμίτσης κι αυτό από το επώνυμο Κάρδαμος < κάρδαμον «είδος λαχανικού» και την υποκοριστική κατάληξη -ίτσης.

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Σανδοβίτσα	704		1981	Μάρμαρα	753	
1920	Σανδοβίτσα	630			Άμμος	64	
	Μονή Δουρούτης	3	633		Καρδαμίτσια	288	
1928	Μάρμαρα	692			Κάτω Μάρμαρα	62	1167
1940	Μάρμαρα	848		1991	Μάρμαρα	698	
1951	Μάρμαρα	887			Άμμος	70	
1961	Μάρμαρα	763			Καρδαμίτσια	652	
	Καρδαμίτσια	109			Κάτω Μάρμαρα	103	
	Κάτω Μάρμαρα	39	911		Ολυμπιάδα	33	1556
1971	Μάρμαρα	625		2001	Μάρμαρα	641	
	Καρδαμίτσια	176			Άμμος	161	
	Κάτω Μάρμαρα	39	840		Καρδαμίτσια	1159	
					Κάτω Μάρμαρα	154	
					Ολυμπιάδα	54	2169

• Η κοινότητα «**Νεοχωρόπουλον**» προήλθε από την κοινότητα «**Σταυράκιον**». Αναγνωρίστηκε ως κοινότητα με το Δ. 28.4.1930 (Φ.Ε.Κ. Α 142/1930) και έφερε εξ αρχής την ονομασία «**Νεοχωρόπουλον**». Αποτελούνταν από το συνοικισμό «**Νεοχωρόπουλον**», που ήταν και έδρα της κοινότητας. Στην κοινότητα προσαρτήθηκε ο συνοικισμός «**Κάτω Νεοχωρόπουλο**», που αναγνωρίστηκε στις 17 Μαρτίου 1991.

⇒ Το **Νεοχωρόπουλον** αναφέρεται στον Π. Αραβαντινό ως **Νιοχώρι Μπιμπρίμπεη** και στον Ι. Λαμπρίδη ως **Νεοχωράκη**.

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1940	Νεοχωρόπουλον	160	1981	Νεοχωρόπουλον	335	
1951	Νεοχωρόπουλον	208	1991	Νεοχωρόπουλον	693	
1961	Νεοχωρόπουλον	189		Κάτω Νεοχωρόπουλο	1155	1848
1971	Νεοχωρόπουλον	234	2001	Νεοχωρόπουλον	1106	
				Κάτω Νεοχωρόπουλο	190	1296

• Η κοινότητα «**Σταυράκιον**» αρχικά αναγνωρίστηκε με την ονομασία «**Σταυράκι**». Αποτελούνταν από τους συνοικισμούς «**Σταυράκι**» και «**Νέοχωρόπουλον**» και την **Ιερά Μονή της Αγίας Παρασκευής** (Δουρούτης). Έδρα της κοινότητας ήταν ο συνοικισμός «**Σταυράκι**».

Στη συνέχεια, όπως προαναφέρθηκε, προσαρτήθηκε στην κοινότητα ο συνοικισμός «**Τσιφλικόπουλον**», που με το Β.Δ. 28.11.1919 (Φ.Ε.Κ. Α 261/1919) αποσπάστηκε από το δήμο **Ιωαννιτών**, ενώ με το Δ. 28.4.1930 (Φ.Ε.Κ. Α 142/1930) αποσπάστηκε από την κοινότητα «**Σταυράκι**» και αναγνωρίστηκε ως νέα κοινότητα.

Στις 16 Οκτωβρίου 1940 καθιερώθηκε ο τύπος «**Σταυράκιον**» για την ονομασία του συνοικισμού και της κοινότητας.

Στις 19 Μαρτίου 1961 αναγνωρίστηκαν και προσαρτήθηκαν στην κοινότητα οι συνοικισμοί «**Βελισσάριος**», «**Πλαγιά**» και «**Τσιφλικόπουλον**». Στις 14 Μαρτίου 1971 αναγνωρίστηκε και προσαρτήθηκε στην κοινότητα ο συνοικισμός «**Πεντέλη**», ενώ καταργήθηκε ο συνοικισμός «**Πλαγιά**» και προσαρτήθηκε στο συνοικισμό «**Τσιφλικόπουλον**».

Με το άρθρο 49 του Ν. 1832/1989 (Φ.Ε.Κ. Α 54/1989) ο συνδικισμός «**Σεισμόπληκτα**» αποσπάστηκε απ' την κοινότητα και προσαρτήθηκε στο δήμο **Ιωαννιτών**.

⇒ Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό **Σταυράκι** και σημειώνει ελληνική την προέλευση της λέξης. Πιστεύει ότι το χωριό διατηρεί το όνομα του ιδιοκτήτη του, συγκεκριμένα της οικογένειας **Σταυράκι**, για την οποία «εικάζου» πως άκμαζε στα μέσα του 16 ου αιώνα στην πόλη των Ιωαννίνων.

Ο Ι. Λαμπρίδης ονομάζει το χωριό **Σταυράκη**. Θεωρεί επίσης ότι το όνομα του χωριού πρόκυψε από εκείνο αρχηγού επήλυδος ή ιθαγενούς.

Κατά το Στ. Μπέττη πρόκειται για κυριώνυμο οικισμό, χωριό του Σταυράκη, που ανήκε δηλαδή σε ιδιοκτήτη μ' αυτό το όνομα ή επίθετο παλιάς Γιαννιώτικης οικογένειας, που εξέλειπε.

Ο Γ. Γρ. Τσιμογιάννης διασώζει την τοπική παράδοση για την προέλευση του «ελληνικότατου» ονόματος του χωριού, που «...το έλαβε από τον πρώτο κάτοικό του που ελέγετο «Σταύρος Σταυράκης»...». Καταθέτει επίσης και την άλλη εκδοχή των ντόπιων «...ότι είχε σταυροδρόμι, ο πρώτος χώρος που εκτίστηκε το χωριό και εξ' αιτίας του σχήματος του σταυρού που σχημάτιζαν οι δρόμοι, έλαβε και το χωριό το όνομα...».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου σημειώνει ότι το τοπωνύμιο είναι κυριώνυμο, προερχόμενο «...από το επώνυμο Σταυράκης (και βαπτιστικό Σταυράκης) με μεταπλασμό κατά το γένος των παραλειφθέντων ουσιαστικών κτήμα, χωράφι, χωριό κ.λ π...».

⇒ Ο οικισμός «**Βελισσάριος**» οφείλει την ονομασία του σε παρακείμενο λόφο, ο οποίος φέρει το όνομα του Έλληνα αξιωματικού Ι. Βελισσαρίου, που υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες της απελευθέρωσης της πόλης

των Ιωαννίνων, ο πρώτος που εισήλθε επικεφαλής στρατιωτικού τμήματος στην πόλη.

⇒ Τόσο ο Π. Αραβαντινός, όσο και ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρουν το χωριό **Τσιφλικόπουλον**.

Το τοπωνύμιο **Τσιφλικόπουλο**, το ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει ότι προέρχεται από το τοπωνύμιο Τσιφλίκι και την υποκοριστική κατάληξη -όπουλο. Μάλιστα υποθέτει πως, χωρίς αμφιβολία, σε θέση κοντινή με το σημερινό οικισμό υπήρξε «...θέση με το όνομα Τσιφλίκι, τοπωνύμιο όμως το οποίο δεν διασώθηκε μέχρι τις μέρες μας, η αντιδιαστολή προς το οποίο δημιούργησε τον υποκοριστικό τοπωνυμικό τύπο με την κατάληξη -όπουλο...», ενώ σημειώνει ότι η λέξη τσιφλίκι είναι δάνειο της τουρκικής çift-lik.

Ο F.C.H.L. Rouqueville εξηγεί ότι τσιφλίκι είναι «...αγροικία, αγρόκτημα, που ο ιδιοκτήτης εκμεταλλεύεται ή δίνει να το καλλιεργήσουν ενοικιαστές...». Συνεχίζοντας προσθέτει πως «...Η λέξη είναι παράγωγο του τσιφ, που σημαίνει στην περσική ζευγάρι, ζεύγος γενικά, και ειδικά ένα ζευγάρι βόδια ζευγμένο στο ίδιο άροτρο για να οργώνουν τη γη, στην τουρκική σημαίνει ένα οργωμένο χωράφι...».

Σύμφωνα με το Γ. Μ. Σαρηγιάννη η λέξη τσιφλίκι ή τσεφλίκ ή τσιφτλίκ σημαίνει «αγροικία, έπαυλη, αγρόκτημα ιδιόκτητο» και προέρχεται από το τσιφτ, που το ερμηνεύει «ζευγάρι» και «έκταση που οργώνει ένα ζευγάρι βόδια».

Ο Γ. Μπαμπινιώτης γράφει πως τσιφλίκι είναι «...το αγρόκτημα μεγάλης εκτάσεως που ανήκε σε έναν ιδιοκτήτη και το καλλιεργούσαν αγρότες, οι οποίοι όφειλαν να δίνουν στον ιδιοκτήτη (τσιφλικά) μέρος της σοδειάς και να του παρέχουν υπηρεσίες χωρίς αμοιβή...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Σταυράκι & Τσιφλικόπουλον	332		1971	Σταυράκιον	287	
	Νεοχωρόπουλον	77	409		Βελισσάριος	685	
1920	Σταυράκι	283			Πεντέλη	130	
	Νεοχωρόπουλον	93			Τσιφλικόπουλον	588	1690
	Τσιφλικόπουλον	39	415	1981	Σταυράκιον	393	
1928	Σταυράκι	328			Βελισσάριος	1340	
	Νεοχωρόπουλον	133			Πεντέλη	269	
	Τσιφλικόπουλον	43	504		Τσιφλικόπουλον	846	2848
1940	Σταυράκιον	423		1991	Σταυράκι	753	
1951	Σταυράκιον	484			Βελισσάριος	199	
1961	Σταυράκιον	397			Πεντέλη	271	
	Βελισσάριος	102			Τσιφλικόπουλον	1285	2508
	Πλαγιά	122		2001	Σταυράκιον	1199	
	Τσιφλικόπουλον	111	732		Βελισσάριος	233	
					Πεντέλη	417	

					Τσιφλικόπουλον	1719	3568
--	--	--	--	--	----------------	------	------

• Ο συνοικισμός «**Εξοχή**» αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961, και προσαρτήθηκε στην κοινότητα «**Πέραμα**». Στις 14 Μαρτίου 1971 προσαρτήθηκε σ' αυτόν και ο συνοικισμός «**Νεάπολις**», ο οποίος είχε αναγνωριστεί στις 19 Μαρτίου 1961 επίσης ως συνοικισμός της κοινότητας «**Πέραμα**». Με το Ν. 2539 (Φ.Ε.Κ. Α 244/1997) ο συνοικισμός «**Εξοχή**» απόσπαστηκε από την κοινότητα «**Πέραμα**» και προσαρτήθηκε στο δήμο **Ιωαννιτών**.

Πληθυσμιακή εξέλιξη

2001	Εξοχή	1541
------	-------	------

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ο δήμος **Αγίου Δημητρίου** αποτελείται από τις εξής τέως κοινότητες, της τέως επαρχίας Δωδώνης, οι οποίες καταργήθηκαν: «**Αβγόν**», «**Αγία Τριάδα**», «**Βαρλαάμ**», «**Βουλιάστα**», «**Επισκοπικόν**», «**Θεριακήσιον**», «**Κοπάνη**», «**Κουκλέσιον**», «**Κρυφοβόν**», «**Μελιά**», «**Μουσιωτίτσα**», «**Μυροδάφνη**», «**Πέρδικα**», «**Πεστά**», «**Ραβένια**», «**Σερβιανά**», «**Σκλίβανη**», «**Τέροβον**».

Έδρα του δήμου ορίστηκε ο οικισμός «**Αγία Κυριακή**» της τέως κοινότητας «**Θεριακήσιον**».

⇒ Αν και πρόκειται για αγιωνυμία, η ονομασία του δήμου «...έχει ληφθεί από το παλιό περίφημο και ιστορικό «**Χάνι Αγίου Δημητρίου**»...», σύμφωνα με το Χρ. Σκανδάλη. Το ξακουστό αυτό χάνι βρισκόταν στα ριζά του λόφου του Αβγού, πλησίον της μικρής, θολωτής εκκλησίας Άγιος Δημήτριος και ομώνυμου μοναστηρίου. Καταστράφηκε στα 1854, κατά τα επαναστατικά γεγονότα της εποχής. Στο χάνι φιλοξενήθηκαν γνωστοί περιηγητές του 19 ου αιώνα, που επισκέφθηκαν την περιοχή, όπως ο F.C.H.L. Rouquerville, ο W. M. Leake, ο λόρδος Byron και οι T.C. Hobhouse, H. Holland, Th. S. Hughes.

• Η κοινότητα «**Αβγόν**» προήλθε από την κοινότητα «**Σερβιανά**». Αρχικά έφερε το όνομα «**Λεσιανά**». Μετονομάστηκε σε «**Αυγό**» με το Δ. 11.9.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 193/1928), και ακολούθως με το Δ. 26.3.1931 (Φ.Ε.Κ. Α 80/1931) αναγνωρίστηκε σε κοινότητα με μοναδικό συνοικισμό και έδρα της το συνοικισμό «**Αυγό**». Στη συνέχεια, στις 16 Οκτωβρίου 1940, καθιερώθηκε ως επίσημη ονομασία για το συνοικισμό και την κοινότητα ο τύπος «**Αβγόν**», ενώ αργότερα προσαρτήθηκε σ' αυτή και ο συνοικισμός «**Παλαι-**

οχώριον», που αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961 και καταργήθηκε στην τελευταία απογραφή.

⇒ Ο Π. Αραβαντινός μνημονεύει το χωριό **Λεσειανά** και σε παρένθεση σημειώνει «**Αλεξιανά**» χωρίς άλλη εξήγηση. Αλλού πάλι αναφέρει το χωριό **Λεσειανά** και παρατηρεί ότι «...Προσθετέον δει ως πιθανώτατον ότι και το όνομα Λεσειανά εκ του Σελειανά μετετράπη...». Προηγουμένως αναφέρει την ύπαρξη παλιότερα στην περιοχή της «διαπρεπούσης κώμης Σελειό», ενώ θεωρεί τους κατοίκους της περιοχής απογόνους των Σελλών.

Με το όνομα **Λεσειανά** αναφέρει το χωριό και ο Ι. Λαμπρίδης.

Ο Στ. Μπέττης πιστεύει πως ρίζα του ονόματος του χωριού είναι η τούρκικη λέξη les = πτώμα, ψοφίμι, με κατάληξη ωστόσο τη σλαβική -ανα, συνηθισμένη στην Αλβανία.

Ο Ελ. Π. Αλεξιάκης παρατηρεί ότι το τοπωνύμιο έχει σχέση με το επώνυμο Λέσης και πιστεύει πως η ρίζα του είναι αλβανική.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου υιοθετεί την άποψη του M. Vasmer ότι το τοπωνύμιο προέρχεται από το σλαβικό αμάρτυρο Lešane, που σημαίνει «ο κάτοικος του δάσους» και είναι λέξη σύνθετη από το σλαβικό lěšъ «δάσος» και τη δηλωτική των κατοίκων ενός τόπου κατάληξη -ane (< -jane >).

⇒ Για το τοπωνύμιο **Αβγό**, το ο Γ. Αναγνωστόπουλος μας πληροφορεί ότι «...Αυγό και Αυγουλάκι, ούτως εκλήθησαν παρά των πολιορκητών του Μπιζανίου οι δύο γνωστοί παρ' αυτώ λόφοι εκ του ωοειδούς σχήματός των...».

Για το τοπωνύμιο **Αβγό**, της περιοχής Ζαγορίου όμως, ο Κ. Ευ. Οικονόμου σημειώνει ότι οφείλει το όνομά του στη στρογγυλή κορυφή υψώματος της περιοχής. Προσθέτει ακόμη ότι «...πρόκειται για ελληνική μετάφραση του αρομούνικου τοπωνύμιου 'Οουζλα....». Το αρομούνικο (κουτσοβλάχικο) τοπωνύμιο προέρχεται από το ουδέτερο ουσιαστικό ου, «το αυγό».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1940	Αβγόν	226		1981	Αβγόν	99	
1951	Αβγόν	236			Παλαιοχώριον	161	260
1961	Αβγόν	265		1991	Αβγόν	273	
	Παλαιοχώριον	50	315		Παλαιοχώριον	8	281
1971	Αβγόν	137		2001	Αβγόν	328	
	Παλαιοχώριον	103	240				

● Η κοινότητα «**Αγία Τριάδα**» προήλθε από την κοινότητα «**Βαρλαάμ**» της οποίας ήταν συνοικισμός. Αρχικά ονομαζόταν «**Μπουράτσα**», ενώ με το Δ. 1.4.1927 (Φ.Ε.Κ. Α 76/1927) μετονομάστηκε σε «**Αγία Τριάδα**». Αναγνωρίστηκε ως κοινότητα με το Δ. 28.8.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 202/1928) με μοναδικό συνοικισμό και έδρα το συνοικισμό «**Αγία Τριάδα**».

⇒ Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό με την ονομασία **Μποράτσα**, ενώ ο Ι. Λαμπρίδης με τους τύπους **Βοράτσια** ή **Μπουράτσια**. Στον τελευταίο τύπο προσθέτει σε παρένθεση «**μυρσίνην**» χωρίς άλλη διευκρίνιση.

Ο Στ. Μπέττης θεωρεί το τοπωνύμιο αλβανικής προέλευσης με ρίζα τη λέξη «μπούρε», που σημαίνει «άνδρας».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου σημειώνει ότι το τοπωνύμιο είναι δυνατόν να θεωρηθεί κυριώνυμο «...από το επώνυμο Μπουράτσιας κι αυτό από το αλβανικό ουσιαστικό *buftac*, - i «ο μικρόσωμος άνδρας, το ανδράριο»...» ή «...να αποδοθεί στο σλαβικό *богъ* «δάσος από πεύκα //υγρό λιβάδι» και τη σλαβική μεγεθυντική κατάληξη -*ača* με την οποία στα σερβοκροατικά και στα σλοβενικά σχηματίζονται τοπωνύμια από προσηγορικά...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1940	Αγία Τριάδα	259	1971	Αγία Τριάδα	181
1951	Αγία Τριάδα	273	1981	Αγία Τριάδα	178
1961	Αγία Τριάδα	287	1991	Αγία Τριάδα	182
			2001	Αγία Τριάδα	118

• Η κοινότητα «**Βαρλαάμ**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με την ονομασία «**Βαρλαάμ**». Συγκροτήθηκε από τους συνοικισμούς «**Βαρλαάμ**» και «**Μπουράτσα**» με έδρα το συνοικισμό «**Βαρλαάμ**». Όπως προαναφέρθηκε, με το Δ. 1.4.1927 (Φ.Ε.Κ. Α 76/1927) ο συνοικισμός «**Μπουράτσα**» μετονομάστηκε σε «**Αγία Τριάδα**» και στη συνέχεια αναγνωρίστηκε σε κοινότητα με το Δ. 28.8.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 202/1928).

⇒ Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό **Βαρλάμ** και σημειώνει ελληνική την προέλευση της λέξης. Πιστεύει ότι το χωριό διατηρεί το όνομα του ιδιοκτήτη του, συγκεκριμένα της οικογένειας **Βαρλάμ**, για την οποία «εικάζει» πως άκμαζε στα μέσα του 16 ου αιώνα στην πόλη των Ιωαννίνων. Αλλού πάλι παρατηρεί ότι όσα χωριά φέρουν «την γενικήν αρσενικού ονόματος κλίσεως Ελληνικής», η ονομασία τους υποδηλώνει «...το όνομα ή επώνυμον του ενοικιστού ή χωριοκτήμονος, οίον, Βαρλάμ...».

Ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρει το χωριό **Βαρλαάμ** και επικαλούμενος τη μαρτυρία του Π. Αραβαντινού συμπεραίνει ότι το όνομά του δηλώνει τον τιμαριούχο ιδιοκτήτη του.

Ο Χρ. Ι. Σούλης, στο σχετικό λήμμα στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, γράφει ότι το τοπωνύμιο προέρχεται «...εκ της κατά τον ΙΣΤ΄ αιώνα ακμαζάσης Ηπειρωτικής ομωνύμου οικογένειας, της οποίας πιθανώς ετύγχανε τιμάριον...».

Οι Α. Καλογερόπουλος, Δ. Καλογερόπουλος και Γ. Καλογερόπουλος για την προέλευση της ονομασίας του χωριού σημειώνουν πως αυτή «...είναι συνυφασμένη με την Μονήν δηλαδή το Μοναστήριον των Μετεώρων

που λέγεται Βαρλαάμ...». Διευκρινίζουν επίσης ότι το χωριό υπήρξε τιμάριο της οικογένειας των Αψαράδων, αρχόντων του Βυζαντίου, που όταν η Πόλη φραγκοκρατήθηκε, βρέθηκαν στα Ιωάννινα. Οι αδελφοί Νεκτάριος και Θεοφάνης Αψαράδες υπήρξαν κτήτορες της Μονής Βαρλαάμ των Μετεώρων και από ευσέβεια έδωσαν το όνομα του μοναστηριού και στο χωριό - κτήμα τους.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου χρησιμοποιεί για το τοπωνύμιο τον τύπο **Βαρλάμι**, το και εκτιμά για την ετυμολογησή του ως «...πιθανότερη την εκδοχή ενός σύνθετου τοπωνυμίου από το αλβανικό ουσιαστικό *varr*, -i «ο τάφος, το μνήμα» και το προσωπωνύμιο Λιάμης (αντί του Χαράλαμπος από τη Βόρειο Ήπειρο) ή το επώνυμο Λάμης...». Πιστεύει επίσης πιθανή την προέλευση του τοπωνυμίου και από το προσωπωνύμιο **Βαρλαάμ**, ενώ θεωρεί τη συσχέτισή του τοπωνυμίου με το προσωπωνύμιο «...είτε παρετυμολογικά, είτε σκόπιμα στο πλαίσιο εξελληνισμού...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Βαρλαάμ	347		1940	Βαρλαάμ	338
	Μπουράτσα	195	532	1951	Βαρλαάμ	373
1920	Βαρλαάμ	286		1961	Βαρλαάμ	290
	Μπουράτσα	194	480	1971	Βαρλαάμ	179
1928	Βαρλαάμ	304		1981	Βαρλαάμ	298
	Αγία Τριάδα	235	539	1991	Βαρλαάμ	205
				2001	Βαρλαάμ	155

• Η κοινότητα «**Βουλιάστα**» προήλθε από την κοινότητα «**Πεντόλακκος**». Αναγνωρίστηκε ως κοινότητα με το Β.Δ. 3.8.1946 (Φ.Ε.Κ. Α 271/1946), και με την ονομασία «**Βουλιάστα**» εξαρχής. Μοναδικός συνοικισμός και έδρα της κοινότητας υπήρξε ο συνοικισμός «**Βουλιάστα**».

⇒ Κατά τον Κ. Ευ. Οικονόμου το τοπωνύμιο **Βουλιάστα**, η «... πρέπει να θεωρηθεί ελληνική παραγωγή από το ρηματικό επίθετο βουλιαστά (εννοείται χωράφια, κτήματα κ.λ.π) κι αυτό από το ρήμα βουλιάζω και την κατάληξη ρηματικών επιθέτων -ιστός...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1951	Βουλιάστα	219	1981	Βουλιάστα	173
1961	Βουλιάστα	194	1991	Βουλιάστα	202
1971	Βουλιάστα	142	2001	Βουλιάστα	203

• Η κοινότητα «**Επισκοπικόν**» προήλθε από τους συνοικισμούς «**Επισκοπικόν**» και «**Αμπελιά**» των κοινοτήτων «**Μανωλιάσα**» και «**Κοσμηρά**», αντίστοιχα.

Η αρχική ονομασία του συνοικισμού «**Επισκοπικόν**» ήταν «**Μπάρτζι**». Μετονομάστηκε σε «**Επισκοπικόν**» με το Δ. 11.9.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 193/1928).

Η κοινότητα «**Επισκοπικόν**» αποτελούμενη από τους συνοικισμούς «**Επισκοπικόν**» και «**Αμπελιά**» αναγνωρίστηκε ως κοινότητα με το Δ. 10.2.1930 (Φ.Ε.Κ. Α 47/1930), με έδρα το συνοικισμό «**Επισκοπικόν**».

Με το Β.Δ. 10.8.1947 (Φ.Ε.Κ. Α 203/1947) αποσπάστηκε από την κοινότητα ο συνοικισμός «**Αμπελιά**» και αναγνωρίστηκε ως νέα κοινότητα.

⇒ **Μπάρτζι** αναφέρει το όνομα του χωριού ο Π. Αραβαντινός.

Ο Ι. Λαμπρίδης χρησιμοποιεί τους τύπους **Μπάρτζη** και **Μπάρτση** για την ονομασία του χωριού και αναφερόμενος στα τοπικά ξένα τοπωνύμια γράφει ότι πρόκυψαν, μεταξύ άλλων, «...εκ των ονομάτων ηγετών και τιμαριούχων επηλύδων, οίον Μπάρτζη...». Σημειώνει επίσης ότι «μπάρτσα» είναι ποιμενική βλάχικη λέξη και αφορά στο χρώμα κατσίκας.

Ο Β. Γκορτζής ερμηνεύει το τοπωνύμιο **Μπάρτζι** ως «προηλυμένον επί τινος βουνού».

Ο Κ. Δ. Μέρτζιος για το τοπωνύμιο **Μπάρτζος** σημειώνει ότι προέρχεται «...εκ της αρχαίας Θρακικής Bardzu = ξανθός...»

Σύμφωνα με το Στ. Μπέττη **Μπάρτση** είναι «...χωριό κυριώνυμο, διασώζει δηλαδή το όνομα του κυρίου του Βλάχου γαιοκτήτη ή με άλλον τρόπον σχετιζόμενον μ' αυτόν...». Ακόμη μας ενημερώνει πως η βλάχικης προέλευσης λέξη «μπάρτσα» χρησιμοποιείται από το λαό για την ξανθιά γίδα και προσθέτει στη συνέχεια: «...Μπάρτσης δε ο ξανθός και χωρίον του Μπάρτση θα λέγαμε χωριό του Ξανθού...».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο **Μπάρτζι**, το είναι κυριώνυμο, προερχόμενο από το επώνυμο Μπάρτζης «...με μεταπλασμό αναλογικά προς το γένος του κτήματος: π.χ του Μπάρτζη το χωράφι, το κτήμα...». Το επώνυμο Μπάρτζης αποδίδεται στο επώνυμο Μπάρτζος, που «...προέρχεται από το Ηπειρωτικό μπάρτζο, το «μαύρο κατσίκι με κοκκινωπό πρόσωπο» (< αρομούνικο bardzu, -dză, «ο σταχτής»)...».

Ας σημειωθεί ότι στα Ηπειρωτικά γλωσσικά ιδιώματα, που μας διασώζει ο Ευ. Μπόγκας, η λέξη μπάρτζο, το ερμηνεύεται ως «κατσίκι μαύρο με πρόσωπο κοκκινωπό», και η λέξη μπάρτζα, η ως «κατσίκια φαιού χρώματος», αλλά και «μαύρη γίδα κιτρινόχρωμη από τις πλάτες ως την κεφαλή».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1940	Επισκοπικόν	216		1971	Επισκοπικόν	213
	Αμπελιά	177	393	1981	Επισκοπικόν	262
1951	Επισκοπικόν	277		1991	Επισκοπικόν	244
1961	Επισκοπικόν	277		2001	Επισκοπικόν	306

• Η κοινότητα «**Θεριακήσιον**» αναγνωρίστηκε αρχικά με την ονομασία «**Θεριακήσι**», με μοναδικό συνοικισμό και έδρα της κοινότητας, το συνοικισμό «**Θεριακήσι**». Αργότερα, στις 16 Μαΐου 1928, ως επίσημη ονομασία του συνοικισμού και της κοινότητας καθιερώθηκε ο τύπος «**Θεριακήσιον**».

Ο συνοικισμός «**Παλαιοχώριον**» αναγνωρίστηκε στις 7 Απριλίου 1951, ενώ στις 17 Μαρτίου 1991 καταργήθηκε και προσαρτήθηκε στο συνοικισμό «**Θεριακήσιον**».

Οι συνοικισμοί «**Αγία Παρασκευή**» και «**Εισόδια Θεοτόκου**» αναγνωρίστηκαν στις 19 Μαρτίου 1961 και ο συνοικισμός «**Αγία Κυριακή**» στις 5 Απριλίου 1981. Ο συνοικισμός «**Καννέτα**» αναγνωρίστηκε με την ΕΣ. 5790/1981 (Φ.Ε.Κ. Β 219/1981) απόφαση νομάρχη Ιωαννίνων και προσαρτήθηκε σ' αυτόν ο συνοικισμός «**Αγία Παρασκευή**», που καταργήθηκε.

⇒ Το χωριό αναφέρεται με το όνομα **Θιρεκήσι** στην πρόθεση 215 της μονής Βαρλαάμ των Μετεώρων στα 1613-14.

Ο Π. Αραβαντινός ονομάζει το χωριό **Θερικίον** και σε παρένθεση «**Πολύναον**», χωρίς άλλη διευκρίνιση.

Ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρει **Θεριακίση** το όνομα του χωριού.

Κατά τον Κ. Ευ. Οικονόμου το τοπωνύμιο «...πρέπει να θεωρηθεί ή α) κυριώνυμο και να αποδοθεί στο αλβανικό ουσιαστικό *therjakeshë* «αυτός που επιθυμεί διακαώς κάτι (ιδιαίτερα καπνό και αλκοόλ)», ουσιαστικό παράγωγο από το τουρκικό δάνειο της αλβανικής *terjaqi, tirjaqi* κ.λ.π και την παραγωγική κατάληξη *-esë*, παράγωγο του οποίου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως παρωνύμιο ή β) περιεκτικό από το αρομούνικο ουσιαστικό *tiriasă* «φάρμακο με όπιο, το όπιο» και την αρομούνικη περιεκτική κατάληξη *-is...*».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Θεργιακήσι	267		1981	Θεριακήσιον	319	
1920	Θεριακήσι	286			Αγία Κυριακή	78	
1928	Θεριακήσιον	335			Εισόδια Θεοτόκου	23	
1940	Θεριακήσιον	468			Καννέτα	38	
1951	Θεριακήσιον	386			Παλαιοχώριον	36	494
	Παλαιοχώριον	150	536	1991	Θεριακήσιον	252	
1961	Θεριακήσιον	171			Αγία Κυριακή	116	
	Αγία Παρασκευή	214			Εισόδια Θεοτόκου	17	
	Εισόδια Θεοτόκου	46			Καννέτα	39	424
	Παλαιοχώριον	173	604	2001	Θεριακήσιον	241	
1971	Θεριακήσιον	111			Αγία Κυριακή	110	
	Αγία Κυριακή	78			Εισόδια Θεοτόκου	-	
	Αγία Παρασκευή	166			Καννέτα	20	371
	Εισόδια Θεοτόκου	37					
	Παλαιοχώριον	42	434				

• Η κοινότητα «**Κοπάνη**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με την ονομασία «**Κοπάνη**» με μοναδικό συνοικισμό και έδρα της το συνοικισμό «**Κοπάνη**». Στις 19 Μαρτίου 1961 αναγνωρίστηκε και προσαρτήθηκε στην κοινότητα ο συνοικισμός «**Παλαιοχώρι**», ο οποίος εμφανίζεται στις επόμενες, μετά τα 1961 απογραφές, χωρίς απογραφόμενους κατοίκους. Ο συνοικισμός καταργήθηκε στις 18 Μαρτίου 2001.

⇒ Η **Κοπάνη** μνημονεύεται στο χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου στα 1319 («... τα χωρία **την Κοπάνην και τον Κρεχοβόν...**»).

Ο Π. Αραβαντινός εξηγώντας σε σημείωσή του το τοπωνύμιο **Κοπάνη** του χρυσόβουλου, που ο ίδιος μας διασώζει, αναφέρει: «...**Κοπάνη**. Οι **Κοπάνοι**, χωρίον της Τσαρκοβίστας...». Αλλού γράφει το όνομα του χωριού **Κωπάνοι**, χαρακτηρίζοντας ελληνική την προέλευσή του.

Κοπάνοι αναφέρει το όνομα του χωριού ο Ι. Λαμπρίδης.

Κατά το Στ. Μπέττη, το χωριό οφείλει το όνομά του στους «...Κοπάνους, που προφανώς υπήρχαν στο κάτω από το χωριό ποταμάκι, μαζί και νερόμυλος, όπου κατεργάζονταν τα μάλλινα υφάσματα...». Προσθέτει μάλιστα πως κόπανο ονομάζουμε «...και τμήμα του νερογύριστου μαντανιού, όμοιο με μεγάλο ξύλινο σφυρί, που χτυπάει ρυθμικά και επί ώρες, τα υπ' αυτό τοποθετούμενα για κατεργασία μάλλινα υφάσματα...».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου πιστεύει ότι «...το τοπωνύμιο προέρχεται από το σλαβικό *koranъ* «η γούβα με νερό, η τάφρος» (< ρήμα *korati* «σκάβω») και την επιθετική κατάληξη *-jъ...*»

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Κοπάνη	476		1971	Κοπάνη	380	
1920	Κοπάνη	445			Παλαιοχώρι	-	380
1928	Κοπάνη	519		1981	Κοπάνη	409	
1940	Κοπάνη	616			Παλαιοχώρι	-	409
1951	Κοπάνη	720		1991	Κοπάνη	357	
1961	Κοπάνη	606			Παλαιοχώρι	-	357
	Παλαιοχώρι	16	622	2001	Κοπάνη	464	

• Η κοινότητα «**Κουκλέσιον**» αναγνωρίστηκε αρχικά με την ονομασία «**Κουκλέσι**» με μοναδικό συνοικισμό και έδρα της κοινότητας το συνοικισμό «**Κουκλέσι**». Αργότερα, στις 16 Οκτωβρίου 1940 καθιερώθηκε ο τύπος «**Κουκλέσιον**» για το όνομα του συνοικισμού και της κοινότητας, ενώ στην κοινότητα προσαρτήθηκε και ο συνοικισμός «**Ποταμιά**», που δεν ανήκε σε καμία κοινότητα και αναγνωρίστηκε στις 7 Απριλίου 1951.

⇒ Ο Π. Αραβαντινός μνημονεύει το χωριό **Κουκουλέσι** με την επεξήγηση σε παρένθεση «**κουκοτρόφος**», δηλαδή τόπος που τρέφει κούκους, τα γνωστά πουλιά, ενώ ο Ι. Λαμπρίδης αναφέρει το χωριό **Κουκλέση**.

Ο Στ. Μπέττης θεωρεί το τοπωνύμιο λέξη με ελληνική ρίζα και αλβανική κατάληξη, ενώ για τη σημασία της υποστηρίζει πως είναι «...το ίδιο ακριβώς με το Κουκουλαίοι ή Κουκλιοί της ελληνικής...». Κοντολογίς **Κουκλέσι** είναι το χωριό των Κουκουλαίων κατά το Στ. Μπέττη.

Ο Χρ. Σκανδάλης παραθέτει τις εξής απόψεις για την ονομασία του χωριού:

- Πρόκειται για κυριώνυμο προερχόμενο από το επώνυμο Κουκλέσης, δηλαδή χωριό «του Κουκλέση».

- Είναι σύνθετη λέξη από τις λέξεις κούκος, το γνωστό πουλί ή κόκα, που στα αλβανικά σημαίνει κεφάλι και δεύτερο συνθετικό της τη λέξη λες, που στα τούρκικα σημαίνει ψοφίμι (les) και στα αλβανικά μαλλί, ή λέσι, που στα σλάβικα σημαίνει δάσος (lesb) ή λέσα δηλαδή πλεχτή με βέργες πόρτα μάντρας - στα σλάβικα (leza) - ή ακόμη λέσια, δηλαδή πρόχειρα πλεγμένη με βέργες πόρτα, στα ηπειρώτικα.

- Είναι χωριωνύμιο παραπλήσιο ή παρόμοιο των ανάλογων τοπωνυμίων Κουκλιοί, Κουκουλιοί. Κουκολαίοι.

Σύμφωνα με τον Κ. Ευ. Οικονόμου, το τοπωνύμιο **Κουκλέσι**, το «... πρέπει να αποδοθεί στο αμάρτυρο προσωπώνυμο Κουκλέσης και αυτό στο αλβανικό επίθετο (συναντιέται και ως αρσενικό ουσιαστικό) kokëlesh, -e «αυτός που έχει πυκνά μαλλιά» και υποτιμητικά: «ο μακρυμάλλης»...». Το αλβανικό επίθετο είναι σύνθετη λέξη προερχόμενη από το αλβανικό kok/ë, -α «το κεφάλι» και lesh, -i «το μαλλί // τα μαλλιά».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Κοκλέσιον	485		1971	Κουκλέσιον	203	
1920	Κουκλέσι	372			Ποταμιά	365	568
1928	Κουκλέσι	395		1981	Κουκλέσιον	184	
1940	Κουκλέσιον	498			Ποταμιά	376	560
1951	Κουκλέσιον	263		1991	Κουκλέσιον	120	
	Ποταμιά	282	545		Ποταμιά	334	454
1961	Κουκλέσιον	288		2001	Κουκλέσιον	81	
	Ποταμιά	401	689		Ποταμιά	307	388

- Η κοινότητα «**Κρυφοβόν**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με την ονομασία αυτή με μοναδικό συνοικισμό και έδρα το συνοικισμό «**Κρυφοβόν**». Αργότερα στην κοινότητα προσαρτήθηκε και ο συνοικισμός «**Κερασέα**», που δεν ανήκε σε καμία κοινότητα και αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961.

Με το Β.Δ. 937/1.11.1966 (Φ.Ε.Κ. Α 259/1966) ο συνοικισμός «**Κερασέα**» μετονομάστηκε σε «**Κάτω Κρυφοβόν**», ενώ με το Π.Δ 295/25.8.1992 (Φ.Ε.Κ. Α 149/1992) ο συνοικισμός «**Κάτω Κρυφοβόν**» ορίστηκε νέα έδρα της κοινότητας.

⇒ Το χρυσόβουλο του Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου στα 1319, αναφέρει «...τα χωρία **την Κοπάνην και τον Κρεχοβόν**...».

Ο Π. Αραβαντινός ονομάζει το χωριό **Κρύφοβον** και χαρακτηρίζει την προέλευση της λέξης ελληνική. Επεξηγώντας το τοπωνύμιο του χρυσόβουλου, που ο ίδιος μας διασώζει, γράφει: «...**Κρεφοβόν**. Το **Κρύφοβον**, χωρίον της Τσαρκοβίστας...».

Ο Ι. Λαμπρίδης σημειώνει την ονομασία του χωριού **Κρυφοβόν**.

Ο Δ. Ι. Γεωργακάς θεωρεί ως σωστή γραφή του τοπωνύμιου τον τύπο **Κρύφοβο** (το), και πως μπορεί να παράγεται από το σλαβικό αμάρτυρο Κρίνονο, γιατί υπάρχει και το σερβικό τοπωνύμιο Κρίνονο. Παρατηρεί επίσης ότι «...Αν η παραγωγή είναι σωστή, παρετυμολογική συσχέτιση με το νεοελληνικό επίθετο κρυφός εδημιούργησε τον τύπο Κρίφονο, γραφόμενο Κρύφοβο...». Σημειώνει ωστόσο πως «...αν δεν υπάρχει ιστορική απόδειξη, η ελληνική δυνατότης δεν αποκλείεται: Υπάρχει επώνυμο Κρυφός, ...ώστε ένα παράγωγο Κρύφοβο είναι δυνατόν να εδημιουργήθη με το επίθημα -οβο...».

Ο Χρ. Σκανδάλης γράφει πως «...Η ονομασία, οπωσδήποτε, προήλθε από το επίθετο «κρυφός» και από το σλαβικό επίθεμα «-οβόν», που σημαίνει τόπος, τοποθεσία. Έτσι στην κυριολεξία Κρυφοβός ή Κρυφοβόν θα πεί: Κρυφός τόπος, κρυφό μέρος...». Παραθέτει επίσης την άποψη του Μ. Vasmer ότι το όνομα πρόκυψε από μεταγλωττισμό και σε σχέση με το νεοελληνικό «Κρυφός» του σλαβοκροατικού κρίνονο.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου σημειώνει για το τοπωνύμιο **Κρυφοβός**, ο ότι «...κατά τον Vasmer το τοπωνύμιο πρέπει να αποδοθεί στον αμάρτυρο σλαβικό τύπο Κρίνονο με τροπή του ν σε f, τροπή η οποία θεωρείται αποτέλεσμα παρετυμολογίας προς το ελληνικό κρυφός...». Μας ενημερώνει επίσης πως η αμάρτυρη λέξη κρίνονο είναι σύνθετη από το σλαβικό κρίνъ, «κρυφός, λοξός» και μεταφορικά «μονόφθαλμος, αναξιόπιστος, ένοχος», και την κατάληξη -ονο. Ακόμη δεν αποκλείει και έναν ελληνικό σχηματισμό της λέξης, αποδιδόμενο «...στο ελληνικό προσωπώνυμο ο Κρυφός και την δάνεια ελληνική κατάληξη -οβο (θηλυκό -οβα)...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Κρυφοβόν	292		1971	Κρυφοβόν	124	
1920	Κρυφοβόν	289			Κάτω Κρυφοβόν	190	314
1928	Κρυφοβόν	350		1981	Κρυφοβόν	173	
1940	Κρυφοβόν	391			Κάτω Κρυφοβόν	364	537
1951	Κρυφοβόν	414		1991	Κρυφοβόν	86	

1961	Κρυφοβόν	208			Κάτω Κρυφοβόν	331	417
	Κερασέα	185	393	2001	Κρυφοβόν	104	
					Κάτω Κρυφοβόν	499	603

• Η κοινότητα «**Μελιά**» αρχικά αναγνωρίστηκε με την ονομασία «**Μελίχοβον**», αποτελούμενη από τους συνοικισμούς «**Μελιά**» και «**Λογγιώτιστα**», με έδρα το συνοικισμό «**Μελίχοβον**». Η κοινότητα και ο συνοικισμός «**Μελίχοβον**», με το Δ 11.9.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 193/1928), μετονομάστηκαν σε «**Μελιά**».

Στις 16 Μαΐου 1928 ο συνοικισμός «**Λογγιώτιστα**» διόρθωσε το όνομά του σε «**Λογγιώτισσα**», ενώ στις 16 Οκτωβρίου 1940 καθιερώθηκε ως επίσημη ονομασία του ο τύπος «**Λαγκιώτισσα**».

Στην κοινότητα προσαρτήθηκε, αφού αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961, ο συνοικισμός «**Άγιος Νικόλαος**», που στη συνέχεια καταργήθηκε στις 5 Απριλίου 1981.

Ο συνοικισμός «**Αγία Παρασκευή**» αναγνωρίστηκε με την ΕΣ. 5790/1981 (Φ.Ε.Κ. Β 219/1981) απόφαση νομάρχη Ιωαννίνων και προσαρτήθηκε στην κοινότητα.

⇒ Το χωριό αναφέρεται με την ονομασία **Μελίχοβο** στην πρόθεση 215 της μονής Βαρλαάμ των Μετεώρων στα 1613-14.

Ο Π. Αραβαντινός ονομάζει το χωριό **Μελίχοβο** και χαρακτηρίζει σλαβική την προέλευση της ονομασίας του, ενώ ο Ι. Λαμπρίδης το αναφέρει με τους τύπους **Μιλίχοβο** και **Μελίχοβον**.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο **Μιλίχοβο**, το προέρχεται από το σλαβικό σχηματισμό Milichono κι αυτός από το σλαβικό προσωνύμιο Milich (< milъ «ακριβός, αγαπητός») και την επιθετική κτητική κατάληξη -ονο.

Η τοπική παράδοση θέλει το όνομα του χωριού να οφείλεται στο δέντρο με(ι)λικοκιά, που ευδοκιμεί στην περιοχή.

⇒ Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό **Λογγιώτισσα**, ενώ ο Ι. Λαμπρίδης το ονομάζει **Λαγγιώτισσα**. Παρατηρεί μάλιστα ότι το «...αρχαίον τούτης όνομα Λογγιώτισσα ήν δια τα πολλά αυτής δάση...».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου γράφει ότι το τοπωνύμιο **Λογγιώτισσα**, η «... προέρχεται από το εθνικό Λογγιώτισσα κι αυτό από το τοπωνύμιο Λόγγος + κατάληξη εθνική (και επιθετική) -ιώτισσα. Το τοπωνύμιο Λόγγος από το σλαβικό δάνειο της ελληνικής λόγγος (< σλαβικά logъ «δρυμός, δάσος»...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Μελίχοβον	192		1971	Μελιά	100	
	Λογγιώτισσα	73	265		Άγιος Νικόλαος	179	
1920	Μελίχοβον	163			Λαγκιώτισσα	168	447

	Λογγιώτισσα	72	235	1981	Μελιά	205	
1928	Μελιά	211			Αγία Παρασκευή	32	
	Λογγιώτισσα	63	274		Λαγκιώτισσα	102	339
1940	Μελιά	253		1991	Μελιά	120	
	Λαγκιώτισσα	94	347		Αγία Παρασκευή	18	
1951	Μελιά	277			Λαγκιώτισσα	51	189
	Λαγκιώτισσα	114	391	2001	Μελιά	117	
1961	Μελιά	58			Αγία Παρασκευή	16	
	Άγιος Νικόλαος	111			Λαγκιώτισσα	27	160
	Λαγκιώτισσα	85	254				

• Η κοινότητα «**Μουσιωτίτσα**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με το όνομα «**Μουσιωτίτσα**», αποτελούμενη από τους συνοικισμούς «**Άνω Μουσιωτίτσα**» και «**Κάτω Μουσιωτίτσα**» με έδρα το συνοικισμό «**Κάτω Μουσιωτίτσα**». Αργότερα προσαρτήθηκε στην κοινότητα και ο συνοικισμός «**Νέα Μουσιωτίτσα**», που δεν ανήκε σε καμία κοινότητα και αναγνωρίστηκε στις 7 Απριλίου 1951, ενώ ο συνοικισμός «**Μεσούρα**» αναγνωρίστηκε με την ΕΣ. 5790/1981 (Φ.Ε.Κ. Β 219/1981) απόφαση νομάρχη Ιωαννίνων. Με το Π.Δ. 216/15.7.1996 (Φ.Ε.Κ. Α 167/1996) ως έδρα της κοινότητας ορίστηκε ο συνοικισμός «**Νέα Μουσιωτίτσα**».

Με το Π.Δ. 399/7.12.1998 (Φ.Ε.Κ. Α/277/1998) η κοινότητα χαρακτηρίστηκε «μαρτυρικό χωριό», για τα όσα υπέφεραν η κοινότητα και οι κάτοικοι της κατά τη γερμανοφασιστική κατοχή.

⇒ Το χωριό ο Π.Αραβαντινός ονομάζει **Μουσιωτίτσα**, ενώ ο Ι. Λαμπρίδης **Μουσιωτίτσα** και **Μουσοτίτσα**.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο **Μουσιωτίτσα**, η είναι «...κυριώνυμο και σχηματίζεται από το αμάρτυρο σλαβικό προσωνύμιο *Myš-ota* (< *myš-ь* «ο ποντικός» + την κατάληξη *-ota*) και την πατρωνυμική κατάληξη *-išt...*».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Κ. Μουσιωτίτσα	445		1971	Κ. Μουσιωτίτσα	416	
	Α. Μουσιωτίτσα	109	554		Α. Μουσιωτίτσα	42	
1920	Κ. Μουσιωτίτσα	363			Νέα Μουσιωτίτσα	239	697
	Α. Μουσιωτίτσα	110	473	1981	Κ. Μουσιωτίτσα	304	
1928	Κ. Μουσιωτίτσα	455			Α. Μουσιωτίτσα	21	
	Α. Μουσιωτίτσα	124	579		Μεσούρα	74	
1940	Κ. Μουσιωτίτσα	493			Νέα Μουσιωτίτσα	264	663
	Α. Μουσιωτίτσα	123	616	1991	Κ. Μουσιωτίτσα	348	
1951	Κ. Μουσιωτίτσα	453			Α. Μουσιωτίτσα	56	
	Α. Μουσιωτίτσα	33			Μεσούρα	77	
	Νέα Μουσιωτίτσα	236	722		Νέα Μουσιωτίτσα	447	928
1961	Κ. Μουσιωτίτσα	485		2001	Νέα Μουσιωτίτσα	457	

	Α. Μουσιωτίτσα	71			Α. Μουσιωτίτσα	21	
	Νέα Μουσιωτίτσα	325	881		Κ. Μουσιωτίτσα	550	
					Μεσούρα	69	1097

• Η κοινότητα «**Μυροδάφνη**» αναγνωρίστηκε στην αρχή με την ονομασία «**Λαγάτορα**». Την κοινότητα συναποτελούσαν οι συνοικισμοί «**Λαγάτορα**» και «**Μούλες**», με έδρα το συνοικισμό «**Λαγάτορα**». Με το Δ. 22.11.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 250/1928) από την κοινότητα αποσπάστηκε ο συνοικισμός «**Μούλες**» και αποτέλεσε νέα κοινότητα, που με το Β.Δ. 29.12.1954 (Φ.Ε.Κ. Α 5/1954) μετονομάστηκε σε «**Πέρδικα**». Προηγουμένως με το Β.Δ. 9.9.1950 (Φ.Ε.Κ. Α 208/1950) ο συνοικισμός και η κοινότητα «**Λαγάτορα**» μετονομάστηκαν σε «**Μυροδάφνη**».

⇒ Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό **Λαγότομα**, σημειώνοντας μέσα σε παρένθεση τη γενική κτητική «**του**», και θεωρεί ελληνική την προέλευση της λέξης. Αλλού σημειώνει πως εκείνα τα χωριά, τα οποία έχουν ως ονομασία τους «την γενικήν αρσενικού ονόματος κλίσεως Ελληνικής» η ονομασία τους αυτή υποδηλώνει «...το όνομα ή επώνυμον του ενοικιστού ή χωριοκτήμονος...». Αλλού πάλι το αναφέρει και **Λαγάτορα**.

Ο Ι. Λαμπρίδης επίσης ονομάζει **Λαγάτορα** το χωριό.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου θεωρεί το τοπωνύμιο **Λαγάτορας**, ο κυριώνυμο, αποδιδόμενο στο αμάρτυρο προσωπώνυμο Λογάτορας, με τροπή του ο σε α, παρετυμολογικά προς τη λέξη λαγός, ενώ μας ενημερώνει ακόμη ότι το αμάρτυρο προσωπώνυμο Λογάτορας προέρχεται από το μεσαιωνικό λογάτορας, που ήταν βυζαντινός αυλικός τίτλος.

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Λαγάτορα	195		1940	Λαγάτορα	286
	Μούλες	197	392	1951	Μυροδάφνη	327
1920	Λαγάτορα	199		1961	Μυροδάφνη	273
	Μούλες	172	381	1971	Μυροδάφνη	147
1928	Λαγάτορα	233		1981	Μυροδάφνη	307
	Μούλες	207	440	1991	Μυροδάφνη	260
				2001	Μυροδάφνη	173

• Η κοινότητα «**Πέρδικα**», όπως προαναφέρθηκε, προήλθε από την κοινότητα «**Λαγάτορα**» (κατόπιν «**Μυροδάφνη**») της οποίας υπήρξε συνοικισμός. Αναγνωρίστηκε με το Δ. 22.11.1928 (Φ.Ε.Κ. Α 250/1928) και την ονομασία «**Μούλες**». Μοναδικός συνοικισμός και έδρα της κοινότητας υπήρξε ο συνοικισμός «**Μούλες**». Με το Β.Δ. 29.12.1954 (Φ.Ε.Κ. Α 5/1954) η κοινότητα και ο συνοικισμός μετονομάστηκαν σε «**Πέρδικα**». Προηγούμενα, από τις 7 Απριλίου 1951, καθιερώθηκε ως επίσημη ονομασία του συνοικισμού και της κοινότητας ο τύπος «**Μούλαι**». Στην κοινότητα προ-

σαρτήθηκε ο συνοικισμός «**Βασαίικα**», που αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961 και δεν ανήκε σε καμία κοινότητα.

⇒ Το χωριό **Μούλες** αναφέρεται με την ονομασία αυτή στον Π. Αραβαντινό, ενώ στον Ι. Λαμπρίδη με τη γραφή **Μούλαις**.

Κατά το Στ. Μπέττη το αρχικό όνομα του χωριού **Μούλες** είναι αλβανικό και σημαίνει «κοιλιά, το στομάχι».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου σημειώνει ότι «...Το τοπωνύμιο μπορεί να θεωρηθεί ζωώνυμο και να αποδοθεί στο κοινό νεοελληνικό μούλα, η (μεσαιωνικό μούλα < λατινική mulla) «το θηλυκό μουλάρι»...». Θεωρεί ωστόσο ορθή και την άποψη του Στ. Μπέττη να προέρχεται από το «...αλβανικό mull/ë, -a «το στομάχι // η πυτιά των ζώων» για να δηλώσει συνεκδοχικά την περιοχή με τα πολλά ζώα...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1940	Μούλες	265		1981	Πέρδικα	171	
1951	Μούλαι	329			Βασαίικα	44	215
1961	Πέρδικα	320		1991	Πέρδικα	172	
	Βασαίικα	64	384		Βασαίικα	28	200
1971	Πέρδικα	179		2001	Πέρδικα	210	
	Βασαίικα	38	217		Βασαίικα	42	252

• Η κοινότητα «**Πεστά**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με την ονομασία «**Πεστά**» με μοναδικό συνοικισμό και έδρα το συνοικισμό «**Πεστά**».

⇒ Το χωριό αναφέρεται στον Π. Αραβαντινό με την ονομασία **Πεστά**.

Ο Ι. Λαμπρίδης γράφει το όνομα του χωριού **Πεστά** και **Πεστιά**.

Κατά τον Στ. Μπέττη πρόκειται «...για χωριό κυριώνυμο, που διασώζει το όνομα του πρώτου οικιστή ή κυριάρχου του, χωριό δηλαδή του Πετσά...». Στη συνέχεια «καθ' έλξιν», από γενική ενικού αρσενικού, έγινε ονομαστική πληθυντικού ουδέτερου και αναγραμματίστηκε: Πετσά - Πεστά.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου υποστηρίζει ότι το τοπωνύμιο **Πεστά, τα** «... προέρχεται από το σλαβικό peštъ (< rekъ) «ο φούρνος» και ιδιαίτερα από τις σημασίες «βράχος // σπηλιά, βαθούλωμα» και την επιθετική κατάληξη -ja (αρσενικό -jъ)...».

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Πεστά	72	1961	Πεστά	178
1920	Πεστά	340	1971	Πεστά	303
1928	Πεστά	347	1981	Πεστά	234
1940	Πεστά	380	1991	Πεστά	236
1951	Πεστά	378	2001	Πεστά	316

Η κοινότητα «**Ραβένια**» αναγνωρίστηκε εξ αρχής με την ονομασία «**Ραβένια**», με μοναδικό συνοικισμό και έδρα της το συνοικισμό «**Ραβένια**».

⇒ Το χωριό αναφέρεται με τον τύπο **Ραβένια** στον Π. Αραβαντινό - ο οποίος στο «*Ἡπειρωτικόν Γλωσσάριον*» που μας παραδίδει, σημειώνει: **ρεβένια (τα)** «λόφοι καλλιεργήσιμοι, λεπτόγειοι» - καθώς και στον Ι. Λαμπρίδη, ο οποίος αναφερόμενος στα τοπικά ξένα τοπωνύμια σημειώνει ότι πρόκυψαν, μεταξύ άλλων, «...ή εκ φυσικών αιτίων και είνε επομένως ονόματα σημαντικά της φύσεως του τόπου εις γλώσσαν βάρβαρον οίον Ραβένια (τοπος κατωφερής)...».

Ο Β. Γκορτζής ερμηνεύει το τοπωνύμιο **Ρεβένια** ως «χώρος ένθα γίνεται αντήχησις».

Ο Χρ. Ι Σούλης σημειώνει ότι **Ρεβένια** είναι «...Τοπωνυμία συνήθης διδόμενη αποκλειστικώς εις στενούς επιμήκεις αγρούς κειμένους εις επικλινη έδάφη, ων το χώμα συγκρατείται ίνα μη παρασύρεται υπό των βροχών δια τοίχων οι οποίοι ωσαύτως ρεβένια καλούνται...».

Ο Κ. Δ. Μέρτζιος για το τοπωνύμιο **Ρεβένια** γράφει: «...Σχετίζεται ή με τας σλαβικάς ravan, ravnina = ομαλή έκτασις, πεδίων, ή με τη ρουμανική reveni = επιστρέφω. Ravan (τούρκικα) = εκείνος που τρέχει ή εκείνος που ρέει...»

Ο Σπ. Στούπης μας πληροφορεί για το τοπωνύμιο **Ραβένια** πως «...Μερικοί λόγιοι θέλησαν να το παράγουν από την ελληνική ως «ράδιον βαίνον = Ραβένια = καλόδρομον...». Παρατηρεί ωστόσο ότι «...το εν λόγω όνομα είναι συνηθέστατο στην Ἡπειρο και στην Ιταλία ακόμα,...χωρίς να αποδίδει την έννοια του βολικού, του καλού δρόμου...». Αλλού, μεταξύ άλλων, σημειώνει: «...Ραβένια = κατηφορητός ή ομαλός τόπος.»

Ο Ν. Χ. Ρεμπέλης παρατηρεί ότι στα σλάβικα «...PABAN (ραβάν) = PIANURA, δηλαδή πεδιάδα, οροπέδιο, έκταση γης που έχει σχετικά ομαλή επιφάνεια...».

Ο Χαρ. Πλόσκας υποστηρίζει πως στο συμβούλιο τοπωνυμίων του υπουργείου Εσωτερικών, όταν γίνονταν συζητήσεις για τις μετονομασίες κοινοτήτων του νομού Ιωαννίνων «...έγινε παραδεκτό ότι η λέξη Ραβένια είναι σύνθετη από τις αρχαίες λέξεις : Ράδιον + βαίνω που σημαίνει εύκολα ανεβαίνω ή διαβαίνω (Ράδιος) = ευκόλως γενόμενος, εύκολος)...». Και αφού παραθέτει απόψεις που προαναφέρθηκαν, συμπεραίνει ότι οι γνώμες όλων, όσων ασχολήθηκαν με την προέλευση του τοπωνύμιου «...καταλήγουν στην ίδια έννοια ότι Ραβένια θα πει ομαλή έκταση και εύκολος δρόμος...».

Ο Σπ. Μουσελίμης επισημαίνει πως «...Ραβένια λέγονται τα φτωχά κατηφοριστά πεζουλοχώρα...».

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου γράφει ότι το τοπωνύμιο **Ραβένια, τα** πρέπει να αποδοθεί στον σλαβικό επιθετικό κτητικό τύπο ravnja, που σχηματίζεται από το αρχαίο σλαβικό ravnъ «ομαλό, επίπεδο μέρος» και την κτητική κατάληξη -ja.

Πληθυσμιακή εξέλιξη

1913	Ραβένια	222	1961	Ραβένια	110
1920	Ραβένια	195	1971	Ραβένια	213
1928	Ραβένια	216	1981	Ραβένια	174
1940	Ραβένια	269	1991	Ραβένια	135
1951	Ραβένια	256	2001	Ραβένια	181

• Η κοινότητα «**Σερβιανά**» εξαρχής αναγνωρίστηκε με το όνομα «**Σερβιανά**». Την κοινότητα αρχικά αποτελούσαν οι συνοικισμοί «**Σερβιανά**» και «**Λεσιανά**» με έδρα τα «**Σερβιανά**». Στην κοινότητα προσαρτήθηκε και ο συνοικισμός «**Μολυβαδιά**», που αναγνωρίστηκε στις 19 Μαρτίου 1961 και δεν ανήκε σε άλλη κοινότητα. Πρόσφατα, στις 18 Μαρτίου 2001, αναγνωρίστηκε και προσαρτήθηκε στο δημοτικό διαμέρισμα «**Σερβιανά**» ο συνοικισμός «**Ταξιάρχης**».

Η κοινότητα με το Δ. 2.6.1926 (Φ.Ε.Κ. Α 199/1926) καταργήθηκε και προσαρτήθηκε στην κοινότητα «**Λοζέτσι**» (αργότερα «**Ελληνικόν**»), ενώ με το Δ. 22.1.1927 (Φ.Ε.Κ. Α 15/1927) αποσπάστηκε και αναγνωρίστηκε εκ νέου ως κοινότητα.

Με το Δ. 11.9.1926 (Φ.Ε.Κ. Α 193/1928) ο συνοικισμός «**Λεσιανά**» μετονομάστηκε σε «**Αυγό**», ενώ με το Δ. 26.3.1931 (Φ.Ε.Κ. Α 80/1931) αναγνωρίστηκε, όπως προαναφέρθηκε, σε κοινότητα με το όνομα «**Αβγόν**».

⇒ Στο χρυσόβουλο του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου στα 1321, αναφέρεται «...εν τω χωρίω των **Σερβιάνων**...».

Ο Π. Αραβαντινός αναφέρει το χωριό με τις ονομασίες **Σερβιανά** και **Ζερβιανά** θεωρώντας ελληνική την προέλευσή τους. Σημειώνει επίσης στο προαναφερθέν χρυσόβουλο, που και ο ίδιος διασώζει: «...**Σερβιανά** και **Φραστανά** χωρία του Μαλακασίου σωζόμενα...».

Ο Ι. Λαμπρίδης ονομάζει το χωριό **Σερβιανά**.

Ο Β. Γκορτζής ερμηνεύει το τοπωνύμιο **Σερβιανά** ως «Σερβικά».

Σύμφωνα με το Δ. Ι. Γεωργακά το τοπωνύμιο **Σερβιανά** «...εξηγείται χωρίς δυσκολία από το επώνυμο Σέρβιος με το επίθημα -ανός ή από το όνομα Σέρβος με το επίθημα -ιανός...».

Κατά τον Στ. Μπέττη **Σερβιανά** «...θα πεί χωριό των Σέρβων...», και παράγεται από τη σλαβική λέξη *cerb* = Σέρβοι και την πληθυντική σλαβική κατάληξη -ιανά.

Ο Κ. Ευ. Οικονόμου θεωρεί το τοπωνύμιο **Σερβιανά**, τα σλαβικό σχηματισμό «...με τη βοήθεια της κατάληξης -jane με την οποία δηλώνονται τόσο οι κάτοικοι ενός τόπου (π.χ «οι κάτοικοι του τοπωνυμίου Σέρβια»), όσο και τα μέλη μιας φυλής, μιας οικογένειας (π.χ από το εθνικό Σέρβος), σχηματισμός, ο οποίος συμφωνεί με τον τύπο που μας παραδίδεται στο χρυσόβουλλο του 1321...».